

การพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่าง
องค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาคม
เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน(ระยะที่ 1)

โดย

นายสุรเดช เดชคุ้มวงศ์ และคณะ

เมษายน 2546

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล กับประชาคมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน(ระยะที่ 1)

โดย

นายสุรเดช เดชคุ้มวงศ์	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร
นางสาวอุบล สอนเศรษฐ	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร
นางสาวลำไย บัวดี	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
นายชัยณรงค์ สังข์จ่าง	สถานีอนามัยตำบลวังตะกู
นางสาวชูศรี กลิ่นสุคันธ์	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
นางสาวสุนทร ตูตะพะ	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
นางสาวสายรุ้ง พุ่มพิศ	สถานีอนามัยตำบลทับหมัน
นายเสนีย์ ปะพู่สะโร	องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน
นายสุทัศน์ เกิดมงคล	องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน
นายวันชัย ร้อยดวงใจ	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหว่า
นายสุเทพ เรืองเดช	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหว่า
นายเอนก อ่อนศรี	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นายประชุม พุ่มไสว	เครือข่าย อบตงเพื่อประชาชน
นายประกาศิต แจ่มจำรัส	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นายนพดล พึ่งวิมานะ	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นางจิน สังข์เมือง	สถานีอนามัยตำบลท้ายน้ำ
นายदनัย ดิวิรางกูร	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัว
นายอดุลย์ ดอกไม้เงิน	บัณฑิตกองทุน ตำบลท่าบัว

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

การพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล กับประชาคมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

โดย

นายสุรเดช เดชคุ้มวงศ์	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร
นางสาวอุบล สอนเศรษฐ	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร
นางสาวลำไย บัวดี	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
นายชัยณรงค์ สังข์จ้าง	สถานีอนามัยตำบลวังตะกู
นางสาวชูศรี กลิ่นสุคนธ์	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
นางสาวสุนทร ตูตะพะ	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
นางสาวสายรุ้ง พุ่มพิศ	สถานีอนามัยตำบลทับหมัน
นายเสนีย์ ปะพุสะโร	องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน
นายสุทัศน์ เกิดมงคล	องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน
นายวันชัย ร้อยดวงใจ	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหั่ว
นายสุเทพ เรืองเดช	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหั่ว
นายเอนก อ่อนศรี	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นายประทุม พุ่มไสว	เครือข่าย อบตงเพื่อประชาชน
นายประกาศิต แจ่มจำรัส	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นายนพดล พึ่งวัฒน	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
นางฉิน สังข์เมือง	สถานีอนามัยตำบลท้ายน้ำ
นายदनัย ดิวงกูร	องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัว
นายอดุลย์ ดอกไม้เงิน	บัณฑิตกองทุน ตำบลท่าบัว

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

บทคัดย่อ

การวิจัยกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่าง ประชาคม และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อศึกษาสถานการณ์เดิม และรูปแบบการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบล และค้นหา ศักยภาพการทำงานร่วมกันเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งรายงานการวิจัยนี้ เป็นระยะแรกในการศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้นในการพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันเพื่อความร่วมมือ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

กลุ่มคนที่วิจัยประกอบด้วย ภาคประชาคม องค์การชุมชน นักวิชาการ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มุลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร โดยการใช้ชุมชนเป็นนักวิจัยร่วมกัน โดยมี พื้นที่วิจัยประกอบด้วย อบต.วังห้ว อบต.ทับหมัน อบต.ท้ายน้ำ และอบต.ท่าบัว เก็บข้อมูลโดยใช้ ข้อมูลจาก เอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า ในระบบการเมืองภาคประชาชนยังมีการสืบทอดวัฒนธรรม อำนาจแบบเดิม พบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งยังไม่สามารถพัฒนาแผนงานโครงการให้เกิด ประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชน และตอบสนองความต้องการของชุมชน ในระยะเปลี่ยนผ่านทำให้ ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ถึงปัญหาของการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น ภาคประชาคมหรือ การเมืองภาค ประชาชนเริ่มมีส่วนส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาผู้นำเข้าสู่ระบบการเมืองท้องถิ่นคือ อบต. และยังเป็น พื้นที่สาธารณะที่ใช้ปรึกษาหารือในการนำนโยบายและแผนงาน โครงการของ อบต.และชุมชน และยังเป็น การสะท้อนปัญหาของชุมชนในลักษณะ 2 ทางระหว่าง ตัวแทน อบต.และภาคประชาคม กลไก เวทีประชาคม ในพื้นที่ต่างๆ ยังมีความแตกต่างกันทั้งในระดับการพัฒนาและ ระดับการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างเวทีนโยบายสาธารณะ และการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มาจากทุกฝ่ายร่วมกัน ด้วยกระบวนการแผนแม่บทชุมชน และการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และร่วมเสนอแนะให้ข้อมูลในกระบวนการนิติบัญญัติ และการให้บริการของ อบต.

การศึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการ พัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ทั้งทาง ด้าน ทรัพยากรบุคคล เวทีสาธารณะให้เป็นเวทีเพื่อการเรียนรู้ ระบบงบประมาณแบบมีส่วนร่วม ให้เกิด ขึ้น และจัดบทบาทความสัมพันธ์ระหว่าง อบต.และภาคประชาคม ให้มีความเสมอภาค หักเทียมกัน โดย อาศัยภาครัฐ นักวิชาการ และสกว.ในด้านองค์ความรู้ ในการสนับสนุนการพัฒนา เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน และเห็นควรมีการทดลอง พัฒนา กลไกการทำงานร่วมกัน พัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
คำถามหลักของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	4
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	4
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	6
แนวคิดการกระจายอำนาจ	6
องค์การบริหารส่วนตำบล	10
แนวคิดประชาสังคม ประชาคม	18
กระบวนการมีส่วนร่วม	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	50
ขอบเขตการวิจัย	50
สถานที่ทำการวิจัย	50
กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย	50
แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	51
การวิเคราะห์ข้อมูล	53

สารบาญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	54
ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	54
ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา	98
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	98
กลุ่มองค์กรภาคประชาชน	111
รูปแบบการทำงานร่วมกัน	113
ศักยภาพของท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบล	118
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	122
สถานการณ์การทำงานร่วมกันของประชาคมกับองค์การบริหารส่วนตำบล	122
รูปแบบการทำงานร่วมกันของประชาคม และ องค์การบริหารส่วนตำบล	124
สถานการณ์ของงานวิจัย	127
ข้อเสนอแนะ	128
บรรณานุกรม	131

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการของการปกครองท้องถิ่นของไทย เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่การปฏิรูประบบราชการ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยมีการตราพระราชบัญญัติ ลักษณะการปกครองท้องถิ่น รศ.116 (พ.ศ.2440) ใช้เป็นกฎหมายหลักในกำหนดรูปแบบ การปกครองท้องถิ่นระดับตำบล มาจนกระทั่งในปี พ.ศ.2459 ได้ยกเลิกและ ตราพระราชบัญญัติ ระเบียบการปกครองท้องถิ่น ขึ้นใช้บังคับแทน

ในปี พ.ศ.2499 ได้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารส่วนตำบล ขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับการบริหารราชการในส่วนตำบล และได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบ “สภาตำบล” ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีการกำหนดโครงสร้างและบทบาท หน้าที่ของสภาตำบลไว้อย่างชัดเจน

ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) ได้มีการ ปรับปรุงบทบาทการพัฒนาตำบล ด้วยการจัดให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมกับสภาตำบล ในรูปแบบ “คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติงานระดับตำบล” (คปต.) ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการ เกษตรตำบล ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือ “สี่กระทรวงหลัก” อันเป็นองค์หลัก ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในปี พ.ศ.2537 ได้มีการปรับปรุงการบริหารส่วนท้องถิ่นในส่วนขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัด (อบจ.) ให้มีการบริหารส่วนตำบลขึ้นเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตาม พระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล ที่ผ่านการเลือกตั้งเข้ามาจากประชาชน ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะ กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการปรับปรุงเปลี่ยนกฎหมายการบริหารงานส่วนท้องถิ่น มุ่งหวัง ที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาชุมชนโดยตรง โดยหลัก กฎหมายการปกครอง ส่วนท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการคือ ให้ท้องถิ่น จัดทำบริการสาธารณะที่ประสิทธิภาพ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน และตรงกับความต้องการ ของประชาชน เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เข้าไปร่วมบริหารจัดการโดยตรงอย่างเต็มที่ เป็นการกระจายอำนาจรัฐไปสู่ส่วนท้องถิ่น จากที่รัฐ

เคยมีบทบาทและหน้าที่ใน “การบำบัดทุกข์บำรุงสุข” ไปเป็นบทบาทหน้าที่ของประชาชนและชุมชน ถือเป็นรากฐานการพัฒนาระบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมืองไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดบทบาทให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล และกำหนดสิทธิหน้าที่ของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยการส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนตำบล และ ภาคประชาชน ร่วมมือกันดำเนินงาน ในลักษณะกระบวนการ “ประชาคม” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร ชุมชน ต่างๆ อย่างหลากหลายตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้ทุกส่วนของชุมชนได้มีส่วนร่วม ทั้งในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการกำกับติดตาม โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรภาคีหนึ่งที่สำคัญ และมีบทบาทร่วมกับองค์กรต่างๆ ของชุมชนนั้นๆ ในการดำเนินการพัฒนา

แต่ในระยะของการก่อกำเนิด องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ ประชาชนและชุมชนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และบทบาทของภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตยและการบริหารท้องถิ่น ทำให้องค์กรและสมาชิก เกิดปัญหา การซื้อสิทธิขายเสียง ปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่นงบประมาณ การขาดวิสัยทัศน์และคุณธรรม ในการบริหารการปกครองท้องถิ่น ขาดแนวทางในการทำงานร่วมกับภาคประชาชน สมาชิกอบต.ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อันมีรากฐานมาจากระบบอุปถัมภ์ ซึ่งทำให้ภาคประชาชน ประชาคม อ่อนแอไม่เข้มแข็ง ไม่มีพลังต่อรองสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับ มีผลทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังไม่ก้าวหน้าและบรรลุผลอย่างที่ตั้งใจ

ในขณะเดียวกัน ได้มีผู้นำชุมชนบางส่วนที่มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบประชาคม ด้วยการบูรณาการแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านกลไกภาครัฐในท้องถิ่น พัฒนาระบบการประชาคมหมู่บ้าน/ตำบล ซึ่งประกอบด้วย อาสาสมัครที่เป็นผู้นำชุมชน แกนนำหมู่บ้าน องค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเอกชน ซึ่งได้รับการพัฒนาแนวคิดกระบวนการประชาคม ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2541 จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัว ตำบลท้ายน้ำ ตำบลวังหั่ว และตำบลทับหมัน ทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในตำบล และเครือข่าย อบต.ภาคประชาชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และโดยการประสานงานของมูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร และนักวิชาการในพื้นที่ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นเครือข่ายการพัฒนาองค์การบริหาร

ส่วนตำบลขึ้น และมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. สถานการณ์เดิม ศักยภาพ และรูปแบบการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาคม
2. ค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำถามหลักของการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคมเป็นอย่างไร?
2. ยุทธศาสตร์ แนวทางการส่งเสริมความร่วมมือ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาคมเป็นอย่างไร?
3. กระบวนการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยประชาชนมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างไร?

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทีมวิจัยเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานและขั้นตอนการวิจัย
2. ทีมวิจัยเข้าใจเทคนิค/เครื่องมือพร้อมทั้งแผนงาน ประเด็น และตัวแปรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เข้าใจกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาคมในระยะเวลาที่ผ่านมา
4. เข้าใจปัจจัย/เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความร่วมมือและรูปแบบความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาคม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรค
5. ทราบความหมายและแนวคิดขององค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคม ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
6. สร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการทำงานและพัฒนาบทบาทหน้าที่ระหว่าง อบต.และประชาคม

7. สมาชิก อบต.เข้าใจแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ในแต่ละพื้นที่

8. พัฒนาระบบการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกันระหว่าง อบต.และประชาคมทั้ง ในด้านกลไกการประสานงาน การวางแผนร่วมกัน รูปแบบการบริหารจัดการ บทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาของ อบต.และประชาคม

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

มิถุนายน – ตุลาคม 2545

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

หมวดค่าตอบแทน	10,000 บาท
หมวดค่าจ้าง	20,000 บาท
หมวดค่าใช้สอย	58,000 บาท
หมวดค่าวัสดุ	6,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	94,500 บาท

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบความคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสถานการณ์เดิม ศักยภาพของชุมชน และรูปแบบการทำงานร่วมกันที่ปรากฏอยู่ ในชุมชนระหว่างอบต.กับภาคประชาคม ในลักษณะที่เป็นภาคีร่วมกัน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ให้เห็นถึงศักยภาพที่จะช่วยเสริมสร้างและเป็นแนวทางในการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

รายงานการศึกษานี้ เป็นกรอบความคิดเริ่มต้นในการศึกษาสถานการณ์ และศักยภาพของชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพื่อนำไปทดลองดำเนินการวางแผนการพัฒนาในพื้นที่ศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

1. ประชาคม หมายถึง กลุ่มคนที่มีจิตสำนึกพลเมืองร่วมกัน มารวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ด้วยความรักและเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ

2. **การพัฒนาคุณภาพชีวิต** หมายถึง กระบวนการจัด หรือสนับสนุนให้ประชาคม จัดบริการสาธารณะให้แก่สมาชิกของชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา การสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และสภาพที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมชุมชน

3. **การทำงานร่วมกัน** หมายถึง กิจกรรมที่องค์กรประชาชนแสดงออกซึ่งความต้องการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด กระบวนการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การกำหนด วิสัยทัศน์ การกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และติดตาม กำกับการ

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

1. แนวคิดและแนวทางการกระจายอำนาจ
2. องค์การบริหารส่วนตำบล
3. แนวความคิดประชาสังคม ประชาคม และแนวคิดประชารัฐ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการกระจายอำนาจ

ความหมายการกระจายอำนาจ

คำว่า "การกระจายอำนาจ" (decentralization) (จรัส สุวรรณมาลา, 2541) ในที่นี้หมายถึง สภาวะที่หน่วยงานหรือชุมชนระดับล่างสุดมีอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการดำเนินกิจกรรมของตนเองได้อย่างกว้างขวาง การกระจายอำนาจเป็นสภาวะที่ตรงกันข้ามกับ "การรวมอำนาจ" (centralization) ซึ่งเป็นสภาวะที่หน่วยงานระดับบนสุดหรือองค์การของรัฐระดับสูงสุดเป็นผู้กำหนดแนวทางและวิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในทุกเรื่อง (Herbert A. Simon, 1988, pp.111-112 อ้างใน จรัส สุวรรณมาลา, 2541)

การกระจายอำนาจมีความหมายแตกต่างกันไปตามสภาวะที่ใช้อธิบาย เช่น การกระจายอำนาจในองค์กรทั่วไป หมายถึงการให้หน่วยปฏิบัติงานระดับล่างมีอำนาจการตัดสินใจในเชิงนโยบายและการจัดการ ในหน้าที่รับผิดชอบของตนเองได้อย่างกว้างขวาง หรือถ้ากล่าวถึงการกระจายอำนาจการเมืองการปกครองของประเทศหรือสังคมหนึ่งๆ ก็หมายถึงการตัดสินใจทางการเมือง การกำหนดนโยบายสาธารณะและการจัดการดำเนินกิจกรรมของตนเองได้อย่างกว้างขวาง

เมื่อกล่าวถึงการกระจายอำนาจมักจะแบ่งออกเป็นสี่ประเภท คือการกระจายอำนาจทางการเมือง (political decentralization) คือการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนหรือผู้แทนประชาชน การกระจายอำนาจตามพื้นที่ (spatial decentralization) เป็นการกระจายอำนาจที่มักหมายถึงการแบ่งระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ซึ่งรวมถึงการกระจายอำนาจในการพัฒนา การกระจายอำนาจทางการตลาด (market decentralization) หมายถึง การกระจายอำนาจในการผลิตและให้บริการสาธารณะโดยกลไกและองค์กรอื่นๆ เช่น บริษัทเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน

ชุมชน หรือ องค์กรประชาชน ที่ไม่ใช่รัฐบาลกลาง และการกระจายอำนาจทางการบริหาร (administration decentralization) เป็นความหมายของการกระจายอำนาจที่เน้นการกระจายบทบาทหน้าที่การบริหารระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่ไม่ใช่รัฐบาลส่วนกลาง เช่น การกระจายอำนาจในการตัดสินใจ การวางแผน การบริหารงานและการคลังให้องค์กรที่เป็นส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

แม้ว่าการกระจายอำนาจจะมีหลายมิติและมีความหมายที่แตกต่างกัน การกระจายอำนาจแต่ละประเภทมักจะมีความสัมพันธ์กัน เช่น การกระจายอำนาจทางการเมืองย่อมหมายถึงการให้อำนาจการเลือกและตัดสินใจอนาคตในการกำหนดวิถีทางการพัฒนาแก่ประชาชน และกลไกการปกครองระดับท้องถิ่นหรือชุมชน ในการที่จะทำให้การกระจายอำนาจทางการเมืองเป็นไปอย่างสมบูรณ์ก็จำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการลงสู่กลไกระดับท้องถิ่น

จากการศึกษาในเชิงวิชาการ นโยบายการกระจายอำนาจถือว่าควรนำมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะการบริหารงานแบบรวมศูนย์อาจจะทำให้การพัฒนาในระดับพื้นที่ไม่สอดคล้องและตรงกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นผลจากการที่ส่วนกลางมักขาดข้อมูลและบุคลากรที่เข้าใจสภาพความต้องการของพื้นที่ที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยิ่งถ้าเป็นการดำเนินงานตามระบบราชการที่จำเป็นต้องวางแผนและของงบประมาณโครงการพัฒนาต่างๆ มักล่าช้าและไม่สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ ในขณะที่ยังมีข้อถกเถียงว่าการกระจายอำนาจการบริหารอาจนำไปสู่การใช้จ่ายงบประมาณที่ไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การกระจายอำนาจเป็นวิถีทางหนึ่งในการนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาของชุมชนโดย คน ชุมชน เป็นการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความยุติธรรม สร้างและกระตุ้นให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคหรือชุมชนต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

เป้าหมายการกระจายอำนาจ

แนวความคิดเรื่องกระจายอำนาจมีที่มาจากหลาย นักทฤษฎีประชาธิปไตยมักจะสนับสนุนให้ชุมชนระดับล่างสุดของสังคมมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง เพราะมีความเชื่อว่า การปกครองตนเองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลและชุมชน และเป็นสิ่งที่มีคุณค่า (value) ในตัวเอง โดยนัยดังกล่าวนี้ การปกครองตนเองอาจไม่จำเป็นต้องดีเลิศ หรือมีประสิทธิ

ภาพสูงสุด แต่อาจจะด้อยสมรรถภาพ แข่งขันกับโลกภายนอกมิได้ แต่ถ้าชุมชนเลือกที่จะปกครองตนเอง โดยยอมรับสภาพที่เสียเปรียบดังกล่าวข้างต้น ก็ควรให้สิทธินั้นแก่ชุมชน

นักบริหารและนักเศรษฐศาสตร์ มักมองเป้าหมายของการกระจายอำนาจแตกต่างไปจากนักทฤษฎีประชาธิปไตย โดยนักบริหารและนักเศรษฐศาสตร์มีความเชื่อว่า การกระจายอำนาจมีส่วนส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร(รัฐ, สังคม หรือ องค์กรโดยทั่วไป) ภายใต้ระบบการกระจายอำนาจ หน่วยงานระดับล่างจะมีความคล่องตัวสูง สามารถปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้สอดคล้องสนองตอบสภาวะแวดล้อมภายในและภายนอก องค์กร ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความมีอิสระของหน่วยปฏิบัติการต่างๆ จะช่วยกระตุ้นและเปิดโอกาสให้เกิดความคิดริเริ่มใหม่ๆ ขึ้นในองค์กร ลดความคับแคบ สดุดภัยการให้หน่วยปฏิบัติงานระดับล่างมีอิสระในการจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างเต็มที่ จะช่วยให้หน่วยงานระดับล่างสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

นักบริหารการพัฒนาองการกระจายอำนาจ ในฐานะเป็นเครื่องมือหรือมาตรการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ จุดมุ่งหมายสุดท้ายของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นคือการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญขึ้น ซึ่งควรจะทำให้ประชาชนในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นต่างๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน มีรายได้เพียงพอกับการยังชีพ มีงานทำ(แหล่งรายได้)ที่มั่นคง มีหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมในขั้นพื้นฐาน มีศักยภาพในการออมและการลงทุนขั้นพื้นฐานของครอบครัว มีชีวิตอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย มีเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และมีโอกาสได้เข้าร่วมตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายสาธารณะของชุมชนอย่างกว้างขวาง

เงื่อนไขการกระจายอำนาจ

ทฤษฎีการกระจายอำนาจในทางการเมือง การบริหาร การพัฒนา และทางเศรษฐศาสตร์ มีเงื่อนไขหรือ ข้อสมมติพื้นฐาน ที่มักจะมีเงื่อนไขที่ควรพิจารณาในเรื่องการกระจายอำนาจ ดังนี้

1. **สภาวะของชุมชน** เงื่อนไขประการแรกของการกระจายอำนาจทางการเมืองสู่ชุมชนระดับล่างคือการมีอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยที่จะรับการกระจายอำนาจ จะช่วยทำให้การกระจายอำนาจมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีชุมชนที่เข้มแข็ง มีความต้องการปกครองตนเอง ยิ่งถ้าชุมชนมีศักยภาพทางการเงินการคลัง มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน มีวัฒนธรรมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เห็นประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม และมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วยแล้ว โอกาสที่การกระจายอำนาจจะประสบความสำเร็จมีสูง

2. **สภาวะขององค์กร** องค์กรต่างๆ มีสภาวะแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรที่แตกต่างกัน องค์กรที่มีสภาวะแวดล้อมภายนอก(ผู้ให้บริการ เทคโนโลยี ปัจจัยการผลิต ฯลฯ) เปลี่ยนแปลงรวดเร็วตลอดเวลา จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา หรือในกรณีที่องค์กรเน้นกลยุทธ์เพื่อการขยายตัว ต้องการส่งเสริมความคิดริเริ่ม ต้องการสร้างงานใหม่ หรือต้องการทดลองวิธีการใหม่ ในกรณีเช่นนี้ การกระจายอำนาจ จะสมประโยชน์ตามหลักการข้างต้น

สภาวะของผู้บริหารในหน่วยระดับล่าง เป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่ง ทฤษฎีการกระจายอำนาจด้านการบริหารนั้นมีข้อสมมติพื้นฐานว่า เมื่อหน่วยงานระดับล่างมีอำนาจตัดสินใจ ผู้บริหารหน่วยงานระดับล่างจะต้องใช้ดุลพินิจ(discretion) หรืออำนาจนั้นเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร

วัฒนธรรมองค์กรเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง องค์กรที่ใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ “ลูกค้า” หรือผู้ให้บริการ และพนักงานระดับล่างสุดขึ้นมาจนถึงผู้บริหารระดับสูง มีวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย เปิดเผยโปร่งใสยอมเกื้อกูลสนับสนุนให้การกระจายอำนาจประสบความสำเร็จสูง

ศักยภาพของบุคลากรในองค์กรระดับล่าง เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง องค์กรที่มีบุคลากรที่มีความพร้อม มีศักยภาพสูง มีความกระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่สูง เมื่อได้รับโอกาสในการตัดสินใจโดยอิสระ ก็จะแสดงความสามารถ มีความคิดริเริ่ม พัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้าได้

3. **ลักษณะของกิจกรรม** ในทางเศรษฐศาสตร์ กิจกรรมแต่ละประเภทมีขนาดการดำเนินการที่ประหยัด(economy of scale) แตกต่างกันไป กิจกรรมบางประเภทสามารถดำเนินการขนาดเล็กแต่ประหยัดได้ เพราะมีโครงสร้างต้นทุนคงที่(fixed cost) ในสัดส่วนน้อย และมีต้นทุนแปรผัน(variable costs) ในสัดส่วนที่สูง กิจกรรมประเภทนี้สามารถกระจายอำนาจให้หน่วยงานระดับล่างดำเนินการได้ตามสภาพของหน่วยงานและชุมชน

กระแสดความคิดเรื่องการกระจายอำนาจนั้นแพร่กระจายในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายส่วนหนึ่ง เกิดขึ้นโดยแรงผลักดันของประเทศที่พัฒนาแล้วและองค์การระหว่างประเทศทั้งหลายที่มีความเชื่อว่า การกระจายอำนาจในการบริหารและการปกครองจะเป็นรากฐานในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศที่เกิดใหม่ ในยุคหลังการปลดปล่อยและการให้อิสระภาพต่อประเทศอาณานิคม นอกจากนี้ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารการพัฒนาชุมชนและการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไป

สู่ความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาและยังนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. องค์การบริหารส่วนตำบล

ความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบล

เดิมสภาตำบลได้จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 222/2499 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2499 เรื่อง ระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เข้ามาร่วมกันบริหารงานของตำบลและหมู่บ้านทุกอย่างเท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นและราษฎรเป็นส่วนรวม อันจะเป็นทางนำราษฎรไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยวิธีจัดให้มีสภาตำบลและคณะกรรมการตำบลขึ้น(กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง,2539)

การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล

วันที่ 1 มีนาคม 2509 กระทรวงมหาดไทย ได้ออกคำสั่งที่ 275/2509 เรื่อง ระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน(ฉบับที่ 2) โดยรวมคณะกรรมการตำบลและสภาตำบล เข้าเป็นองค์กรเดียวกัน เช่นเดียวกับแบบการปกครองของสุขาภิบาล ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาวะการณ์ยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการ

เป็นที่สังเกตว่า คำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวนี เป็นเพียงระเบียบปฏิบัติในท้องถิ่นบางแห่ง มิได้เป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน หรือประกาศ คณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ได้ระบุไว้

วันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 แก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหารของตำบลและให้ปรับปรุงตำบลให้เป็นสภาตำบล ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ภายใน 3 ปี เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในขณะนั้น และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน

อย่างไรก็ตาม ฐานะของสภาตำบลยังไม่ได้เป็นนิติบุคคล แต่ถือเป็นหน่วยหนึ่งขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยย่อยขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามนัยหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท 0309/ว 438 ลงวันที่ 29 กันยายน 2509 ด่วนมากที่ มท 0309/ว 99 ลงวันที่ 1 มีนาคม 2510 และหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0309/10898 ลงวันที่ 20 กรกฎาคม 2510

การที่สภาตำบลไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้การบริหารงานไม่สามารถดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความคล่องตัวในการบริหาร รัฐบาลจึงปรับปรุงฐานะของสภาตำบล เสียใหม่ให้เป็นนิติบุคคล เพื่อให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ตาม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 6 และยกฐานะสภาตำบล ซึ่งมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็น ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 43 ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะ กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 44 พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหาร ส่วนตำบล พ.ศ.2537 ได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 111 ตอนที่ 53 ก. ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2537

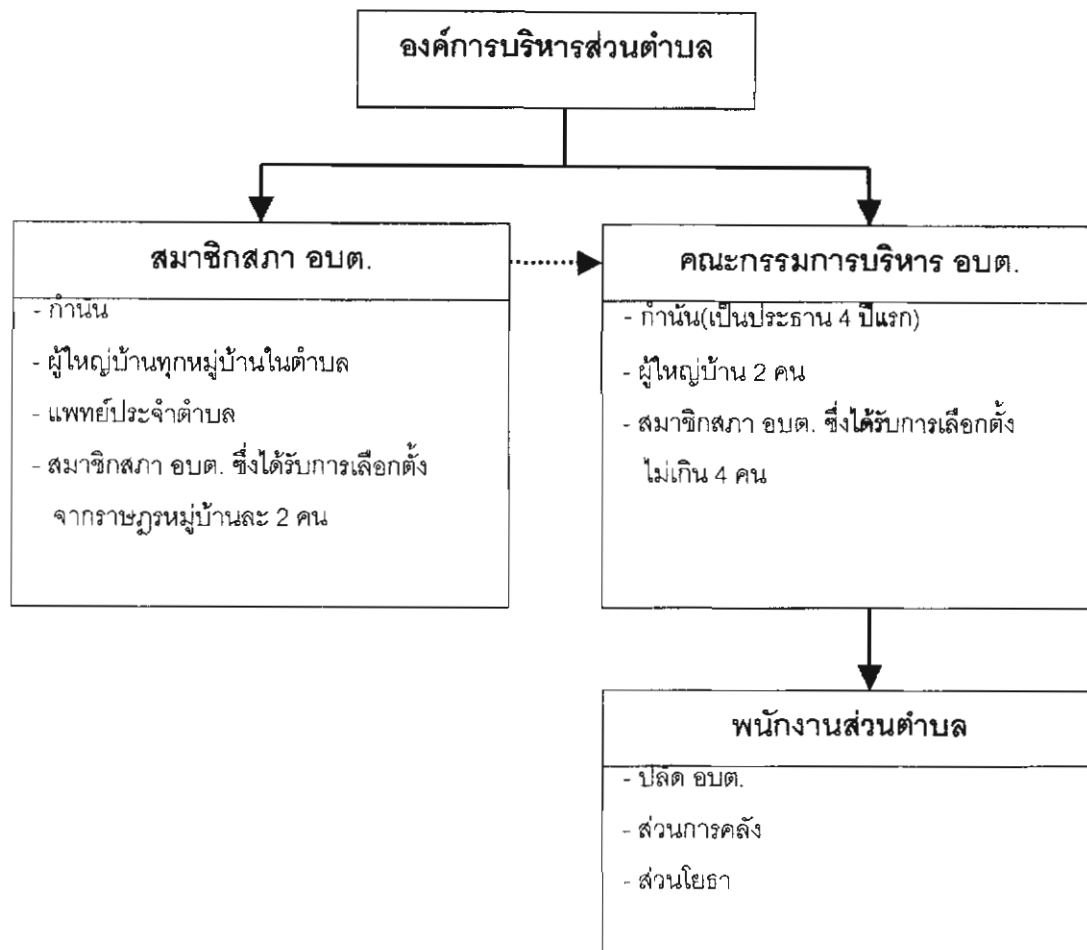
เกณฑ์ที่กำหนดให้สภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตาม พ.ร.บ.สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 40 สภาตำบลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุน ในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท หรือตามเกณฑ์ รายได้เฉลี่ยในวรรคสอง อาจจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยทำเป็นประกาศของ กระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในประกาศนั้นให้ระบุชื่อและเขตของ องค์การบริหารส่วนตำบลไว้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์รายได้เฉลี่ยของสภาตำบลตามวรรคหนึ่งให้ทำเป็นประกาศของ กระทรวงมหาดไทย และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

องค์การบริหารส่วนตำบล มาตรา 40 และมาตรา 95 ให้พ้นจากสภาพแห่งสภาตำบล นับตั้งแต่วันที่ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป และให้โอนบรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ และเจ้าหน้าที่ ของสภาตำบลไปเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 41 และ 95 วรรคสี่

กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามนัย มาตรา 40 และมาตรา 95 แห่ง พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ไปแล้ว เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2539 จำนวนทั้งสิ้น 2,760 แห่ง

โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
โครงสร้างการบริหารงาน

โครงสร้างการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จะมีสภาองค์การส่วนตำบลซึ่งมีสมาชิก 2 คือ สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล และสมาชิกซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้นหมู่บ้านละ 2 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจะเลือกคณะบุคคลขึ้นเป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไม่เกิน 2 คน และสมาชิกซึ่งได้รับการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน นอกจากนี้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลจะเลือกสมาชิกด้วยกันเป็นประธานสภาคนหนึ่ง รองประธานสภาคนหนึ่งและเลขานุการสภาคนหนึ่ง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องไม่เป็นคณะกรรมการ

บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเวลาเดียวกัน ในส่วนของคณะกรรมการบริหารก็จะเลือกคณะกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการบริหารคนหนึ่ง และเลขานุการคณะกรรมการบริหารอีกคนหนึ่งเช่นกัน

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตาม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ ดังนี้

มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- 1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- 2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- 3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- 4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- 7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 8) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

มาตรา 68 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล อาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- 1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- 2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- 3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- 4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
- 5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- 6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- 7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร

- 8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- 9) hasilประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- 11) กิจกรรมเกี่ยวกับการพาณิชย์

มาตรา 71 องค์การบริหารส่วนตำบล อาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในตำบลได้ เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในกรณีนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน 500 บาท

เพื่อประโยชน์แก่กิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลอาจขอให้ข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการชั่วคราวได้ โดยไม่ขาดจากต้นสังกัดเดิม ทั้งนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจอนุญาตได้ตามความจำเป็นและในกรณีที่เป็นข้าราชการซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทยทำความตกลงกับหน่วยงานต้นสังกัดก่อนแต่งตั้ง

มาตรา 73 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจทำกิจการนอกเขตขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือร่วมกับสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เพื่อกระทำการกิจกรรมร่วมกันได้ ทั้งนี้ เมื่อได้รับความยินยอมจากสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้อง และกิจการนั้นเป็นกิจการที่จำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน

อำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

สภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการตราข้อกำหนดของท้องถิ่น(สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,2538) ซึ่งจะเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ในระดับตำบลนั้น ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับการงบประมาณประจำปีที่ผ่านมาบริหารเสนอ และเรื่องอื่นๆที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 กำหนดรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่กำหนดให้เป็นอำนาจขององค์การ

บริหารส่วนตำบล ทั้งนี้เพื่อเป็น กฎ/ระเบียบ/ข้อบังคับ ที่ให้ชุมชนในท้องถิ่นนั้นได้ยึดถือปฏิบัติ หรือเป็นกติกาของสังคมเพื่อให้ประชาชนในตำบลได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจการต่างๆ ที่เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และดำเนินการให้เกิดการบังคับใช้ตามกฎหมายท้องถิ่น ที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลตราขึ้น เพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์บำรุงสุข และคุ้มครองประชาชนในตำบลนั้นๆ

นอกจากนี้ สภาองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีบทบาทในการตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการพิจารณาอนุมัติข้อบังคับงบประมาณ แผนงานโครงการ และการตั้งกระทู้ถามกรณีที่สงสัยหรือให้ความเห็นชี้แนะ แก่คณะกรรมการฯ ได้

โครงสร้างบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล

สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานบริหารทั่วไป งานธุรการ งานพิมพ์ดีด งานการเจ้าหน้าที่ งานสวัสดิการ งานการประชุม งานเกี่ยวกับการตราข้อบังคับตำบล งานนิติการ งานการพาณิชย์ งานรัฐพิธี งานประชาสัมพันธ์ งานจัดทำแผนพัฒนาตำบล งานจัดทำข้อบังคับงบประมาณประจำปี งานขออนุมัติดำเนินการตามข้อบังคับ งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

ส่วนการคลัง ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การฝากเงิน การเก็บรักษาเงิน การตรวจเงิน การหักภาษีเงินได้และการนำส่งภาษี งานเกี่ยวกับการติดโอนเงินเดือน งานรายงานเงินคงเหลือประจำวัน งานขออนุมัติเบิกตัดปีและขอขยายเวลาเบิกจ่าย งานจัดทำงบประมาณ แสดงฐานะทางการเงิน งบทรัพย์สิน หนี้สิน งบโครงการ เงินสะสม งานการจัดทำบัญชีทุกประเภท งานทะเบียนคุมเงินได้ รายจ่าย งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมาย

ส่วนโยธา ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานสำรวจ ออกแบบ เขียนแบบถนน อาคาร สะพาน แหล่งน้ำฯ งานการประมาณการค่าใช้จ่ายตามโครงการ งานควบคุมการก่อสร้าง งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมาย

บทบาทความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบล

พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ยกฐานะสภาตำบลเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทความสำคัญต่อการพัฒนาตำบลและประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรูปแบบการปกครองที่สะท้อนการกระจายอำนาจให้หน่วยการปกครองพื้นฐานของประเทศโดยแท้จริงอันเป็นการสนองตอบต่อนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลที่จะให้อำนาจการบริหารงานแก่หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถบริหารงานที่แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่ และมีอิสระในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นนั้นตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เหตุผลที่สนับสนุนว่า อบต.เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นนั้น อาจพิจารณาได้จากกรณีที่ องค์การบริหารส่วนตำบล มีการดำเนินการที่ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจ คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจในการทำนิติกรรมและสัญญาทางกฎหมายได้เองโดยไม่ต้องผ่านทางราชการเหมือนอดีต ทำให้ องค์การบริหารส่วนตำบลมีความคล่องตัวในการดำเนินการบริหารตำบลให้มีความเจริญก้าวหน้า และตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลได้

2. คณะกรรมการและผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนเกือบทั้งหมด กล่าวคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งของราษฎรหมู่บ้านละ 2 คน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 198 ซึ่งกำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งเป็นหลักและมีจำนวนมากกว่าผู้ที่มาจากการแต่งตั้ง นอกจากนี้คณะกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลก็มีที่มาจากสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลเลือกกันขึ้นมาอีกด้วย

3. อำนาจอิสระของผู้บริหาร มีขอบเขตอำนาจหน้าที่และกิจกรรมมากขึ้นจากเดิมที่กำหนดไว้ในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 และยังมีอำนาจในพื้นที่ตำบลเพิ่มขึ้นโดยที่หากหน่วยราชการที่ดำเนินการใดๆ ที่เป็นประโยชน์ในตำบลจะต้องแจ้ง องค์การบริหารส่วนตำบลให้ทราบก่อน

4. อำนาจทางการคลัง องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดเก็บภาษีได้เหมือนกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น(เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร) อาทิเช่น รายได้จากภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย อากรฆ่าสัตว์และผลประโยชน์จากการฆ่าสัตว์และยังได้รับการจัดสรรภาษีโดยตรงจากหน่วยราชการที่เก็บภาษีในเขตตำบลนั้นจากภาษีประเภทต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมรถยนต์ และล้อเลื่อน ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสุรา ภาษีสรรพสามิต เป็นต้น ซึ่งเมื่อหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บแล้วก็จะจัดสรรภาษีเหล่านี้ให้ องค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักเกณฑ์และวิธีการทางกฎหมายตามลำดับและที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้ที่นอกเหนือมากไปกว่าท้องถิ่นก็คือ รายได้จากการได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นอีกด้วยจากโรงงานแอมัน ค่าธรรมเนียมน้ำบาดาล

ประทานบัตรการประมง คำภาคหลวงไม้ คำภาคหลวงแร่ คำภาคหลวงปิโตรเลียม คำธรรมเนียม
การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมในที่ดิน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่สะท้อนถึงความพยายามของรัฐที่จะ
กระจายอำนาจลงสู่หน่วยการบริหารระดับตำบล ส่งผลให้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลเป็น
จุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่องค์กรพื้นฐานในระดับตำบล 2) โดย
ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านการพัฒนาตำบลซึ่งตรงกับ
ปัญหาและความจำเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมแนวความคิดและ
กระแสประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานตำบล
จะมากขึ้น โดยผ่านผู้แทนของตนในองค์การบริหารส่วนตำบล ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน
และท้องถิ่น 1) ในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 2) ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเมืองในเรื่องของการกระจายอำนาจ
ให้กับท้องถิ่นในระดับตำบล การพัฒนาทางการบริหารของประชาชนโดยให้ประชาชนเป็นผู้
บริหารให้เกิดความก้าวหน้าของชุมชนตนเอง 3) การพัฒนาทางด้านสังคมวัฒนธรรม 4) การ
พัฒนาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลของไทยนั้น ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจทั้งทาง
การเมือง และทางการบริหาร ซึ่งหวังว่าในอนาคตอาจจะนำไปสู่การกระจายอำนาจด้านการตลาด
ลงสู่ชุมชน รูปแบบของ อบต. ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางไปสู่พื้นที่ต่างๆ
ด้วยการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้บริการ
สาธารณะบางส่วนจากหน่วยงานรัฐส่วนกลางและส่วนราชการภูมิภาค ไปอยู่ที่การดูแลของ
องค์การของประชาชน ซึ่งมีผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้งจากประชาชนในชุมชนเข้ามาดูแลบริหาร
งานตามหลักการ การกระจายอำนาจในอบต. ทำในรูปการให้อำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ
ด้านการใช้จ่ายงบประมาณ การจัดเก็บภาษีอากร ตามที่กฎหมายกำหนด การออกระเบียบ
ข้อบังคับสำหรับใช้ในระดับชุมชน ซึ่งไม่ขัดกับหลักกฎหมายของประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นการกระจาย
อำนาจการบริหารและการพัฒนาสู่ท้องถิ่น แม้ว่ายังมีบุคคลหลายฝ่ายเห็นว่า พ.ร.บ.การกระจาย
อำนาจในปี 2537 ดำเนินการอย่างรวดเร็วเกินไป และวิจารณ์ว่าประชาชนยังไม่พร้อม

ในทางปฏิบัติการบริหารจัดการการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการกระจายอำนาจมิใช่เพียง
การออกกฎหมายและการจัดโครงสร้างการบริหารเท่านั้น และการกระจายอำนาจมิใช่ยาวิเศษที่จะ
ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เที่ยงธรรม แต่สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญ
อีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการ วางระบบและการจัดโครงสร้างองค์กรและการบริหารงานที่มี

ประสิทธิภาพดังที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ การคืนอำนาจในการพัฒนา การตัดสินใจ และการจัดการ ในชุมชนให้ประชาชนโดยผ่านทางผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามา ได้แก่ สมาชิก อบต. เข้ามา เป็นผู้ดำเนินงาน ดังนั้นในการจัดตั้งกลไก อบต. จึงเปรียบเสมือนการคืนอำนาจการตัดสินใจ ให้ประชาชน โดยมีองค์กรระดับตำบลที่เป็นผู้แทนของประชาชนโดยชอบธรรมซึ่งตามหลักการแล้ว องค์ประกอบของ อบต.ต้องประกอบด้วยผู้แทนที่มาจากประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสตรี กลุ่มผู้ยากจน กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ร่วมเป็นแกนนำในการ ดำเนินโครงการพัฒนาที่สอดคล้อง และตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ และเป็นองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อ ผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง

การที่พัฒนาและส่งเสริมให้ อบต.มีความเข้มแข็งและเป็นกลไกในระดับท้องถิ่นที่จัดว่า เป็นกลไกการบริหารและการปกครองที่ดีและชอบธรรมของประชาชนนั้นสิ่งที่จะต้องเน้น การสร้าง อบต.ในลักษณะเป็นกลไกประชาธิปไตย(หรือ good governance) หากสามารถ ดำเนินงานในส่วนนี้ได้อย่างจริงจังก็จะนำไปสู่การกระจายอำนาจและการสร้างกลไกระดับท้องถิ่น ที่ดี ซึ่งจะเป็นรากฐานประชาธิปไตยของสังคมไทยในอนาคต ดังนั้น ส่วนหนึ่งจึงอาจจะกล่าวได้ว่า พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของกระบวนการ พัฒนาประชาธิปไตยของไทยในระดับรากฐาน(grassroots) หรือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) เท่านั้น อีกนัยหนึ่งหากมองการพัฒนาและวิวัฒนาการของการจัดตั้ง อบต. การจัดสรรงบประมาณให้องค์กรประชาชนเป็นผู้บริหาร และแนวทางการพัฒนา ความเข้มแข็งให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่เกิดขึ้นแล้วในระดับตำบลเกือบทั่วประเทศ ก็เป็นการ ลงทุนเพื่อวางรากฐานความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย หากเราไม่สามารถผ่านขั้นตอน การพัฒนาองค์ความรู้ของการเป็นประชาธิปไตยในระดับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและมี ประสิทธิภาพแล้ว อนาคตของการพัฒนาสังคมไทยตามระบอบและกลไกประชาธิปไตยในระดับชาติ คงดำเนินต่อไปได้ยาก

3. แนวคิดประชาสังคม ประชาคม

พัฒนาการของแนวคิดประชาสังคม

แนวคิดเรื่องประชาสังคม(Civil Society) นั้นมีรากเหง้าทางความคิดมาจากทฤษฎีทาง สังคมตะวันตก โดยมากมักยากที่จะหาคำจำกัดความที่ชัดเจนเป็นที่ตกลงยอมรับกันเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันได้ คำว่า ประชาสังคม ก็เช่นเดียวกันคือมีความหมายที่แตกต่างกันไป ตามกลุ่มความ

คิดขณะเดียวกันยังแปรเปลี่ยนไปตามกาลสมัย ซึ่งสะท้อนถึงบรรยากาศทางสังคมการเมืองในแต่ละยุคสมัยของประวัติศาสตร์สังคมที่แตกต่างหลากหลายกันออกไป

ในยุโรปก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 ประชาสังคมกับรัฐ มิได้เป็นสองสิ่งที่แยกจากกัน คือ "รัฐกับสังคมดำรงอยู่ทับซ้อนกัน" (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2538 : 96 อ้างใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2544) ประชาสังคม เพิ่งจะแยกตัวออกและดำรงอยู่ต่างหากจากรัฐหรืออำนาจทางการเมืองที่เป็นทางการ เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้เอง (Kean, 1988 a : 35 – 38 ในโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2544 : 6) วิวัฒนาการของความคิดที่แยกรัฐออกจากสังคมนี้เป็นผลพวงของการคลี่คลายประวัติศาสตร์ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รัฐ และสังคมโดยรวม เปลี่ยนแปลงไปจากกรอบวิธีคิดดั้งเดิม

กรอบวิธีคิดดั้งเดิมนั้น รัฐผูกขาดความรับผิดชอบต่อสังคมโดยสิ้นเชิง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคคลสัมพันธ์กับสังคมส่วนรวมได้โดยผ่านตัวกลางคือรัฐเท่านั้น ประชาชนเป็นเพียงสามัญชนหรือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่ไม่มีสิทธิหน้าที่ หรือภารกิจทางการเมืองใดๆ นอกเหนือไปจากการแสดงความขึ้นตรงต่อรัฐ จนกระทั่งระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปเป็นเศรษฐกิจการค้า ได้ก่อให้เกิดชนชั้นทางสังคมใหม่ขึ้นมาในชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าต่างๆ ชนชั้นใหม่นี้คือ กลุ่มพ่อค้าวานิช ที่ได้สะสมความมั่งคั่งและมีอำนาจต่อรองทางการเมืองมากขึ้น ชนชั้นใหม่นี้ได้พยายามแสวงหาและแสดงออกซึ่งสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยไม่ได้ผ่านกลไกหรือรูปแบบที่รัฐกำหนดให้การแสดงบทบาททางการเมืองใหม่นี้เป็นการแสดงออกในฐานะ "ปัจเจกชนพลเมือง" ซึ่งมีเจตจำนงที่จะร่วมรับผิดชอบต่อสังคมโดยตรง

การเกิดสาธารณชนที่มีความคิดอิสระ (Critical Public) ขึ้น และการที่สามัญชนเริ่มจับกลุ่มถกเถียง พูดคุยถึงปัญหาสังคมการเมือง วิพากษ์วิจารณ์รัฐและนโยบายสาธารณะ รวมทั้งพฤติกรรมบางประการของศาสนจักรในพื้นที่สาธารณะ เช่น ชุมชนุมชนหรือตามร้านกาแฟ ซึ่งกลายเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์กันนั้น นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในประวัติศาสตร์การเมือง ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เปิดมิติใหม่ของ "การเมืองสาธารณะ" ขึ้นโดยได้สถาปนา "ปริณทลสาธารณะ" (public sphere) ขึ้น (Habermas, 1998 อ้างใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2544)

พื้นที่ทางสังคมใหม่นี้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงแก่สามัญชนในฐานะ "พลเมือง" และประชาสังคมได้กลายเป็นมิติใหม่ของการมีส่วนร่วมทางสังคมที่บุคคลสามารถแสดงออก ซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองโดยไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของอำนาจทางการเมืองที่เป็นทางการ ซึ่งมีรัฐเป็นตัวกลาง รัฐกับสังคมจึงมิได้ดำรงอยู่ทับซ้อนกันสนิทเช่นแต่ก่อน หากแต่สังคม

ได้เปิดกว้างและให้อิสระภาพแก่เสรีชนที่มีความคิดอิสระ สามารถแสดงออกซึ่งเจตจำนงทางการเมืองได้โดยไม่ถูกควบคุมกำกับอย่างเบ็ดเสร็จสิ้นเชิงจากรัฐ

หากพิจารณาถึงความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป คำว่า ประชาสังคม อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองได้ทำให้เกิดความหมายใหม่ ประชาสังคมได้กลายเป็นมิติใหม่ของ “การเมืองสาธารณะ” ที่แยกตัวออกจาก “การเมืองแบบเป็นทางการ” ซึ่งถูกควบคุมโดยรัฐ สืบเนื่องเป็นความหมายใหม่ เป็นแนวคิดประชาสังคมร่วมสมัยในปัจจุบัน

กำเนิดแนวคิดประชาสังคมสมัยใหม่

แม้รากฐานทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดประชาสังคมจะสัมพันธ์กับการคลี่คลายของประวัติศาสตร์ยุโรปตะวันตก ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ทว่ากระแสความตื่นตัวของวงวิชาการและการเมืองต่อฐานะความสำคัญของภาคประชาสังคมนั้น กลับมีจุดเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางการเมืองครั้งสำคัญที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในยุโรปตะวันออกในราวสองทศวรรษที่ผ่านมาเอง ในการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ระบอบเผด็จการรวมศูนย์ของพรรคคอมมิวนิสต์ต้องล้มลงทั้งในสาธารณรัฐโปแลนด์ ฮังการี เชคโกสโลวาเกีย(เดิม) รวมทั้งในเยอรมันตะวันออกนั้น เกิดจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมโดยเครือข่ายองค์กรอิสระภาคเอกชน นอกกระบบรัฐที่รักประชาธิปไตย องค์กรเหล่านี้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีใครคาดการณ่ว่าจะเป็นไปได้ และที่สำคัญก็คือการโค่นล้มเผด็จการในประเทศต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิด

ข้อมูลงานวิจัยมีนัยว่าการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่น ได้สร้างมิติที่แยกออกจากกันระหว่างรัฐ กับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนไม่ได้แยกจากกัน หากยังมีมิติซ้อนทับสนิทแนบแน่น ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งต้องมีกิจกรรมสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนผลิตผล การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เหตุผลที่แยกออกจากชุมชน เพราะแนวความคิดในการปกครอง ระบบอำนาจอุปถัมภ์ของชนชั้นปกครองหรือฝ่ายปกครองคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ตกค้างเข้าสู่ระบบการบริหารและ นิติบัญญัติ ของ อบต. รวมถึงระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รวมทั้งกรอบกิจกรรมที่เป็นวาระของรัฐราชการ และพฤติกรรมของข้าราชการ ยังมีอิทธิพลชี้นำกระบวนการทางความคิด และการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมทางสังคมเศรษฐกิจของชุมชนอยู่

ประชาสังคมไทย แนวคิดและความหมาย

เอนก นาเศบุตร(2545 หน้า 21) องค์การชุมชนที่รวมตัวกันอย่างธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง มีผู้นำหลากหลาย มีจิตสำนึกของท้องถิ่น มีภูมิปัญญา มีคุณค่า และวัฒนธรรมอันดีงามที่แตกต่างหลากหลาย ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2536, หน้า 5 – 13) ให้ความหมายประชาสังคมคือแนวความคิดการเมืองที่ตรงข้ามกับรัฐหรือมีที่มาจากสภาวะด้านตรงข้ามกับรัฐเป็นสำคัญโดยได้วิเคราะห์แนวคิดในเรื่องนี้ ของ จอห์น ล็อก(John Lock,1681 อ้างในโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ,2544) ที่ศึกษามโนทัศน์ประชาคมในปี 1681 ว่าประชาคมเป็นสังคมที่ไม่มีการเมือง ประชาคมทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อนำมาให้นุชนะไปบรรลุจุดมุ่งหมายในอุดมคติที่ต้องการได้ และให้ความสำคัญกับการเกิดและพัฒนาของบุคคลและความเป็นคน ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานที่สำคัญมากต่อการเข้าใจประชาคม ในที่สุดแล้วสังคมที่เกิดขึ้นจะต้องตอบคำถามและให้ทางออกแก่การดำรงอยู่ของคนในฐานะที่เป็นปัจเจกชน ที่เป็นตัวของเขาเอง ดังนั้นรัฐและชุมชนจึงไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของความคิดประชาสังคม รัฐเป็นเพียงเครื่องมือ ที่จะช่วยควบคุมและนำมาช่วยเหลือให้บุคคลก้าวพัฒนาไปสู่เสรีภาพที่แท้จริง ในขณะที่ชุมชนก็เป็นอีกอาณาบริเวณซึ่งไม่ได้อยู่ทั้งในรัฐและในประชาคม ชุมชนถูกสร้างหรือจินตนากรรมขึ้นมาในรูปลักษณะของชุมชนการเมืองที่เรียกว่า รัฐประชาชาติ(National State)

สำหรับแนวคิดประชาคมในเมืองไทย มองว่าขาดปรัชญาสังคมในการสร้างมโนทัศน์ประชาคมนั้น คือ ขาดการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาและมโนทัศน์ในเรื่องและความหมายของคำว่า มนุษย์ สังคม อำนาจ ธรรมชาติมนุษย์ ธรรมชาติสังคมรัฐ อย่างเป็นระบบ เพราะแนวความคิดประชาคมของนักคิดในยุโรปไม่ได้เกิดเพราะความคิดเห็นหรือจินตนาการด้วยสมองของคนไม่กี่คน แต่นักคิดในยุโรปได้อาศัยองค์ความรู้ ความเข้าใจ ที่นักคิดปรัชญาดั้งแต่สมัยกรีกมาถึงยุคกลางถึงสมัยใหม่ ทั้งยังอาศัยผลทางอ้อมจากนักคิดและความรู้ของฝ่ายศาสนาและเทววิทยาเข้าช่วย ทำให้เสนอทฤษฎีสังคมใหม่ได้

ประเวศ วะสี(2540,122 อ้างในชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล 2540) เสนอแนวคิดประชาสังคมว่า เป็นการสร้างความเป็นชุมชน(community building) ความเป็นชุมชนหมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกัน ในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารร่วมกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำการ ปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเป็นเรื่องใดก็ได้ เมื่อเวลาเราดูความเป็นชุมชนเกิดขึ้นเราจะเห็นภายในชุมชนมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น

1. เกิดความสุข เป็นความสุขของคนร่วมกัน จึงจะมีการ share สิ่งต่างๆ ด้วยกัน
2. มีประสิทธิภาพที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ ซึ่งเรื่องนี้จะสูงมาก เรียกว่าสูงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำอะไรสำเร็จได้ง่าย
3. มีการจัดการ เมื่อมีองค์กรขึ้น มีความรับผิดชอบ ก็ต้องมีการจัดการซึ่งเป็นการจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะมีพลังที่มีคนบอกว่า “การจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปได้เป็นไปได้”

หัวใจของการพัฒนาแบบยั่งยืนอยู่ที่องค์กรชุมชน (community organization) ซึ่งจะประกอบขึ้น พยายามทำเพื่อส่วนรวม ลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างสูง

นิธิ เอียวศรีวงศ์(2539,11-12 อ้างในฐชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล 2540) ให้ความหมายว่า ประชาสังคม คือกลุ่มคนที่รู้สึกตัวเองเป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน ในการที่จะมีประชาสังคมได้นั้นจะประกอบด้วย

1. จะต้องสามารถ identify ร่วมกันได้ว่าเป็นพวกเดียวกัน
2. มีความสัมพันธ์โดยไม่รู้จักรักกัน อาศัยอยู่บนพื้นฐานสิทธิ ต้องยอมรับสิทธิบางอย่างของกันและกัน

อนาคตประชาสังคมถ้าจะให้ใหญ่ขึ้นนั้น จะใหญ่ขึ้นได้อย่างไร รัฐจะต้องเข้ามา support การจะใหญ่ขึ้นของประชาสังคม จะต้องดำเนินการไปเอง คือความสำนึกของประชาสังคม อาจจะมากขึ้น แต่จะเข้มแข็งหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับการจัดองค์กรของฝ่ายประชาชน ฝ่ายประชาคม ด้วยว่ารู้จักจัดองค์กรในกาทำอะไรหรือไม่ ถ้าไม่จัดประชาคม เมืองไทยก็จะอ่อนแออย่างที่เป็นก็ได้ ซึ่งจะเป็นองค์กรตาม geography

สุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ(2540) หมายถึง การที่คนในสังคม มีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน ในการกระทำบางอย่างทั้งนี้ด้วยความรัก และความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้การจัดการให้เกิดความรู้ร่วมกัน ประชาคมก่อให้เกิด “อำนาจที่สาม” นอกเหนืออำนาจรัฐและอำนาจธุรกิจ อำนาจที่สามนี้อาจไม่ต้องการคนจำนวนมาก แต่เป็นกลุ่มคนเล็ก คนน้อย กระจัดกระจาย และอาจมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ การรวมตัวอาจไม่ต้องใกล้ชิดกัน แต่สามารถสื่อสารถึงกันได้เกิดเป็นองค์กรขึ้น ซึ่งอาจเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการก็ได้ ทำให้เกิดองค์กรแนวราบแบบใหม่ จะเป็นส่วนที่สัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

เดนก เหล่าธรรมทัศน์(2539,14-15 อ้างในฐชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล 2540) อธิบายความหมายของคำว่า civil society ว่ามีความหมายถึงความได้ถึงทุกชนชั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชน คนทุกข์ คนยาก ซึ่งจะเน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืน มากกว่าจะมาดูความแตกต่างหรือความแตกแยกภายในหมู่ประชาชน และจะมี

คำที่เชื่อมโยงกับประชาสังคม(participation) ซึ่งจะมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง(citizen) ไม่ใช่ในฐานะราษฎร(subject) หรือผู้ได้กฎหมายหรือไฟฟ้าเข้าแผ่นดินที่ขอรับบริการจากรัฐเท่านั้น เพราะฉะนั้น civil society จึงมีนัยของพลเมืองซึ่งต้องมีส่วนร่วม

การสร้าง civil society จะต้องอาศัยการจินตนาการ(imagination) อาศัยการสร้างวัฒนธรรม อาศัยหลักเกณฑ์ หลักการในการร่วมมือ และในการแก้ไขความขัดแย้งต้องมีความเชื่อใจกัน(trust) โดยเฉพาะ interpersonal trust คือ เชื่อใน "คนอื่นคนไกล" หรือมีจิตสาธารณะ(public will)

ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช(2543) อธิบายความหมายของประชาสังคมในมุมมองตะวันตกว่า หมายถึง สังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในสังคมตะวันตกนั้น ภาคเอกชนเติบโตมาหลังจากที่รัฐมีการสถาปนาอย่างเข้มแข็งแล้ว ส่วนอื่น ของสังคมที่อยู่นอกภาครัฐก็คือ ภาคที่ไม่ใช่ประชาชนทั่วไป แต่เป็นประชาชนที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นพาณิชยกรรม เกษตรกรรม เพราะฉะนั้น civil society จึงมีความหมายถึงนอกภาครัฐจริงๆ แล้วจะหมายถึง องค์การที่จัดตั้งโดยไม่ใช้อำนาจรัฐ ไม่มีอำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง

ในสังคมไทยที่มีพัฒนาการต่างกัน จะพบว่าภาครัฐไปจัดตั้งสนับสนุนด้วยรูปของกลุ่มต่างๆ สามารถแบ่งแยกได้เป็นส่วนที่ภาครัฐไปจัดตั้งสนับสนุนด้วยในรูปของกลุ่มต่างๆ เป็น 2 ส่วนคือ

1. ลักษณะการจัดตั้งที่ไม่ได้เป็นการจัดตั้งในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมช่วยจากกลไกของรัฐหรือใช้กำลังบังคับ
2. ลักษณะการจัดตั้งที่มีส่วนช่วยกลไกรัฐในการใช้กำลังบังคับ

กลไกของรัฐในการเป็นผู้ให้บริการทางสังคม ซึ่งมีบทบาทมาก จะต้องปรับบทบาทให้ลดน้อยที่สุด(less government) หรืออาจจะนำแนวความคิดในรูปแบบของหุ้นส่วน(partnership) คือ การร่วมคิดร่วมทำ เป็นการให้ความสำคัญกับภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่าที่เคยเป็นมา และเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง(direct participation) ซึ่งหมายความว่าไม่ได้ทำให้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นของฝ่ายรัฐหรือของฝ่ายสังคม หรือประชารัฐ(ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช,2543) ซึ่งมีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ(UNDP,1995 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช, 2543 หน้า 60)

1. ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล(legitimacy) และรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบขึ้นต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป(accountability)

2. ประชาชนจะต้องมีอิสระเสรีภาพในการรวมกลุ่มและในการมีส่วนร่วม(freedom of association and participation)

3. จะต้องมีการอบแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบซึ่งก่อให้เกิดสภาวะที่มั่นคงเป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง และเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการและเกษตรกร ทั้งการปฏิบัติที่เสมอภาคกัน

4. ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินการต่างๆ(bureaucratic accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐ ซึ่งจะต้องมีการควบคุมติดตามประเมินผล การปฏิบัติงานของรัฐ และบุคลากรของรัฐไม่ให้ใช้ทรัพยากรโดยมิชอบทั้งนี้จะต้องมีความโปร่งใส(transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

5. จะต้องมีความข่าวสารที่น่าเชื่อถือโดยรัฐบาลจะต้องเปิดให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะด้านรายได้ประชาชาติ ดุลย์ชำระเงิน การจ้างงาน และดัชนีค่าครองชีพ

6. จะต้องมีการบริหารภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน(people's organization) และองค์กรเอกชนอาสาสมัคร(NGOs)

องค์ประกอบของประชาสังคม

Bratton (1994 อ้างในโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ 2540 หน้า 28) แจกแจงรายละเอียดขององค์ประกอบประชาสังคม ดังนี้

1. ค่านิยมละบรรทัดฐานของชุมชน(norm of civic community) ที่สำคัญที่สุดคือ ความไว้วางใจและเชื่อถือกัน(trust) ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน(reciprocity) ความอดทนอดกลั้นต่อความขัดแย้ง(tolerance) และการเปิดกว้างยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย(inclusion) ความไว้วางใจเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ผู้คนมีการคบค้าสมาคม การเกื้อกูลกันช่วยลดค่าใช้จ่ายของส่วนรวม และความอดทนอดกลั้นต่อความขัดแย้ง ทำให้เกิดความร่วมมือกันในรูปแบบที่หลากหลาย

2. โครงสร้างองค์กรประชาสังคม(structures of associational life) หมายถึง กลุ่มทางสังคมหรือองค์กร ที่รองรับการคบหาสมาคม และเอื้ออำนวยต่อการแสดงออกทางสังคมของบุคคล รูปแบบขององค์กรที่พบบ่อยที่สุด คือ องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์และองค์กรอาสาสมัครต่างๆ

องค์กรเหล่านี้จะเป็นองค์กรระดับใดก็ตาม หรือมีความสนใจเฉพาะด้านใดก็ตามล้วนแต่เพิ่มความหลากหลายและเสริมภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง

3. **เครือข่ายการสื่อสารสาธารณะ**(network of public community) การสื่อสารสาธารณะช่วยให้มีการพูดคุย ถกเถียงและแลกเปลี่ยนความเห็น การผูกขาดสื่อสารมวลชนไม่ว่าโดยรัฐหรือเอกชนก็ตามเป็นเงื่อนไขที่ไม่เกื้อกูลต่อการเติบโตของประชาสังคม ประชาสังคมที่เข้มแข็งนั้นเป็นเครือข่ายของช่องทางการสื่อสารที่เชื่อมโยงและซ้อนทับกันอย่างสลับซับซ้อน

ในองค์ประกอบประการแรกของเบรตตัน คือ ค่านิยมและบรรทัดฐานประชาสังคม นั้นเป็นข้อเสนอสอดคล้องกับที่พัฒน์เสนอไว้(Putnum,1993 อ้างใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์,2544) ช่วยชี้ให้เห็นว่า ในการศึกษาประชาสังคมนั้น ไม่ควรมุ่งสนใจแต่เฉพาะองค์กรประชาสังคมต่างๆ เช่น องค์กรเอกชน กลุ่มอาสาสมัคร ซึ่งมีรูปร่างปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมเท่านั้น หากแต่ยังต้องใส่ใจกับส่วนประกอบอันเป็นนามธรรมในสังคมอีกด้วย(โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์,2544, หน้า 29) โดยได้ขยายองค์ประกอบทางนามธรรมกินความหมายเกินไปกว่า ค่านิยม(value) และบรรทัดฐาน(norm) ให้ครอบคลุมไปถึง จิตสำนึกทางสังคมที่มีต่อค่านิยมและบรรทัดฐานเหล่านี้ด้วย ซึ่งสุวิทย์ วิบุลย์ผลประเสริฐ(2539) ได้เสนอ องค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคม คือ

1. **จิตสำนึกประชาคม** (Civil Consciousness) เป็นความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ความยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในอนาคตจะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาคือเผชิญอยู่

2. **โครงสร้างองค์การประชาคม** (Civic Organization) เป็นการรวมกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเฉพาะคราว เฉพาะเรื่อง หรือต่อเนื่องก็ได้ สมาชิกอาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจ หรือประชาชน หรือรวมกันอยู่ก็ได้ ไม่จำกัดจำนวนสมาชิก เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรมสมาพันธ์ สหพันธ์ ชุมชน สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ แต่ประเด็นสำคัญคือ การรวมกลุ่มต้องมีจิตสำนึกประชาคมครบถ้วน

3. **เครือข่ายประชาคม** (Civic Network) หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่ม หรือเชื่อมโยงองค์กรประชาคมต่างๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาคม คือ ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ภาระการสัมพันธ์กันด้วยความสมานฉันท์

ขั้นตอนการก่อตัวของภาคประชาสังคม

ธีรยุทธ บุญมี(2536) ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการก่อตัวของภาคประชาสังคมนี้มีจุดเริ่มต้นจากการเกิดสำนึกทางสังคมขึ้น ซึ่งเพ่งก่อตัวเมื่อราว พ.ศ.2500 โดยแยกแยะเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การเกิดจิตสำนึกทางสังคม

ขั้นที่ 2 การเกิดกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจสังคมต่างๆ ที่มีจิตสำนึกในการดูแลและประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ 3 การก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคม ที่ยึดเหนี่ยวให้ สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณธรรม

ขั้นที่ 4 การที่อุดมการณ์แห่งสังคมเข้มแข็งตกผลึกเป็นเสมือนสถาบันที่ทุกคนยอมรับเป็นกฎเกณฑ์แห่งวิถีชีวิต

4. กระบวนการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วม (Community Involvement) หมายถึง การที่ชุมชนเป็นผู้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนตนเอง เป็นอย่างดี จึงเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการดำเนินการและติดตามกำกับ การโดยที่ชุมชนเป็นฝ่ายริเริ่มที่จะจัดการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไปสู่สิ่งที่ดี

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในระดับเรื่องการเมืองการปกครอง การพัฒนา สิ่งแวดล้อม การกระจายอำนาจฯลฯ ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมจึงมีมิติที่แตกต่างกันออกไป แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงแบ่งออกเป็น 4 เรื่อง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการผลิตนโยบายและบริการของภาครัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนกับ สิทธิมนุษยชน

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับระบอบประชาธิปไตย

ระบอบการเมืองการปกครองตามแนวทางประชาธิปไตย นับได้ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดเมื่อเทียบกับระบบการปกครองอื่นๆ เช่น ระบอบอำนาจนิยม ระบอบเผด็จการ เป็นต้น แม้ว่าระบอบประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองที่นานาประเทศทั่วโลกนำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังมีระดับความแตกต่างของการใช้ในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่แตกต่างกันอย่างมาก

ระบอบประชาธิปไตยที่ได้นำไปใช้นั้นเรียกได้ว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยทางอ้อม หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน(Indirect or Representative Democracy) แต่มักเกิดคำถามกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนว่า ได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงหรือไม่ เนื่องจากระบอบนี้หลังจากที่ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกผู้แทนแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนก็ยุติลงเพียงแค่นั้น การกำหนดนโยบายของประเทศเป็นเรื่องของฝ่ายบริหารและนักการเมืองเท่านั้น ซึ่งบ่อยครั้งนโยบายต่างๆ ที่ออกมาจากรัฐบาล ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ซึ่งภายใต้ระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาชนจะต้องรอจนกว่าจะมีการเลือกตั้งใหม่ เพื่อแสดงเจตจำนงของตนต่อนโยบายที่ต้องการ

ดังนั้นจึงได้เกิดการนิยามคำศัพท์ขึ้นมาใหม่คือ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” เพื่อให้บรรลุอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ให้เป็นแนวคิดแทนที่ระบอบประชาธิปไตยทางอ้อม หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Democracy) นั้นเป็นความพยายามที่จะสอดแทรกแนวคิดการมีส่วนร่วมเข้าไปในระบอบการปกครอง โดยการมีส่วนร่วมนั้นมีความหมายมากกว่าเพียงเป็นการมีส่วนร่วมในขณะที่มีการเลือกตั้ง

โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน(Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน(คณิงนิจ ศรีบัวเหลี่ยม และคณะ. 2544.หน้า 7)

ความสำเร็จของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมก็คือ(อานันท์ ปันยารชุน,2544) การมีการรวมกลุ่มประชาสังคมที่เข้มแข็ง ทำให้ 1) โครงสร้างทางกฎหมายต้องส่งเสริมการรวมกลุ่มประชาสังคม 2)การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ 3) การกำหนดกฎเกณฑ์ของการมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มมากกว่าปัจเจก

สำหรับภาครัฐนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ว่า กิจกรรมที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่ “รัฐกิจ” (state affairs) หรือ “กิจการของรัฐ” ที่ตนเท่านั้นมีสิทธิตัดสินใจได้ แต่เป็น “สาธารณะกิจ” (public affairs) ที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความประสงค์ ในการร่วมคิด แม้กระทั่งร่วมกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่รับผิดชอบต่อสังคมได้เช่นนี้ ก็จะต้องเผชิญกับสถานะที่อาจเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการการมีส่วนร่วมได้ ดังที่ปรากฏบ่อยครั้งในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะสำคัญของไทย

นอกจากในฐานะปัจเจกบุคคลแล้ว ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองของประชาธิปไตยจึงต้องหมายถึงการเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นกลุ่มด้วย ปราศจากการเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม ประชาชนที่เป็นปัจเจกแต่ละคนจะอ่อนแอเกินกว่าจะเข้าไปต่อรองเชิงนโยบายอย่างได้ผลกับพรรคการเมือง รัฐ ราชการ นายทุน พ่อค้า สหภาพแรงงาน ฯลฯ ได้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ไร้ความหมาย การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มนี้ที่จริงก็คือการเกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่า “ชุมชน” นั่นเอง(นิธิ เอียวศรีวงศ์, พีรพล ไตรทศาวีทย์,คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2544)

แต่ชุมชนหมู่บ้านและท้องถิ่นแบบโบราณที่กลุ่มคนมีสำนึกว่าตัวเป็นใครร่วมกัน หรือมีอัตลักษณ์ร่วมกัน กำลังจะหายไป แต่ชุมชนหรืออัตลักษณ์ใหม่ก็เกิดขึ้นในปัจจุบัน คนอาจไม่สำนึกว่าเป็นใครร่วมกับคน ที่อยู่ในเมืองเดียวกัน หรือหมู่บ้านเดียวกัน แต่เกิดสำนึกใหม่ๆ ที่เขาไม่เคยมีมาก่อน เช่น เขาเป็นคนพิการ ความพิการเขามีอัตลักษณ์ใหม่ที่ทำให้เขารู้สึกว่าตัวเขาเป็นคนในกลุ่มเดียวกับคนพิการอื่นๆ ซึ่งเขาไม่เคยพบหน้าคำตามาก่อน ความเป็นผู้หญิง ความเป็นกรรมการโรงงานทอผ้า ความเป็นนักวิชาการ ความเป็นผู้ใช้ไฟฟ้า ในลุ่มน้ำเดียวกัน ความเป็นชาวเขา ความเป็นประมงชายฝั่ง ฯลฯ ล้วนกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของผู้คน หรือเป็นสำนึกใหม่ของตัวตนของผู้คน

การเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มของประชาชนคือ “ชุมชน” คือคนจำนวนหนึ่งมีสำนึกว่าตัวเป็นใครเหมือนกัน ฉะนั้นจึงคิดว่ามีผลประโยชน์ของ “ตัวตน” ที่เหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว อันจะปกป้องรักษาหรือเพิ่มพูน อาจหันเข้ามาร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรม หรืออาจร่วมในกิจกรรมโดยผ่านสื่อและอื่นๆ ก็ได้ ทั้งความคิดและการดำเนินการจะถูกขัดเกลาจากกลุ่มโดยตรงหรือโดยอ้อม ก่อให้เกิดจุดยืนทางการเมือง ทางเศรษฐกิจหรือทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น “ตัวตน” หรืออัตลักษณ์ที่เป็นสำนึกของคนในกลุ่ม เท่ากับอัตลักษณ์นั้นถูกปรุงแต่งร่วมกันจนมีความชัดเจนละเอียดอ่อนพอจะเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะได้เสมอ

การมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยจึงมีสองฐาน ได้แก่ ฐานของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีกลไกหลายอย่างที่ทำให้ปัจเจกสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ นับตั้งแต่การเลือกตั้ง การร่วมลงชื่อในการเสนอกฎหมายหรือริเริ่มกระบวนการตรวจสอบบุคคลสาธารณะ และการฟ้องร้องในศาลปกครอง เป็นต้น ส่วนอีกฐานหนึ่งก็คือการเคลื่อนไหวเป็นกลุ่ม หรือการสร้างและเสริมประชาสังคม อันจะเพิ่มอำนาจการต่อรอง และพลังในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในพื้นที่สาธารณะ ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นการมีส่วนร่วมนับเป็นกระบวนการที่มีส่วนสำคัญในระบบประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม(คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ,2544 หน้า 8)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหาร หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง ทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

สำหรับสังคมไทย แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมีการนำมาใช้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม ในการปฏิรูปทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยเรียกร้องให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะที่ผ่านมากระบวนการเมืองและการบริหารราชการของประเทศประสบปัญหาต่างๆ ค่อนข้างมาก เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน การซื้อเสียง ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ความขัดแย้งของชุมชนในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติ การกระจายรายได้และโอกาสที่ไม่เป็นธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ. 2540 ซึ่งได้รับการกล่าวขานว่าเป็น "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" เพราะมีกระบวนการจัดทำโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และหัวใจของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังได้กำหนดหลักการของประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 ว่า "อำนาจอธิปไตย เป็นของ ปวงชนชาวไทย.." ซึ่งแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาในอดีตระบุว่า "อำนาจอธิปไตย มาจากปวงชนชาวไทย..." ความแตกต่างของ ที่มา แห่งอำนาจอธิปไตยดังกล่าว ก่อให้เกิดผลในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักของการบริหารจัดการประเทศในภาพรวม 3 ประการได้แก่(คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม,2544 หน้า 5)

1. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจขององค์กรนิติบัญญัติ โดยการให้วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งเพื่อให้โอกาสตัวแทนกลุ่มต่างๆ นอกกระบวนการการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในงานนิติบัญญัติ โดยการให้สิทธิประโยชน์ริเริ่มเสนาร่างกฎหมาย เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และโดยการให้ตัวแทนประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในสภาผู้แทนราษฎร โดยให้ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านเด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการหรือทุพพลภาพ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนร่างพระราชบัญญัติที่มีผลกระทบต่อกลุ่มดังกล่าวได้

2. การปรับเปลี่ยนระบบในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมในฝ่ายบริหาร โดยการกำหนดให้มีสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่อยู่นอกภาครัฐ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

3. การปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจ โดยการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น โดยการรับรองความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและการบริหารงาน โดยเฉพาะในการจัดการศึกษา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริม รักษา และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และมีสิทธิเสนอถอดถอนสมาชิกผู้บริหารสภาในท้องถิ่น

นอกจากการเปลี่ยนจากประชาธิปไตยแบบผู้แทนมาเป็นประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วมจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักของการบริหารจัดการประเทศในภาพรวมแล้ว กระบวนทัศน์ใหม่ของประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วมยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน 2 ด้าน คือ

1) **ด้านประชาชน** รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

2) **ด้านรัฐ** รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านต่างๆ และในระดับต่างๆ รวมทั้งหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม(อ้างในนวนลน้อย ตริวิรัตน์ หน้า 6)

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เป็นกรอบกฎหมายสูงสุดที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน 3 ด้านสำคัญ คือ (สุทนต์ ศรีไธย์ และคณะ, 2543)

1. การให้ความสำคัญแก่แนวความคิด “ชุมชน” การดำรงอยู่และความเป็นตัวตนของชุมชน การมีพื้นที่ทางการเมืองของชุมชนหรือประชาสังคม หรือภาคพลเมือง โดยรับรองสิทธิชุมชนไว้อย่างชัดเจน ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ในประวัติศาสตร์การมีรัฐธรรมนูญของประเทศ เพราะรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาให้การรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการรับรองสิทธิชุมชนในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ

2. ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และมักทำการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3. กระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นทำการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของคนในท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับ ๓ ส่วนหลักคือ

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ตัดสินใจให้เกิดการพัฒนา
3. มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากกิจการนั้นๆ

การมีส่วนร่วมของประชาคมในองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น ประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของ ที่แท้จริง เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการผลักดันให้กลไก(องค์การบริหารส่วนตำบล หรือราชการส่วนภูมิภาค) ดำเนินภารกิจการพัฒนาท้องถิ่น หรือส่งเสริมกิจกรรมของประชาคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังนี้ คือ (ชูชัย ศุภวงศ์, 2542)

1. การใช้สิทธิในการเลือกสรร หรือเลือกตั้งผู้แทนของตนเอง เข้าไปเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเป็นกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นตัวแทนในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์และกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและชุมชน ทั้งนี้หากข้างต้นไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ประชาชนในท้องถิ่น ก็มีสิทธิที่จะไม่เลือกตั้งให้เป็นผู้แทนในสมัยต่อไป

2. การเสนอความต้องการ ต่อผู้แทนของตน เพื่อนำเข้าไปสู่การพิจารณาเป็นนโยบาย แผนงาน/โครงการ ในเรื่องต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

3. การตรวจสอบ การดำเนินการของสภาฯ และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ โดยการเฝ้ามองและติดตามทวงถาม การดำเนินกิจการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลของตนเอง แล้วเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณะหรือประชาคม โดยเสนอในนามกลุ่ม/ชมรม หรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น โดยอาจผ่านระบบสื่อสารในท้องถิ่น หรือโดยวิธีตั้งข้อสังเกตโดยผ่านการพูดคุย เสนอแนะของชุมชนเอง หรือผ่านผู้แทนของตนเอง ที่เลือกตั้งเข้าไป รวมทั้งการร้องเรียนผ่านผู้บริหารของหน่วยงานที่กำลังดูแล

4. การร้องเรียนหรือร้องทุกข์ ต่อองค์การบริหารส่วนตำบล ในกรณีที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบกิจการใดๆ ในท้องถิ่นนั้น ซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถร้องเรียนได้ และขณะเดียวกันเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในฐานะเจ้าพนักงานฯ ที่ต้องดำเนินการแก้ไขเรื่องราวดังกล่าว ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

5. การให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติตามข้อกำหนดของท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็น “กติกากา” หรือ “หลักปฏิบัติ” ที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ตราขึ้นเพื่อให้ใช้บังคับในเขตตำบลนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาด และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแล้วแต่กรณี รวมทั้งให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการปกครอง โดยระบอบประชาธิปไตย ที่สามารถลดช่องว่างระหว่างผู้บริหารประเทศกับประชาชนเจ้าของประเทศ ให้มีความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินนโยบายต่างๆ ของชาติ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และยังเป็นการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้ยั่งยืน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย(2539 หน้า ข-ง) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบล วิธีการบริหารงานของ อบต. และปัญหาการบริหารงานของ อบต. ใช้วิธีการศึกษาวิจัยภาคสนาม และการวิจัยเอกสาร พื้นที่ในการวิจัยคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เลือก อบต. ที่จัดตั้งครั้งแรกในปี 2538 จำนวน 617 แห่ง ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 61 แห่ง 30 อำเภอ 12 จังหวัด ผลการศึกษา พบว่า

1. ด้านการจัดโครงสร้างและระบบงาน พบว่าสมาชิก อบต.ยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง กำนันยังมี บทบาทสำคัญในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ บทบาทของฝ่ายสภาดูแยกกว่า

ฝ่ายบริหาร ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น นอกจากนี้ขาดแคลนหนังสือระเบียบที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน ทำให้การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ขาดความคล่องตัว

2. **ด้านการบริหารงานบุคคล** เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างชั่วคราวไม่ค่อยเข้าใจบทบาทของตนเอง บางแห่งเจ้าหน้าที่กระจัดกระจายปฏิบัติงานอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ของอำเภอที่ต้องช่วยปฏิบัติงานให้แก่ อบต. ทำให้ ขาดความเอาใจใส่อย่างจริงจัง

3. **ด้านการบริหารการคลังและงบประมาณ** ขาดฐานข้อมูลในการประมาณการใช้งบประมาณ การใช้จ่ายจึงเน้นโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ และเจ้าหน้าที่ที่ช่วยปฏิบัติงานยังขาดความแม่นยำในระเบียบเกี่ยวกับการเงิน การคลังของ อบต. ส่วนในการจัดทำร่างข้อบังคับงบประมาณยังล่าช้า การจัดสรรงบประมาณจึงมีลักษณะเป็นเบี้ยหัวแตก

4. **ด้านการบริหารพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง** ไม่ถูกต้องตามระเบียบ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและเจตนาของผู้ปฏิบัติเอง และมีการอาศัยช่องว่างของกฎหมายเข้าไปมีส่วนได้เสียกับ อบต.

ส่วนปัญหาในการกำกับดูแลของอำเภอและจังหวัดนั้น พบว่าโครงสร้างการบริหารงานของอำเภอและจังหวัด ยังไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงบทบาท และภารกิจหน้าที่ในการกำกับดูแลท้องถิ่น มีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ อำเภอยังมีความสับสนในบทบาทของการกำกับดูแล อบต.

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2540,1-3) ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการศึกษาวิจัยและการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม(A-I-C) โดยเน้นโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่และการปฏิบัติการของ อบต. ศึกษาในพื้นที่ 2 จังหวัด คือ สุพรรณบุรี และชลบุรี จังหวัดละ 4 ตำบล รวม 8 ตำบล ผลการศึกษาพบว่า

1) **ขั้นเตรียมการ** มีการประเมินปัญหาและความต้องการของชาวบ้านก่อนการดำเนินโครงการ โดยสัมภาษณ์และการประชุมระดมความคิดร่วมกับ อบต. เพื่อทราบความเข้าใจของชาวบ้านต่อ อบต. และความเข้าใจของ อบต.ที่มีต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนในการพัฒนาตำบล แล้วกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม ประกอบต่อการให้ข้อมูลเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านในเนื้อหาเกี่ยวกับ อบต. แนวคิดที่ถูกต้องต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและบทบาทของหญิงชายในการพัฒนาชุมชน และการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม A-I-C ในการฝึกอบรม เฉพาะผู้นำท้องถิ่นที่เป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆ

ในหมู่บ้านในตำบล ขั้นที่สอง ผูกอบรมร่วมกันระหว่างตัวแทนของชาวบ้าน จากการฝึกอบรมในขั้นที่หนึ่งกับสมาชิก อบต. เพื่อเป็นตัวแทนของชาวบ้านเสนอแผน/โครงการ/กิจกรรม ของกลุ่ม และร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาตำบล

2) ผลการดำเนินงาน ผลกระทบต่อชาวบ้าน ได้เรียนรู้ ตระหนักและตื่นตัวเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาและความเข้าใจ มีความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อ อบต. เรียนรู้ในการประสานงานกับส่วนราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาของ อบต.ได้เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาที่สนองตอบปัญหาความต้องการของชุมชนได้ครอบคลุมทุกมิติ ทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และสร้างธรรมเนียมในการจัดทำแผน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

อรพินท์ สพอิชชัย และคณะ(2540 หน้า 94-97) ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยการวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบและแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาในพื้นที่ตำบลระเว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี และตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ระยะเวลาในการศึกษา 8 เดือน มีนักพัฒนาที่เข้ารับการฝึกอบรม 52 คน และมีประชาชนในระดับตำบลหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมระดับหมู่บ้านทั้งสิ้น 438 คน มีหน่วยงานที่เข้าร่วมระดมความคิดระดับตำบล 21 หน่วยงาน สรุปผลการศึกษาพบว่า การทดลองดำเนินการของโครงการฯ ในระดับพื้นที่ประสบความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ และได้ข้อสรุปดังนี้

ก. นักพัฒนาระดับตำบล ได้แก่ พัฒนาการ เกษตรตำบล สาธารณสุขตำบล ครู และปลัดตำบล จะเป็นกำลังหรือทีมงานนักพัฒนาที่สำคัญระดับพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาฝึกอบรมให้เข้าใจถึงความสำคัญและสาระของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการพัฒนาอบต.ให้เป็นกลไกของประชาชน

ข. นักพัฒนาสามารถและสมควรดำเนินงานร่วมกันเป็นทีมงานในกิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งให้อบต.โดยเน้นการดำเนินกิจกรรมที่เร่งความสนใจของประชาชนในการทำกับดูแล อบต.โดยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน และการดำเนินกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดแนวทางการทำงานของ อบต.ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม

ค. การพัฒนาความเข้มแข็งให้ อบต.ในพื้นที่เป็นงานใหญ่ ดังนั้น การที่นักพัฒนาระดับตำบลทำงานร่วมกันเป็นทีมงานจะช่วยให้ภาระกิจการดูแลและพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

เป็นบทบาทร่วมกันของนักพัฒนาภาครัฐทุกหน่วยงาน ซึ่งจะช่วยลดภาระที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งอาจจะต้องแบกรับภาระนี้แต่ผู้เดียว

ง. การที่นักพัฒนาภาคราชการจะสามารถทำงานที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนตามภาระหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชุมชน โดยนักพัฒนาเป็นผู้ให้การสนับสนุนการทำงานกลุ่มต่างๆ ของชุมชน การที่นักพัฒนาภาคราชการได้มีโอกาสเข้าถึงเวทีของประชาชนและได้ข้อมูลความต้องการ ก็สามารถร่วมพัฒนากิจกรรมและโครงการกับชุมชน โครงการและกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ จะเป็นโครงการที่เป็นของประชาชน ดำเนินการโดยประชาชน และได้รับการสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณบางส่วนจากหน่วยงานราชการที่มีโครงการ การดำเนินงานเช่นนี้จะทำให้นักพัฒนาสาขาต่างๆ สามารถทำงานร่วมเป็นภาคีกับ อบต. และประชาชนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยวิธีการที่โครงการฯ ได้กำหนดบทบาทของนักพัฒนาภาคราชการให้เป็นแกนนำในการกระตุ้นการรวมตัวของชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนระดับหมู่บ้านในการเสนอความต้องการต่อ อบต. แนวทางนี้เป็นการ ส่งเสริมความเข้มแข็งให้ อบต. และชุมชนในระยะสั้น ที่หน่วยงานราชการจากส่วนกลางจะสามารถดำเนินการ ได้ทันทีที่มีการกำหนดเป็นนโยบาย

จ. ข้อเสนอแนะและความคิดในการพัฒนาที่ได้จากการระดมความคิดจะเป็นโอกาสที่หน่วยงานราชการสามารถทำงานร่วมกับท้องถิ่น ซึ่งในทางอ้อมจะมีส่วนที่ช่วยให้ อบต. สามารถพัฒนาศักยภาพด้านการพัฒนาและการให้บริการสาธารณะเพื่อรองรับการถ่ายโอนอำนาจทางการบริหารในอนาคต และการทำงานร่วมกันของนักพัฒนาสาขาต่างๆ ทำให้มีโอกาสสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานสาขาต่างๆ ทำให้มีโอกาสสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานสาขาต่างๆ ให้แก่ อบต. ด้วย เช่น กรพัฒนาศักยภาพและความรู้ด้านการให้บริการด้านสาธารณสุข และการให้ความรู้ด้านการให้บริการด้านการศึกษาแก่ อบต. เป็นต้น แม้ว่าในระยะสั้น อบต. คงไม่สามารถรับโอนภารกิจทุกอย่างได้ แต่การดำเนินงานร่วมกันก็จะทำให้หน่วยงานภาคราชการสามารถดำเนินงานร่วมกับ อบต. ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการสร้างศักยภาพให้ชุมชนและองค์กรชุมชนสำหรับภารกิจเหล่านี้ในอนาคต

ฉ. ทักษะและความรู้ของนักพัฒนาภาคราชการสาขาต่างๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของ อบต. ด้านการพัฒนาและการให้บริการ การกำหนดกิจกรรมการระดมความคิดการพัฒนาตำบลร่วมกันอย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้นักพัฒนาสามารถถ่ายทอดทักษะความรู้ให้องค์กรระดับชุมชน วิธีการเรียนรู้คือการปฏิบัติงานร่วมกัน

ประสบปัญหาหลายประการ อบต.จะเข้มแข็งและเป็นกลไกที่เป็น Good Governance ได้ ชุมชนและประชาชนที่อยู่รอบๆ อบต.จะเป็นตัวที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็ง ประชาชนต้องเข้าใจและสนใจแนวทางการพัฒนาและติดตามดูแลตรวจสอบการดำเนินงานของอบต.เพื่อที่สามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกคนดีเข้าเป็นผู้แทนของหมู่บ้าน หากมีการพัฒนา อบต.ที่ไม่สมดุล หรือปล่อยให้การพัฒนาเป็นไปตามยถากรรม อาจสร้างผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนา เช่น เกิดการทุจริต ข้าราชการรับหลง การใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือเผด็จการ เป็นต้น

สุทธิพงษ์ ภูเมืองปาน(2542,บทคัดย่อ) ศึกษาศักยภาพของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดเชียงราย พบว่า ระดับศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการบริหาร อบต. มีระดับศักยภาพในการพัฒนาชุมชนในด้านการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสูง ส่วนในด้านการวางแผนพัฒนาชุมชน การประสานงานเพื่อพัฒนาชุมชน และการนำแผนพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติ พบว่าคณะกรรมการบริหาร อบต. มีระดับศักยภาพต่ำ

การทดสอบสมมติฐาน พบว่า องค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร อบต. ที่เป็นเพศชายล้วนมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการวางแผนพัฒนาชุมชน การฝึกอบรมด้านการประสานงานเพื่อการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการประสานงานพัฒนาชุมชน และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการนำแผนพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติ สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการบริหาร อบต. พบว่า ส่วนใหญ่จะมีปัญหา คือ 1) ด้านการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยจะมีปัญหาในประเด็นการกำหนดเป้าหมายในการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินและที่สาธารณะมากที่สุด และการคุ้มครองดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านการนำแผนพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติ โดยจะมีปัญหาในประเด็นการดำเนินงานกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การส่งเสริมการพัฒนาผู้ด้อยโอกาสในสังคม และการคุ้มครองดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการให้ประชาชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีปัญหาในประเด็นการให้ประชาชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการ การให้ประชาชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนและการให้ประชาชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน 4) ด้านการประสานงานพัฒนาชุมชน โดยมีปัญหาในด้านการติดต่อประสานงานกับนักวิชาการ การติดต่อประสานงานกับองค์กรธุรกิจและการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อการพัฒนาชุมชน

จากผลการศึกษาค้นคว้านี้ ผู้ศึกษาขอเสนอความคิดเห็นในรูปของข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านการนำแผนพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติ ข้อเสนอแนะ คือ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลควรที่จะปรับปรุงเนื้อหาของการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมในทุกประเด็นปัญหาและจัดฝึกอบรมให้กับคณะกรรมการบริหาร อบต. ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชนให้คณะกรรมการบริหาร อบต. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติได้จริง

การประสานงานพัฒนาชุมชน ข้อเสนอแนะ คือ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ของคณะกรรมการบริหาร อบต. ควรมีการให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหาร อบต. ในประเด็นเรื่องการประสานงาน เพื่อให้คณะกรรมการบริหาร อบต. สามารถให้องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้นในรูปของเบญจภาคี คือ รัฐ ประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ และนักวิชาการ

การวางแผนพัฒนาชุมชน ข้อเสนอแนะ คือ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลควรที่จะปรับปรุงเนื้อหาของแผนพัฒนาชุมชนให้ครอบคลุมทุกประเด็นปัญหาโดยไม่เน้นเฉพาะการก่อสร้างเพียงอย่างเดียว แต่รวมไปถึงการพัฒนาชุมชนในเรื่องอาชีพ สิ่งแวดล้อม องค์กร และบุคลากร ตลอดจนผู้ด้อยโอกาสในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ โดยมีแผนพัฒนาประชาชนในชุมชนและพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้สามารถรองรับการถ่ายโอนอำนาจที่จะมีขึ้นในอนาคต และในกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชน คณะกรรมการบริหาร อบต. เอง ควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยมีการผสมผสานแผนของหมู่บ้านที่แต่ละหมู่บ้านจัดทำกันในรูปแบบของประชาคมหมู่บ้านกับแผนพัฒนาตำบลและระหว่างแผนพัฒนาตำบลกับแผนพัฒนาชุมชนของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกัน

ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ให้องค์การบริหารส่วนตำบลควรที่จะมีการให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหาร อบต. ให้สามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมกันนั้นก็ควรที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนไปพร้อม ๆ กันด้วย ส่วนเนื้อหาและวิธีการให้ความรู้ไม่ควรที่จะเน้นเป็นเรื่องของ พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ควรที่จะมีการให้ความรู้ในประเด็นอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการนำแผนพัฒนาชุมชนไปปฏิบัติ ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการประสานงานเพื่อการพัฒนาชุมชน และความรู้เกี่ยวกับการทำงานกับชุมชน เป็นต้น

วันนี้ นนทศิริ(2542, บทคัดย่อ) ศึกษาความเข้มแข็งของอบต.ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของอบต. จำนวน 37 แห่ง ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของอบต. พบว่า โดยภาพรวมอบต. มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นองค์ประกอบความเข้มแข็งของอบต. พบว่า การบริหารจัดการของอบต.และการเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มหรือองค์กร มีส่วนร่วมในอบต.มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสามารถในการแก้ปัญหาของ อบต.อยู่ในระดับต่ำ

สำหรับผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของ อบต. พบว่า อบต. มีขนาดหมู่บ้าน โดยเฉลี่ย 8 หมู่บ้าน และการได้รับข้อมูลข่าวสารของอบต.อยู่ในระดับสูง โดย อบต. ร้อยละ 91.90 ได้รับข้อมูลด้านกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเป็นประจำ สำหรับการดำเนินงานเป็นทีมของ อบต.อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนั้น ยังพบว่า อบต.ร้อยละ 67.60 มีฐานะทางการเงิน อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความเข้มแข็งของ อบต.พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารและการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของอบต. ส่วนขนาดของอบต. และฐานะทางการเงิน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของ อบต.

จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัย ได้เสนอแนะดังนี้ สำหรับ อบต. ควรมีมาตรการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้ชัดเจน ควรจัดหารายได้จากแหล่งอื่นนอกจากภาษีอากรและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ และพัฒนาระบบการจัดเก็บรายได้ขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ปรับยุทธศาสตร์ในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอบต. ประสานแผนงานและทรัพยากรกับหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับพื้นที่และนอกพื้นที่ในลักษณะพหุภาคีเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน และมีกระบวนการที่ชัดเจนในการศึกษาปัญหาของชุมชน สำหรับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรปรับปรุงระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้อบต.มีอำนาจสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรเพื่อรองรับการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดเป้าหมายในการถ่ายโอนภารกิจให้บริการสาธารณะที่รัฐดำเนินการอยู่ให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นบรรลุผลตามเจตนารมย์

วิศรา รัตนสมัย(2542, บทคัดย่อ)การรับข่าวสารเพื่อสร้างความตระหนักสำนึกของประชาชนเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบ One-shot descriptive survey โดยมีแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงระดับความตระหนักสำนึกของประชาชนเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พฤติกรรมการสื่อสารของประชาชนเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเผยแพร่ข่าวสารและชักจูงใจ ตลอดจนปัจจัยอื่นที่มีผลต่อความตระหนักสำนึกในเรื่องดังกล่าว

ผลการศึกษาที่ได้ พบว่า ประชาชนมีความสนใจและความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในระดับปานกลาง ขณะที่มีความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในระดับสูง ซึ่งผลการวิจัยชี้ว่า ความสนใจมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก ตลอดจนความตระหนักสำนึกอีกด้วย

สำหรับพฤติกรรมการสื่อสารของประชาชน พบว่า ประชาชนมีการเปิดรับข่าวสารทั่วไปจากสื่อมวลชนในระดับสูง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความสนใจและความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ด้วย และเมื่อพิจารณาเฉพาะการรับข่าวสารเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จากสื่อมวลชน พบว่า มีเพียงหนังสือพิมพ์ ที่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ขณะที่ วิทยุ และโทรทัศน์ ทำให้เกิดเพียงแต่ความสนใจ เช่นเดียวกับสื่อบุคคลและสื่อเฉพาะอื่น อาทิ แผ่นพับ โบรชัวร์ และคู่มือ ซึ่งทำให้เกิดความสนใจ และมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

นอกจากนี้ คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ ที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างทางสังคม มีผลต่อความสนใจและความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ด้วย โดยลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับความสนใจเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และศาสนา

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ได้แก่ เพศ และอาชีพ ซึ่งตัวแปร เพศ และอาชีพ ยังมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ด้วย ขณะที่ การศึกษา และ อาชีพ มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

สำหรับลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับการรับข่าวสารเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จากสื่อมวลชน พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ขณะที่ การศึกษา มีความสัมพันธ์กับการรับข่าวสารจาก วิทยุ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการรับข่าวสารจาก โทรทัศน์

นอกจาก ผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ยังได้ข้อสังเกตบางประการ คือ ในการตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ และความรู้สึกเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจดี แต่ยังมีรู้สึกในเชิงประเมินค่าบางประการต่างจากแนวทางที่พึงประสงค์ โดยประชาชนรู้สึกว่าการทุจริตในองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)เป็นเรื่องปกติ และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อย่างการเข้าร่วมฟังการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) นั้น เป็นเรื่องไร้ประโยชน์ ทั้งๆที่ ประชาชนรู้สึกว่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องร้ายแรงและเป็นสาเหตุที่ทำให้ประเทศชาติประสบปัญหาตลอดจนผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงก็คือประชาชนเอง สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการสร้างความตระหนักสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน ก็คือความคิดที่ฝังลึกของคนในสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรม เพราะแม้ว่าประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกทางการเมืองในระดับสูงก็ตาม ก็ยังไม่อาจเปลี่ยนไปถึงระดับของความตระหนักสำนึกได้

ผลการศึกษาที่ได้ทั้งหมด ได้บ่งบอกถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาความตระหนักสำนึกเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของประชาชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของกระบวนการทางการเมืองหลายประการ และมีข้อเสนอแนะแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับประชาคม

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข(2543 หน้า 4-5) ทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะประชาคมสุขภาพ และวิเคราะห์ปัจจัยและกระบวนการที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง พะเยา โขงหินเหล็กไฟ หนองคาย มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครราชสีมา นครศรีธรรมราช และยะลา ผลการวิจัยที่สำคัญมีดังนี้

1. ศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนก่อนดำเนินการ โดยความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ คือ 1) ผู้นำชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการจะมี

บทบาทในการจัดการเรื่องต่างๆ ในชุมชนมากกว่าผู้นำธรรมชาติ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน พื้นที่ที่มีการมีส่วนร่วมมาก จะแก้ไขปัญหาต่างๆ และประสบความสำเร็จมากกว่าพื้นที่ที่มีส่วนร่วมน้อย 3) การสื่อสารของชุมชน โดยส่วนใหญ่แล้วชุมชนจะมีวิธีการสื่อสารของตนเองและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน เช่นการสื่อสารในงานวัดงานบุญ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และ 4) ทูตทางสังคมอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความพยายามในการพึ่งตนเอง ประสบการณ์การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในระบบเครือญาติ การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

2. รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน องค์ความรู้เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งนั้นได้ใช้เป็นพื้นฐานข้อมูลสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชนโดยกระบวนการ A-I-C เพื่อให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหา หาวิธีแก้ไข วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนประเมินผลการดำเนินงานได้ด้วยตนเองซึ่งชุมชนต่างๆ ได้วิเคราะห์และประเมินสภาพปัญหาแล้ว สามารถจัดแบ่งปัญหาเป็น 5 กลุ่ม คือ ปัญหาเศรษฐกิจ สุขภาพและสวัสดิการสังคม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง และปัญหาการพัฒนาสถานที่สาธารณะ

3. การปฏิบัติการและผลการแก้ไขปัญหา ชุมชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโดยมีการจัดการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาเกี่ยวกับผลผลิต อาชีพและรายได้ ได้จัดการแปรรูปผลผลิต จัดจำหน่ายผลผลิตแก่ผู้บริโภคโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง สร้างอำนาจการต่อรองราคาโดยรวมกลุ่มกันขายผลผลิต และจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพเพื่อให้ประชาชนมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ปัญหายาเสพติด เน้นการให้ความรู้โดยการอบรม บำบัดติดตามดูแล และตั้งกฎชุมชนเพื่อลงโทษผู้ขายและผู้เสพยา ปัญหาไข้เลือดออก ใช้การรณรงค์กำจัดลูกน้ำยุงลาย การพ่นหมอกควัน และการป้องกันยุงกัดโดยใช้สมุนไพร ปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้ โดยร่วมกันปรับปรุงแหล่งน้ำในชุมชน และจัดระบบการใช้น้ำประปาในหมู่บ้าน ปัญหาขยะและความสะอาด เน้นการรณรงค์รักษาความสะอาด การคัดแยกขยะ การจัดระบบการจัดเก็บขยะ การกำจัดขยะ และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ และปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า โดยการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชน การออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำลายป่า การแต่งตั้งกรรมการตรวจรักษาป่า และการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ป่า

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ

4.1 บริบททางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี ก่อให้เกิดเวทีสาธารณะ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบเครือญาติ ความคิดพึ่งตนเอง

การให้ความร่วมมือต่อส่วนรวม และสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงชีพได้อย่างสงบสุข

4.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐ/ทีมวิจัย การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอื่นๆ

งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

อรพินท์ สฟโชคชัย(2538 หน้า 61-64) ได้ทำการศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการทั้งสิ้น 40 หมู่บ้าน แบ่งเป็น ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย 6 หมู่บ้าน จังหวัดพิษณุโลก 4 หมู่บ้าน ภาคกลาง จังหวัดอ่างทอง 5 หมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ จังหวัดมหาสารคาม 6 หมู่บ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ 5 หมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ 5 หมู่บ้าน และภาคใต้ จังหวัดปัตตานี 5 หมู่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช 4 หมู่บ้าน โดยการใช้เทคนิค A-I-C การศึกษาได้ข้อเสนอนะภาพรวมดังนี้

1) กระบวนการ A-I-C เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านและการวางแผนปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริมให้ประชาชนสนใจในงานพัฒนาและการวางแผนพัฒนาจะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสและวางพื้นฐานให้ประชาชนดูแลการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล จะส่งเสริมและสอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจ ดังนั้นหากรัฐบาลมีความจริงจังและจริงใจในการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดนโยบาย นักวางแผน และนักพัฒนาทั้งจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ควรพิจารณานำรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และวิธีการระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านตามกระบวนการ A-I-C ไปประยุกต์ใช้และรณรงค์จัดให้มีการดำเนินการระดมความคิดในทุกหมู่บ้านอย่างน้อยทุกๆ สองปี และนำข้อมูลเสนอต่อสภาตำบลเพื่อเป็นการกระตุ้นให้สภาตำบลจัดทำแผนพัฒนาตำบลให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2) หากการนำกระบวนการ A-I-C มาใช้กับการพัฒนาชนบท ผู้ที่เกี่ยวข้องควรพิจารณา กำหนดแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ เช่น มีการจัดทำโครงการและจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจน หรือการดำเนินงานขยายผลควรดำเนินการเป็นระยะๆ โดยอาจเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม

3) การใช้กระบวนการ A-I-C ในระดับหมู่บ้าน ควรพิจารณาเปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่มีความชำนาญในด้านการจัดและดำเนินการประชุมระดมความคิดตามกระบวนการ A-I-C ที่มีความพร้อมเป็น ผู้ดำเนินการระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านได้ในบางพื้นที่ ทั้งนี้ การดำเนินงานในลักษณะที่ให้องค์กรพัฒนาภาคเอกชนมาร่วมนี้ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนจะต้อง

ประสานงานกับองค์กรพัฒนาของรัฐในพื้นที่และสภาตำบลอย่างจริงจัง เพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบลและการดำเนินโครงการในหมู่บ้านต่อไป

4) ควรมีการกำหนดมาตรการที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงานพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญที่จะช่วยให้แผนพัฒนาหมู่บ้านมีความสมบูรณ์และช่วยให้การดำเนินงานพัฒนาในหมู่บ้านมีความต่อเนื่อง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์(2540 หน้า 84 – 94) ได้ศึกษาวิจัยเอกสารเพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย ระบบการศึกษากับชุมชน พบว่า หากโรงเรียนจะปรับบทบาทเพื่อสร้างแนวคิดให้สอดคล้องกับแนวคิด เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเงื่อนไขสำคัญ คือ

1. มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน

บุคลากรทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หากขาดวิสัยทัศน์ที่ตรงกันในประเด็นสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น เข้าใจไม่ตรงกันในเรื่องของ “ชุมชนเข้มแข็ง” “การศึกษาเพื่อชีวิต” “กระบวนการเรียนรู้” และอื่นๆ ก็จะทำให้เกิดอุปสรรคในการร่วมมือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดกระบวนการของการดำเนินงาน ที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งควรเกิดขึ้นจากการร่วมคิดร่วมวางแผนและทำงานร่วมกันของชุมชนและโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมและความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ

การแสวงหาความร่วมมือและความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้มากขึ้น เพราะในสถานการณ์ที่ชุมชนอ่อนแอ นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาความรู้ ความคิด กำลังใจ ประสพการณ์ บทเรียน งบประมาณ ฯลฯ จากภายนอก เพื่อเป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือ และพัฒนาความร่วมมือนั้นไปสู่การผลักดันให้การศึกษาทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

3. โครงสร้างของการจัดการศึกษาเป็นแบบแนวราบ

โครงสร้างของการศึกษาแบบแนวตั้งในปัจจุบัน ไม่เอื้อให้โรงเรียนทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างคล่องตัว ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในชุมชนบางแห่งในปัจจุบันนั้น เกิดจากความสามารถและความตั้งใจเฉพาะบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนบางคนซึ่งมีอยู่โดยจำกัด ดังนั้น การเปลี่ยนโครงสร้างทางการศึกษาให้เป็นแบบแนวราบจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็น ที่จะเอื้อให้โรงเรียนและชุมชนโดยทั่วไป เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

4. นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ

หากไม่มีการปรับปรุงนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐในด้านที่สำคัญแล้ว การเกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนจะเกิดขึ้นได้ยาก หรือได้โดยจำกัดนโยบายที่เป็นเงื่อนไขสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น

5. ชุมชนมีเงื่อนไขพื้นฐานเพื่อการพัฒนา

เงื่อนไขประการนี้ จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชนให้เกิดได้ง่ายขึ้น เพราะการฟื้นฟูความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเงื่อนไขว่า ชุมชนยังมีทรัพยากรพื้นฐานคงเหลือ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล ผลผลิต รายได้ ฯลฯ หรือปัจจัยแห่งความเข้มแข็งบางส่วนคงอยู่ เช่น กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์เชิงสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออื่นๆ ที่จะอยู่ในวิสัยที่จะฟื้นฟูได้

ในส่วนกระบวนการเกิดและการดำเนินความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนนั้น อาจเริ่มไปจากลำดับขั้น ดังนี้

1. แสวงหาระบบหรือกลไกที่จะสร้างหรือพัฒนาบุคลากร ให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หรือแสวงหาช่องทางที่จะนำมาซึ่งการปรึกษาหารืออย่างจริงจังร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มองเห็นประเด็นปัญหา มีทัศนคติ หรือวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

2. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้ว ขยายไปสู่การร่วมคิดวิเคราะห์ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และวางแผนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่จะช่วยแก้ไขปัญหานั้นที่ประสบอยู่ และพัฒนาทัศนคติ ความสามารถ สติปัญญาของบุคคล เพื่อทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดบูรณาการในการศึกษาของชุมชน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการ ตามกิจกรรมที่กำหนดร่วมกัน โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อมาพัฒนากิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

4. แสวงหาแนวทางของการขยายความคิด กิจกรรม การเรียนรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชน และภาคีต่างๆ เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง และผลักดันให้เกิดโครงสร้างของกิจกรรมแบบแนวราบอย่างต่อเนื่องในชุมชน

5. สำรวจหารูปแบบและระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภาคีอื่นๆ ภายนอกชุมชน ที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียนและชุมชน เช่น

เครือข่ายงานพัฒนาในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการ

ภุษา ศิริวิลาส (2542, บทคัดย่อ) กระบวนการแก้ไขปัญหของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน เพื่อประเมินศักยภาพการแก้ไขปัญหในมิติต่าง ๆ และค้นหาปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการแก้ไขปัญห ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษาชุมชน บ้านท่าช้าง ตำบลบางโทรป่า อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีโครงการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนดำเนินการอยู่ ได้รวบรวมข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามโดยเข้าสังเกตการณ์ ตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ 2537 - มิถุนายน 2537 และติดตามความเคลื่อนไหวภายในชุมชนจนถึงเดือนธันวาคม 2538 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ทั้งมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การวิเคราะห์เปรียบเทียบกิจกรรมแก้ไขปัญห 3 กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมแลกเปลี่ยนแรงงาน กิจกรรมออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกิจกรรมกลุ่มเลี้ยงโคนม เพื่อศึกษาลักษณะและกระบวนการแก้ไขปัญห ปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดของกระบวนการแก้ไขปัญหโดยนำแนวคิดทฤษฎี มาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ คือ แนวคิดทฤษฎีและหลักการพัฒนาแนววัฒนธรรมของชุมชน แนวคิด และกิจกรรมของงานสวัสดิการชุมชน และแนวคิดกระบวนการแก้ไขปัญห

ผลการศึกษาพบว่า ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนหมู่บ้านท่าช้างต้องเผชิญกับกระแสการพัฒนาทุนนิยมที่แทรกแซงระบบการผลิตถูกผลักดันให้เข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่ต้องใช้การลงทุนและเทคโนโลยีทางการเกษตรขั้นสูง การเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ชุมชนประสบปัญหาระบบนิเวศน์ ปัญหานี้สืบ ปัญหาผู้สูงอายุและปัญหาเยาวชนใช้สารเสพติด ซึ่งชุมชนมีความตระหนักและรับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่ง และในการตัดสินใจแก้ไขปัญห ชุมชนจะเลือกแก้ไขเฉพาะปัญหาที่สามารถทำได้ภายใต้ขีดความสามารถของชุมชน

ในการศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหโดยการเปรียบเทียบ 3 กิจกรรมพบว่าชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าได้ แต่มีข้อจำกัดในการระดมทรัพยากรภายในกลุ่ม และการขยายผลกิจกรรม และชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมได้จากการกระตุ้นและสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการแก้ไขปัญห ทำให้กลุ่มมีประสบการณ์แก้ไขปัญหาร่วมกันเกิดการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก จนกระทั่งกลุ่มมีแนวโน้ม การพัฒนาที่ดี สามารถสร้างสวัสดิการให้กับชุมชน

ทั้งนี้ได้พบปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อกระบวนการแก้ไขปัญา ได้แก่ คุณลักษณะของผู้นำที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เข้มแข็งและความสามารถในการระดมทรัพยากรจากภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่ดี อันเป็นพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติและเชิงอุปถัมภ์ และคุณค่าของการช่วยเหลือกันที่มีมานาน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มกิจกรรมแก้ไขปัญาที่มีขนาดเล็กมีสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นกล้าแสดงความคิดเห็น มีการสื่อสารสองทางระหว่างสมาชิก กลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกระบวนการแก้ไขปัญา ส่งผลให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญาได้อย่างมีประสิทธิภาพในส่วนของปัจจัยเสริม ได้แก่ การสร้างเงื่อนไขใหม่เพื่อหล่อเลี้ยงคุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูลให้คงอยู่ในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่มีนโยบายบุคลากรและวิธีการทำงานที่เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมและตัดสินใจเอง ส่วนข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการแก้ไขปัญา ได้แก่ นโยบายจากหน่วยงานภายนอกที่จำกัดรูปแบบในการทำกิจกรรม ทำให้บุคลากรมีวิธีการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่นส่งผลให้กิจกรรมไม่สอดคล้องกับสภาพปัญาในชุมชน

ในส่วนของการศึกษาการแก้ไขปัญาสุขภาพจิตพบว่า ชุมชนประสบปัญาความเครียดจากการทำงาน การมีหนี้สิน ปัญาสุขภาพจิตในผู้สูงอายุ และปัญาเยาวชนใช้สารเสพติด ซึ่งชุมชนได้รับการกระตุ้นให้ดำเนินการแก้ไขจากเจ้าหน้าที่อนามัย ผ่านทางกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข โดยวิธีการรณรงค์ให้ความรู้และเน้นความสำคัญของปัญาสุขภาพจิตซึ่งมีข้อจำกัดที่กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขไม่ได้รับการยอมรับจากคนบางกลุ่ม และความไม่เข้าใจของชุมชนต่อปัญาสุขภาพจิต แต่พบว่า ปัจจัย ผู้นำ ครอบครัว เครือญาติ และชุมชนได้มีส่วนช่วยในการบำบัดและฟื้นฟูคนไข้โรคจิต จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนได้นำศักยภาพเหล่านี้มาใช้ ในการแก้ไขและป้องกันปัญาสุขภาพจิต นอกจากนี้ควรพิจารณาถึงกิจกรรมพัฒนาที่สามารถดำเนินงานควบคู่ไปกับการส่งเสริม และป้องกันปัญาสุขภาพจิตอีกด้วย

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะต่อกลุ่มกิจกรรมว่า ควรส่งเสริมกิจกรรมแก้ไขปัญาที่ก่อให้เกิดหรือฟื้นฟูคุณค่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน โดยที่หน่วยงานภายนอกไม่ควรตั้งเงื่อนไขหรือกำหนดกิจกรรมให้แก่ชุมชนไว้ล่วงหน้า หน่วยงานรัฐและเอกชนควรประสานกันมากขึ้นเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการช่วยเหลือ และเกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญาของชุมชน นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้สถาบันเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญา

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง(2540, บทคัดย่อ) ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาทั้ง 3 กลุ่ม มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่ 3 ได้แก่ อบต.เหนือเมือง

มีประสิทธิภาพการบริหารงานมากกว่าสภาตำบล เพราะว่าโครงสร้างอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เอื้ออำนวยต่อการบริหารในการจัดเก็บภาษีและมีรายได้จากทรัพยากรมีบุคลากรโดยเฉพาะ การยืมข้าราชการมาช่วยปฏิบัติงานที่มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานที่ดี ผู้นำมีความเสียสละและมีความเป็นประชาธิปไตย ตั้งใจ ในการปฏิบัติงาน มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารงาน ตลอดจน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทที่ถูกต้องในการให้คำแนะนำปรึกษาการบริหารงาน จึงทำให้ อบต. เนือเมือง สามารถ กำหนดปัญหา การวางแผน และดำเนินโครงการได้ตามแผนพัฒนาตำบล ที่ตรงกับความต้องการ ของชาวบ้าน มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน สามารถกำหนดการใช้จ่ายได้ตามขั้นตอน และตามข้อบังคับงบประมาณรายจ่าย สามารถจัดทำบัญชี การลงทะเบียนต่าง ๆ ได้ถูกต้องตาม กฎระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ

ในขณะเดียวกันสภาตำบล แม้ว่ากฎหมายจะไม่เอื้ออำนวยในการบริหารเหมือนเช่นกับ อบต. แต่พบว่า สภาตำบลกลุ่ม 2 ได้แก่ สภาตำบลยางคำ และสภาตำบลท่าหาดยาว มีผู้นำที่มี ความรู้และประสบการณ์ในการบริหารงานจากการเป็นผู้นำของกลุ่ม มีความตั้งใจและเสียสละ ในการปฏิบัติงาน ประธานและเลขานุการสภาตำบลไม่ครอบงำในการบริหารงาน เจ้าหน้าที่หลาย ฝ่ายทั้งของรัฐบาล และมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (GRID) มีบทบาทที่ เหมาะสมในการให้ความรู้ คำแนะนำปรึกษา เสริมสร้างศักยภาพในการบริหารงาน ประชาชนมีการ รวมกลุ่มต่าง ๆ มากเพื่อสร้างพลังอำนาจต่อรอง ทำให้การบริหารการพัฒนามีประสิทธิภาพได้ เช่นเดียวกัน แต่สภาตำบลกลุ่ม 1 ได้แก่ สภาตำบลโพธิ์ทราย และสภาตำบลเด่นราษฎร์ มีผู้นำ ที่ขาดความรู้และทักษะในการบริหาร การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงานแผนพัฒนา ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ขาดการติดตามประเมินผล และกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ประธานและเลขานุการสภาตำบลครอบงำการบริหารงาน ประชาชน ขาดการรวมกลุ่ม จึงทำให้การบริหารงานมีน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

จากผลการศึกษาผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) หน่วยงานรัฐ GRID และผู้นำสภาตำบล กลุ่ม 2 ควรจะประสานความร่วมมือจัดการฝึกอบรมในการบริหารและการปฏิบัติงานแก่สมาชิก สภาตำบลและอบต. ตลอดจนพนักงานส่วนตำบล 2) สภาตำบลและอบต. ควรจะจัดเก็บและเพิ่ม อัตราการจัดเก็บภาษีให้เพิ่มขึ้นและทั่วถึง และดำเนินโครงการด้านการพาณิชย์ หรือธุรกิจชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้แก่ตำบลมากขึ้น ส่วนการแปรสภาพสู่การเป็นอบต. มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) รัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และอบต. ควรจะประชาสัมพันธ์ สนับสนุนส่งเสริม ให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามาบริหารท้องถิ่น การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ และจัดให้มีการศึกษาฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม

ร่วมอย่างต่อเนื่อง 2) อบต. ควรจะจัดสรรงบประมาณไว้สำหรับจัดหาหรือว่าจ้างผู้ เชี่ยวชาญ มาเป็นที่ปรึกษาในการบริหารงาน และพัฒนาบุคลากรเป็นของตนเอง 3) จังหวัดควรกำหนด นโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมให้หลายฝ่าย (พหุภาคี) มาพัฒนาท้องถิ่นโดยอาจเลือกอำเภอ หรือตำบลที่มีความพร้อมและสมัครใจให้เป็นโครงการนำร่อง แล้วทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและการขยายผลต่อไป

จากแนวคิด และงานวิจัยที่ค้นคว้าจากเอกสาร ทำให้ทีมวิจัย เข้าใจหลักการ แนวคิดที่จะ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานความรู้ในการประเมินเปรียบเทียบสถานะกับชุมชนตนเองตามกรอบความ คิด และคำถามหลักในงานวิจัย ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดประชาคม แนวทางการส่งเสริม ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งเงื่อนไขที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย การทำงานร่วมกันของ องค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคม
มีองค์ประกอบดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษารูปแบบการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบัน
และสถานะของประชาคมในกระบวนการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษา
ศักยภาพ และวิเคราะห์เสนอแนะแนวทางในการพัฒนารูปแบบการทำงานร่วมกันของ องค์การ
บริหารส่วนตำบลและประชาคม

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าดำเนินการในพื้นที่ การบริหารจัดการ ขององค์การบริหารส่วนตำบล
4 แห่ง ประกอบด้วย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ	อำเภอโพทะเล	จังหวัดพิจิตร
2. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัว	อำเภอโพทะเล	จังหวัดพิจิตร
3. องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน	อำเภอตะพานหิน	จังหวัดพิจิตร
4. องค์การบริหารส่วนตำบลวังห้ว	อำเภอตะพานหิน	จังหวัดพิจิตร

3. กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย

3.1 นักวิจัยหลัก

3.1.1	นายสุรเดช เดชคุ้มวงศ์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
3.1.2	นางสาวอุบลรัตน์ สอนเศรษฐ์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
3.1.3	นางสาวลำไย บัวดี	นักวิชาการสาธารณสุข 6
3.1.4	นายชัยณรงค์ สังข์จ้าง	นักวิชาการสาธารณสุข 5
3.1.5	นางสาวชูศรี กลิ่นสุคันธ์	ผู้ประสานงานโครงการ
3.1.6	นางสาวสุนทร ตูตะพะ	ผู้ประสานงานโครงการ

3.1.7	นางสาวสายรุ้ง พุ่มพิศ	นักวิชาการสาธารณสุข 5
3.1.8	นายเสนีย์ ปะพุสะโร	ประธานบริหาร อบต.ทับหมัน
3.1.9	นายสุทัศน์ เกิดมงคล	กรรมการบริหาร อบต.ทับหมัน
3.1.10	นายวันชัย ร้อยดวงใจ	รองประธาน อสม.ต.วังห้ว
3.1.11	นายสุเทพ เรืองเดช	สมาชิก อบต.วังห้ว
3.1.12	นายเอนก อ่อนศรี	สมาชิก อบต.วังห้ว
3.1.13	นายประทุม พุ่มไสว	ผู้ประสานงานองค์กรชุมชน
3.1.14	นายประกาศิต แจ่มจำรัส	ประธานสภา อบต.ห้วยน้ำ
3.1.15	นายนพดล พึ่งวัฒน	สมาชิก อบต.ห้วยน้ำ
3.1.16	นางฉิน สังข์เมือง	เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6
3.1.17	นายदनัย ดิวงกูร	ประธานสภา อบต.ท่าบัว
3.1.18	นายอดุลย์ ดอกไม้เงิน	บัณฑิตกองทุน ตำบลท่าบัว

3.2 กลุ่มคนที่มีส่วนดำเนินการ

- 3.2.1 เครือข่าย อบต.ภาคประชาชน
- 3.2.2 มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
- 3.2.3 ประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบล ในพื้นที่ศึกษา

3.3 คณะวิทยากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ประสบการณ์

- 3.3.1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ศูนย์ประสานงานมหาวิทยาลัย

นเรศวร

- 3.3.2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 ประเภทของข้อมูล

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ประกอบด้วย

ข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งทำการศึกษาจากแหล่งทุติยภูมิ เอกสาร แผนพัฒนาตำบล และข้อบังคับงบประมาณ ของ องค์การบริหารส่วนตำบล สรุปรายงาน ประจำปีของ สถานีอนามัยตำบล ข้อมูล รายงานการศึกษา ของบัณฑิตกองทุน สรุปรายงานข้อมูล

การทำแผนกระตุ้นเศรษฐกิจ(โครงการประชารัฐ) โดยเพิ่มเติม และตรวจสอบความถูกต้อง จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ แกนนำประชาคม กำนัน ผู้ใหญ่

4.1.2 ข้อมูลประเด็นที่ศึกษา

ข้อมูลจากเอกสาร ประกอบด้วย

เอกสาร แผนพัฒนาตำบล ประจำปี 2544 – 2546 และข้อบังคับ งบประมาณ ของ องค์การบริหารส่วนตำบล สรุปรายงานประจำปี 2544 – 2546 ของ สถานีอนามัยตำบล ข้อมูล รายงานการศึกษา 2545 ของบัณฑิตกองทุน สรุปรายงานการทำแผน กระตุ้นเศรษฐกิจ(โครงการประชารัฐ) 2545

เอกสาร รายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2545 - 2546

เอกสาร สรุปรายงานขั้นตอนการทำประชาคม เพื่อวางแผนพัฒนา โครงการประชารัฐ

เอกสาร สรุปรายงานขั้นตอนการการวางแผน พัฒนาตำบลประจำปี 2546

ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ประกอบด้วย

การสัมภาษณ์ ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำประชาคม ผู้นำชุมชน

ข้อมูลสรุปกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

เวทีสมัชชาสุขภาพ ประเด็นที่เสวนา “องค์กรท้องถิ่นกับการสร้างสุขภาวะ” ผู้เสวนา 77 คน 4 สิงหาคม 2545

เวทีประชาคมหมู่บ้าน ประเด็นเสวนา “กระบวนการทำงานร่วมกันของประชาคม” จัดโดย องค์การบริหารส่วนตำบล เครือข่าย อบต.ภาคประชาชน และ โครงการศึกษาวิจัยฯ เพื่อ สรุปรายงานการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เวทีพัฒนาเครือข่าย อบต.ภาคประชาชน ประเด็นเสวนา (ตามลำดับ)

“การพัฒนาเครือข่าย อบต.ภาคประชาชน”

“การวางแผนการพัฒนาการดำเนินการวิจัย การสร้างเครื่องมือและการจัดเก็บ ข้อมูล”

"เวทีสัญจรนำเสนอข้อมูลของพื้นที่ศึกษาวิจัย และตรวจสอบความถูกต้อง" ดำเนินการร่วมกันระหว่าง เครือข่าย อบต.ภาคประชาชน โครงการวิจัยฯ สมาชิก อบต. ผู้นำชุมชน แกนนำประชาคม

เวทีเครือข่ายงานวิจัย เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล "กระบวนการทำงานร่วมกันของ อบต. กับประชาคม สำรวจศักยภาพ และจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนามากระบวนการทำงานร่วมกันของ อบต.และประชาคม"

"เวทีเครือข่ายนำเสนอผลงานวิจัย"

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการใน 4 ลักษณะ คือ

5.1 รวบรวม วิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) และความถูกต้อง(accuracy) ของเอกสาร ที่สอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา

5.2 วิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก(key informant)

5.3 วิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) จากการกระบวนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participatory Observation)

5.4 สรุปประเด็นการเรียนรู้ของกระบวนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม(participatory analysis Learning) จากเวทีเรียนรู้

5.5 การอภิปรายประเด็นที่ศึกษา จากการนำเสนอร่างผลการศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล

ส่วนที่ 1 สถานภาพ สถานการณ์ หรือบริบทชุมชน(พื้นที่เป้าหมาย)

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ตำบลท้ายน้ำประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านวังหิน พื้นที่เดิมเป็นที่ราบลุ่มน้ำลึก มีต้นกำมปูขึ้นเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วัง” ประกอบกับบริเวณดังกล่าว ท้องน้ำมีสภาพเป็นดินดานและโชดหิน จึงตั้งชื่อชุมชนว่า “บ้านวังหิน” เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านปี พ.ศ. 2509 โดย นายอุทัย นาคดีและชาวบ้าน ร่วมกันก่อตั้ง และอยู่กับตำบลโพทะเล โดยมี นายอุทัย นาคดี เป็นกำนันคนแรก ต่อมา มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ จึงมาขึ้นอยู่กับตำบลท้ายน้ำ โดยมี นายเมี้ยน นาคดี เป็นกำนันคนปัจจุบัน

หมู่ที่ 2 บ้านท้ายน้ำ บ้านท้ายน้ำ แต่ก่อนหน้าวัดท้ายน้ำมีคลองที่ไหลผ่านระหว่าง วัดกับหมู่บ้าน และมีทางลัดเกวียนใช้เป็นทางเดินไปอำเภอ และบ้านท้ายน้ำแบ่งเป็น 2 เกาะคือ หน้าวัด และท้ายน้ำ ซึ่งเป็น พื้นที่ลุ่มน้ำมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรได้แก่ทำนา 90 % ซึ่งเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ นอกนั้นรับจ้าง และขายของชำ ชุมชนมีประชากรประมาณ 540 คน 200 กว่าหลังคาเรือน

หมู่ที่ 3 บ้านพญาวัง ตามคำเล่าขาน ในสมัยก่อนแม่น้ำยมไหลผ่านพื้นที่ หมู่ 3 และช่วงน้ำหลาก แม่น้ำตรงนี้ได้มีน้ำวนมาก และได้มีแพไม้สูงขนาดใหญ่ และมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่บนแพสององค์ โดยล่องมาจากทางเหนือ พอมาถึงตรงหมู่ 3 น้ำวนมากพระพุทธรูป องค์ใหญ่ได้ตกลงนอนอยู่ตรงนี้หนึ่งองค์ และอีกหนึ่งองค์ไปตกที่โกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ หมู่บ้านนี้ไม่ทราบปีที่เริ่มการก่อตั้ง รู้เพียงว่ามีผู้ร่วมก่อตั้งได้แก่ ผู้ใหญ่อยู่ , ผู้ใหญ่มี , กำนันสินธุ์

ศรีบาง, ผู้ใหญ่เชื้อม ศรีบาง, ผู้ใหญ่สละ ศรีบาง และ ผู้ใหญ่ชุตีชัย ตั้งสุวรรณ โดยมีผู้ใหญ่เล็ก เป็นผู้นำชุมชนหมู่บ้านคนแรก และกำนันสินธุ์ ศรีบาง เป็นผู้นำคนปัจจุบัน

หมู่ที่ 4 บ้านเนินโพธิ์ เป็นที่สูงเนินและมีต้นโพธิ์ขึ้นมาก เลยตั้งเป็นบ้านเนินโพธิ์ ตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2345 โดยมีกำนันเอก และชาวบ้านที่อพยพมาจากจังหวัดอุทัยธานี และชาวบ้านจากที่อื่น ๆ รวมตัวกันมากขึ้น ตั้งเป็นหมู่ที่ 1 ตำบลบึงนาราง แต่เนื่องจากหนทางลำบาก และไกลจึงขอย้ายเข้ามาขึ้นกับตำบลท้ายน้ำหมู่ที่ 4 ในปัจจุบัน โดยมีผู้นำชุมชนคนแรกคือ กำนันเอก นาคดี และผู้ใหญ่จำเนียร ภูปหอม เป็นผู้นำคนปัจจุบัน

หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว ในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบันบ้านหนองบัวมีขนาดเล็กอยู่ สองฝั่ง คือ หนองบัวใหญ่ กับหนองบัวเล็ก ซึ่งทั้งสองฝั่งเต็มไปด้วยบัวหลวงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยไม่มีคนปลูก มีดอกสีสวยงามมาก จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านตั้งแต่นั้นมา เริ่มตั้งหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี 2476 โดยชาวบ้านเนินถ่าน อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำนวน 9 ครอบครัว เข้ามาจับจองที่รกร้างว่างเปล่า ไม่มีเจ้าของแต่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีผู้นำคนแรกคือ ผู้ใหญ่ดำ ศรีเวียง และผู้ใหญ่สุดใจ กลิ่นทอง เป็นผู้นำคนปัจจุบัน

หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งอ่างทอง ประวัติเดิมมีห้วยหนองคลองบึง คือ หนองอ่างทองในเขตนี้มีครัวเรือนในหมู่บ้านนี้ 10 กว่าหลังคาเรือน ไม่มีชื่อหมู่บ้าน จึงเอาหนองอ่างทองเป็นชื่อบ้านเรื่อยมาตั้งแต่ วันที่ 15 พฤษภาคม 2534 โดยแยกมาจากหมู่ที่ 2 บ้านท้ายน้ำเพราะห่างไกลจากหมู่บ้านเดิม โดยมีนายเจริญ ไชสี เป็นผู้ใหญ่บ้านมาถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ 7 บ้านกระบังดิน ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากสระบุรี และ ตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาชีพทางการเกษตร

หมู่ที่ 8 บ้านหัวदान เดิมมีลำคลองแม่น้ำ ที่ลำคลองนั้นเป็นวังน้ำ พร้อมกับมีก้อนหิน และก้อนดาน ต่อมาเรียกว่าบ้านหัวदान เริ่มตั้งหมู่บ้านเมื่อปี 2540 โดยมีนายทรง อิมใจ และผู้นำชาวบ้านแต่ละกลุ่ม ซึ่งได้แก่บ้านท้ายกก กลุ่มหัวदान ได้ร่วมกันขอแยกหมู่บ้านมาจากหมู่ที่ 1 ท้ายน้ำ เนื่องจากหมู่บ้านห่างไกล ประกอบกับหลังคาเรือนมากเกินไป และผู้นำท้องถิ่นมาพัฒนาไม่ทั่วถึงได้

หมู่ที่ 9 บ้านโนนห้วย สืบเนื่องมาจากหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ทั้งสองฝากฝั่งลำห้วย "ห้วยแก้ว" ซึ่งเป็นสาขาของกลุ่มแม่น้ำปิง ที่บ้านยางใจ กำแพงเพชร ไหลลงสู่น้ำยมที่บ้านท้ายน้ำ เริ่มตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยมี นายเที่ยง มีบุญ และผู้นำชาวบ้านแต่ละกลุ่ม ซึ่งได้แก่ บ้านบึงตะไกร กลุ่มบ้านโนนห้วย และกลุ่มบ้านมาบระกำ ได้ร่วมกันขอแยกหมู่บ้าน จาก หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 เพราะห่างไกล

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต(แผนที่ประกอบ)

ลักษณะที่ตั้งตำบลห้วยน้ำเป็นหนึ่งในจำนวน 11 อำเภอของอำเภอโพทะเล อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอโพทะเล ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบางลาย ถึงอำเภอบึงนาราง

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลโพทะเล ตำบลทะนง อำเภอโพทะเล

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลโพทะเล ตำบลวัดขวาง อำเภอโพทะเล

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลโพธิ์ไทรงาม ถึงอำเภอบึงนาราง

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ของตำบลห้วยน้ำ มีประมาณ 26,549 ไร่ ประมาณ 42.48 ตารางกิโลเมตรพื้นที่ทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประมาณ 2 ใน 3 ส่วนของพื้นที่ครอบคลุม หมู่ที่ 1,2,3,8 ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงประมาณ 1 ใน 3 ส่วนของพื้นที่ ครอบคลุม หมู่ที่ 2,4,5,6,7 มีแม่น้ำลำคัยไหลผ่านคือ แม่น้ำยมไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ เป็นพื้นที่ลาดต่ำ ในฤดูฝนน้ำจะล้นเอ่ออยู่เสมอ มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวังหิน หมู่ที่ 2 บ้านห้วยน้ำ หมู่ที่ 3 บ้านพญาวัง หมู่ที่ 4 บ้านเนินโพธิ์ หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งอ่างทอง หมู่ที่ 7 บ้านกระบังดินหมู่ที่ 8 บ้านหัวदान หมู่ที่ 9 บ้านโนนห้วย

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

2.1. ประชากร(จำนวนประชากร หญิง – ชาย, ขนาด และวัยของประชากร)

ช่วงอายุ	จำนวนเพศ (คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
0-5	163	172	335
6-15	301	265	566
16-25	301	298	577
26-60	476	608	1084
61 ขึ้นไป	178	227	405

2.2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน(รูปแบบดั้งเดิม,รูปแบบใหม่)

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ส่วนมากจะยังเป็นรูปแบบดั้งเดิมคืออยู่ริมแม่น้ำ นอยมสร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูง และอีกส่วนหนึ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงจากไม้ เป็นอิฐ เป็นคอนกรีตบ้าง ส่วนมากจะตั้งบ้านเรือนเป็นเกาะกลุ่มเป็นเครือญาติอยู่ใกล้ ๆ กัน

2.3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

เส้นทางคมนาคมมีถนนสายหลักเป็นถนนลาดยางเชื่อมต่อแต่ละหมู่บ้านถึงกันหมด และเชื่อมติดกับถนนสายโพทะเล-บรรพตพิสัย ถนนสายนี้ติดกับสายหลักกรุงเทพฯ-นครสวรรค์ พิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ ระบบการสื่อสารสู่ภายนอกก็จะใช้ โทรศัพท์ส่วนตัว และโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์

2.4. การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ(ก่อนวัยเรียน,ประถมศึกษา,มัธยมศึกษา , มหาวิทยาลัย)

การศึกษาของประชากร	จำนวนเพศ (คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
ต่ำกว่า ป.1	120	185	305
ป.1 - 4	214	880	1,094
ป. 5 – 7	404	299	703
ม. 1- 3	142	131	273
ม. 4-6	94	64	158
ม.ศ. 1-5	6	1	7
ปวช.	24	21	45
ปวส.	12	18	30
อนุปริญญา	5	13	18
ปริญญาตรี	26	23	49

มีโรงเรียน 4 แห่ง ได้แก่โรงเรียนบ้านหนองบัว บ้านปากน้ำ บ้านห้วยน้ำ และบ้าน เนินโพธิ์

2.4.2 การศึกษานอกระบบ(กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ)

การศึกษานอกระบบ (ก.ศ.น.) มีศูนย์การเรียนรู้อยู่ที่อนามัยตำบลท้ายน้ำ เปิดสอนระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษา มีการส่งวิทยากรมาอบรมในการประกอบอาชีพแต่ละหมู่บ้าน การศึกษานอกระบบจะมีการเรียนการสอนทุกวันจันทร์

2.5. สาธารณสุข(อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ระบบบริการสาธารณสุข มีสถานอนามัยตำบลท้ายน้ำ 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ 3 คน มีนักการ 1 คน ระบบหลักประกันสุขภาพในตำบลท้ายน้ำตอนนี้ใช้ในระบบบัตรสุขภาพ 30 บาท บัตรผู้สูงอายุ บัตรผู้มีรายได้น้อย บัตรผู้พิการ และอื่น ๆ

มีโรคที่จะต้องเฝ้าระวังคือ โรคไข้เลือดออก และโรคอื่นๆ

2.6. วัฒนธรรมและประเพณี

2.6.1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงไว้ ก็จะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ ทำบุญสงกรานต์ ลอยกระทง และเพ็ญเดือน 3 นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ คือ ดำขอมจีนในหมู่ 8 จะทำในชุมชนของตนเอง การปล่อยโคมลอยในหมู่ที่ 5 และการแข่งขันเรือยาววัดท้ายน้ำ ประเพณีต่าง ๆ ส่วนมากจะทำร่วมกับวัดท้ายน้ำซึ่งเป็นศูนย์กลางของตำบล

2.6.2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

ประเพณีที่ขาดหายไปบ้างเช่น การทำขวัญท้องข้าว การลงแขกเกี่ยวข้าว การก่อพระทรายกลายเป็นก่อข้าวเปลือก(ชาวบ้านจะเอาข้าวเปลือกไปให้วัด) และประเพณีการเล่นต่าง ๆ เช่นการโยนลูกชวง มอญซ่อนผ้า และเพลงเกี่ยวข้าว

2.7. ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ เป็นส่วนมาก ชาวตำบลท้ายน้ำจะนับถือหลวงพ่ोजินซึ่งอยู่ที่วัดท้ายน้ำเป็นวัดเก่าแก่ที่หลวงพ่ोजินอยู่ และศักดิ์สิทธิ์มากทุกคนจะมาสักการบูชาประจำ มีบางส่วนที่นับถือหรือเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่ององค์ทรงเจ้า เจ้าพ่อเจ้าแม่ที่นับถือ โดยส่วนมากจะหวังขอพร

2.8. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ)

การปกครองไม่ว่าจะเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผู้ใหญ่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน และกำนัน ประจำตำบล มีองค์การบริหารส่วนตำบล มีสมาชิกหมู่บ้านละ 2 คน รวม 18 คน ผู้นำทางราชการ ก็มีบ้างที่เข้ามาในตำบล เช่น เกษตร สาธารณสุข และผู้นำทางธรรมชาติก็มีทุกหมู่บ้านเช่น นายสมบุญ แจ่มจรัส ผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเลิกใช้สารเคมี นายสืบ นิลรัตน์ ประธานกลุ่ม เกษตรปลอดสารพิษ ตำบลท้ายน้ำ นางสุดใจ กลิ่นทอง ประธานกลุ่มแม่บ้าน ตำบลท้ายน้ำ และ กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งมีทุกหมู่บ้าน

2.9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชุมชน

2.9.1. ระบบเครือญาติ,ระบบอุปถัมภ์,ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน,ระบบ กลุ่มทางเศรษฐกิจ

ชาวตำบลท้ายน้ำส่วนมากจะเป็นญาติกัน และจะมีระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน เช่น กลุ่มทำสารหมักชีวภาพที่ร่วมมือกันทำร่วมกันใช้ ระบบกลุ่มในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่ม แม่บ้านทำกิจกรรมเย็บผ้า การทำพรมเช็ดเท้า

2.9.2. การจัดการความสัมพันธ์ และการจัดการกลุ่ม

กลุ่มที่เข้มแข็งของตำบลท้ายน้ำ ได้แก่ กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน แต่ละกลุ่มจะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งหน้าที่กัน เช่นกลุ่มเกษตรมีกิจกรรม กลุ่มเยาวชนก็ไปช่วยขนของ เป็นต้น เมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดความ สัมพันธ์รู้จักกัน เชื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีต่อกันมากขึ้น อย่างการแข่งขันกีฬา แต่ละปี จะมีผู้เข้าร่วมแข่งขันทุกเพศ ทุกวัย เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความสามัคคี

คนในชุมชนก็มีความสัมพันธ์กันดีในกลุ่มเครือญาติหรือบ้านใกล้เคียงก็มีการช่วยเหลือกันอย่างเช่นการทำเกษตรหรือการแข่งขันกีฬาในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มในชุมชนก็มีส่วนร่วมใจ กันดี เช่น การจัดงานปีใหม่ของสถานีอนามัยตำบลท้ายน้ำแต่ละหมู่บ้านก็มีการจัดทำอาหารมาหมู่บ้าน ละ 1 อย่างเพื่อมาช่วยในงานของสถานีอนามัย

2.9.3. ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

ตอนนี้กิจกรรมร่วมกันในภาพของตำบลที่จะเห็นได้ชัดและทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง คือ กลุ่มต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนที่ร่วมตัวกันทำกิจกรรม ส่วนในภาพของตำบลก็มีเครือข่าย เกษตรกรรมฯ ตำบลท้ายน้ำที่มีอยู่ทุกหมู่บ้านที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในภาพของตำบล

อีกกิจกรรมที่ชุมชนทำร่วมกันอยู่ประจำ คือ การทำกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น การปลูกต้นไม้สองข้างทาง การตากถางหญ้าบริเวณถนนในชุมชน การแข่งขันกีฬาในตำบล

2.9.4. ปัญหา,ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

ปัญหาความขัดแย้งก็มีบ้างในชุมชน เช่น เมื่อมีอุทกภัยมาเมื่อปี 45 ก็จะมีชาวบ้านได้รับความเสียหายจากน้ำป่าเพราะติดถนนข้ามคลองในหมู่บ้านหนึ่ง กลุ่มที่ได้รับความเสียหายก็ต้องการที่จะพังถนนเส้นนั้นแต่อีกกลุ่มที่ใช้เส้นทางนี้ไม่ยอม จึงเกิดความขัดแย้งกัน จนต้องให้ทางอำเภอมาตัดสินปัญหา

กฎเกณฑ์ของแต่ละชุมชนที่เห็นได้ชัดยังไม่มี แต่หากเป็นกลุ่มในชุมชนก็จะมีกฎเกณฑ์ของแต่ละกลุ่ม

2.10. ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของชุมชน

กฎเกณฑ์ของชุมชนที่เห็นยังไม่เด่นชัดแต่หากเป็นกฎเกณฑ์ของกลุ่มจะมีทุกกลุ่ม

2.11. การจัดการความขัดแย้ง ความผิด, บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

เมื่อสมาชิกของชุมชนมีมาก ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา การจัดการปัญหาเหล่านี้ เบื้องต้น ก็จะเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อฝ่ายปกครองจัดการข้อตกลงไม่ได้ก็จะส่งไปสู่กระบวนการทางกฎหมาย ส่วนในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับ หรือกฎเกณฑ์ในแต่ละชุมชนนั้น ยังมีไม่ชัดเจน ส่วนมากจะอยู่ในระบบของกลุ่มในชุมชนมากกว่า

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1. ลักษณะของพื้นดิน และความเปลี่ยนแปลง

พื้นดินเป็นดินเหนียว ดินทราย ดินร่วน แตกต่างกันไป

3.1.2. การใช้ประโยชน์ และความเหมาะสม

การใช้ประโยชน์ใช้ตามสภาพพื้นดิน เช่นดินเหนียว ดินทราย ดินร่วนใช้ปลูกข้าว ดินทราย ดินร่วน ใช้ทำไร่ ทำสวน

3.1.3. ความเสื่อมโทรม,สาเหตุและผลกระทบ

เมื่อมีการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการพักหน้าดิน เช่นการปลูกข้าว ก็ทำให้ดินเสื่อมสภาพ เพราะข้าวใช้สารเคมีมากเช่นปุ๋ยเคมี ตลอดจนการปรับพื้นที่ป่า ที่ดอนเป็นการทำนาหมดใช้พื้นที่เปลือง และบ่อย ทำให้ธาตุอาหารในดินหมดเร็ว ไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน จึงทำให้ดินเสื่อมสภาพ

3.1.4 การถือครองที่ดิน, กรรมสิทธิ์

พื้นที่ทำการเกษตร และที่อยู่อาศัย ในตำบลห้วยน้ำ 80 % เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง โดยมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดิน

บุคคล

มีที่นาเป็นของตนเอง 408 ครอบครัวยุ ที่สวนของตนเอง 28 ครอบครัวยุ ที่ทำไร่ 166 ไร่ครอบครัวยุ

กลุ่ม, ชุมชน

นายทุน, คนนอกชุมชน

ทำนาเช่า 122 ครอบครัวยุ ทำไร่เช่า 44 ครอบครัวยุ

3.2. พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในตำบลห้วยน้ำก็มี แม่น้ำลำคลอง มีแม่น้ำยมไหลผ่านทางด้านทิศเหนือผ่านหมู่ที่ 3 นอกจากนี้มีแม่น้ำห้วยน้ำที่แยกออกมาจากแม่น้ำยมผ่านหมู่ที่ 1,2,3,8 และมีบึงมีหนอง มีคลองผ่านเกือบทุกหมู่ มีแหล่งน้ำใต้ดินใช้ทั้งตำบล(บาดาล) แต่ละหมู่จะมีหนอง มีบึงอยู่เกือบทั่วไป เช่นบึงสรรพคุณที่อยู่ในหมู่ที่ 4 เป็นบึงกว้างใหญ่ บึงหนองบัวน้อย ใน หมู่ที่ 5 หนองถ้ำในหมู่ที่ 2 หนองอ่างทองในหมู่ที่ 6 หนองซ้อในหมู่ที่ 3 หนองสนุ่นในหมู่ที่ 8 คลองห้วยแก้ว ในหมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นคลองเชื่อมมาจากแม่น้ำยม แหล่งน้ำเหล่านี้ เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน(เหมือง-ฝาย)

ตำบลห้วยน้ำไม่มีระบบชลประทาน

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

- บริโภค / อุปโภค

จะใช้น้ำฝน และน้ำประปาที่มีอยู่ทุกหมู่บ้าน และน้ำดื่มตามท้องตลาดบ้างเล็กน้อย

- เกษตรกรรม

จะใช้แหล่งน้ำต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น น้ำบาดาล และน้ำฝนจากธรรมชาติ ในบางพื้นที่ ใช้ใน การเกษตร

- ธุรกิจ และอุตสาหกรรม

ไม่มี

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

เมื่อประชากรในชุมชนประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ป่าไม้ลดลง แหล่งน้ำตามธรรมชาติตื้นเขิน แหล่งน้ำใต้ดินทรุดตัว และลดน้อยลงอาหารจากธรรมชาติสูญพันธุ์ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาลดน้อยลง มีแมลงศัตรูพืชมากขึ้น ดินเสื่อมสภาพ พื้นที่น้ำท่วมมีมากขึ้น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ห้วยหนอง คลอง บึง ตลอดจนแม่น้ำแห้งขอด สัตว์น้ำไม่มีที่ขยายพันธุ์ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบอีกมากมาย โดยเฉพาะปัญหาต้นทุน สุขภาพเสื่อมโทรมฯ

3.2.5 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

จากปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะปัญหาแหล่งน้ำก็มีการปรับปรุงแหล่งน้ำ โดยการขุดลอกคลอง สร้างเขื่อน สร้างฝายกั้นน้ำ ปักเขตระดับน้ำในแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เมื่อฤดูหน้าแล้ง

3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่ ,ขนาดพื้นที่,แผนที่

ป่าไม้ในตำบลห้วยน้ำ โดยป่าธรรมชาติ เริ่มลดน้อยเพราะเกษตรกรปรับพื้นที่ทำนา ทำไร่ ทำให้ลดน้อยลง แต่ก็พอเหลืออยู่บ้างประมาณ 20 %

3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า

3.3.3 การจัดการป่าและการใช้ประโยชน์(รัฐ,เอกชน,ชุมชน)

ป่าปลูกในตำบลห้วยน้ำไม่มีใครสนใจปลูก การจัดการเกี่ยวกับเรื่องป่า ทางรัฐ เอกชน หรือชุมชนยังไม่มีเป็นรูปธรรมนัก จะมีที่ชุมชนทำร่วมกับรัฐที่ปลูกตามข้างถนนในวันสำคัญเท่านั้น

- รูปแบบ/ วิธีการจัดการป่า

- การใช้ประโยชน์จากป่า(อาหาร,รายได้,ยารักษาโรค)

การใช้ประโยชน์จากป่านั้น ได้แก่ สมุนไพร นำมาใช้ทำยารักษาโรคคน โรคพืช บ้าง อาหารจากป่าธรรมชาติ สัตว์ป่า พืชผัก หน่อไม้ ตำลึง ฯลฯ ชาวตำบลห้วยน้ำใช้ประโยชน์จากป่าธรรมชาติได้มาก ที่สุด โดยเฉพาะเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหาร ยารักษาโรคฯ ยังไม่นิยมใช้มากเท่าไร

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ

4.1.1 ภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

ประชากรประมาณ 80% ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อีก 20% ประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้าง ทำนา 451 ครัวเรือน(1,265 คน) ทำสวน 31 ครัวเรือน(91 คน) ทำไร่ 215 ครัวเรือน (705 คน)

4.1.2 นอกภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

มีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่รวมตัวกันทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น การทำกระเช้าดอกไม้แห้งในหมู่ที่ 5 การทำพรมเช็ดเท้าในหมู่ที่ 1

4.2 การลงทุน(ต้นทุน,ผลตอบแทน)

ต้นทุนในภาคการเกษตร เช่นการทำนาปรัง(ต้นทุนต่อไร่) ค่ารถไถ 180 บาท , ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว 210 บาท , ค่าปุ๋ย 350 บาท, ค่าสารเคมี 250 บาท ค่ารถเกี่ยว 300 บาท รวมต้นทุน 1,250 บาท(ข้อมูลจากการวิจัย การสื่อสารการเกษตร) ผลผลิตต่อไร่ 3,000 บาท โดยเฉลี่ย

4.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

4.3.1 ปัจจัยที่ผลิตเอง

ปัจจัยการเกษตรที่ชุมชนสามารถผลิตได้เอง คือ แรงงาน พันธุ์พืช ที่ดิน

4.3.2 ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก,ราคา

ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องจักรกล

4.4 การจัดการผลผลิต,ผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

4.4.1 ลักษณะผลผลิต, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

กลุ่มแม่บ้านผลิตน้ำพริกใส่ถุงพลาสติก และถ้วยพลาสติก

4.4.2 รูปแบบการจัดการผลผลิต, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

4.5 การตลาดการค้า และการขนส่ง

4.5.1 รูปแบบการขนส่งและรูปแบบการตลาด

กลุ่มแม่บ้านผลิตน้ำพริกใส่ถุงขายตามหมู่บ้าน ขายส่งร้านค้าตลาดในตัวอำเภอ และอำเภอ ไกลเคียง ขายส่งกับนายทุน

4.5.2 แหล่งตลาด, ราคาจำหน่ายและความเปลี่ยนแปลง

ผลผลิตทางการเกษตรราคาจะตกต่ำ

4.6 การใช้แรงงาน(แรงงานครอบครัว,แรงงานภายในชุมชน,แรงงานภายนอก)

การผลิตที่เกิดขึ้น ส่วนมากในภาคการเกษตร จะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และส่วนมากมักจะใช้เครื่องทุ่นแรง เช่นเครื่องจักรกลต่าง ๆ เช่น รถไถนา เครื่องเกี่ยวข้าว

4.7 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

4.7.1 ความสัมพันธ์ขององค์กรกับหน่วยการผลิต / ชุมชน

4.7.2 รูปแบบการสนับสนุน / ความต่อเนื่อง

หน่วยงานที่เข้ามาในชุมชน ได้แก่ สำนักงานเกษตร สาธารณสุขฯ พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน โดยสนับสนุนในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่ม ให้ความรู้ด้านวิชาการ งบประมาณ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน องค์กรภายนอก คือ ทางภาครัฐและเอกชน เช่น พัฒนาชุมชน / เกษตรอำเภอ / การศึกษานอกโรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิร่วมพัฒนา พิจิตร สำนักงานกองทุนต่างๆ องค์กรเหล่านี้จะใกล้ชิดกับชุมชนมากก็จะมีความสัมพันธ์

ส่วนรูปแบบการสนับสนุนก็จะเป็นเรื่องของวิชาการและงบประมาณ ส่วนความต่อเนื่อง ในภาคของรัฐไม่ต่อเนื่อง จะทำต่อเมื่อมีงบประมาณมาเท่านั้น ขาดการติดตามการช่วยเหลือ เช่น ในเรื่องของการตลาด

5. สภาพปัญหาของชุมชน / สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

- ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ขาดพันธุ์พืชผลพันธุ์ดี โรคระบาดในสัตว์ปีก ขาดอาชีพเสริม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ ปัญหาศัตรูพืช

5.2 ปัญหาทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

- ผู้สูงอายุขาดคนดูแล ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ยาเสพติด คนว่างงาน ภูมิปัญญาไม่ได้รับการอนุรักษ์

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

- ขาดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ดินเสื่อมคุณภาพ ห้วยหนองคลองบึงตื้นเขิน ที่ดินสาธารณะถูกบุกรุก

5.4 ปัญหาอื่น ๆ

ด้านการศึกษา

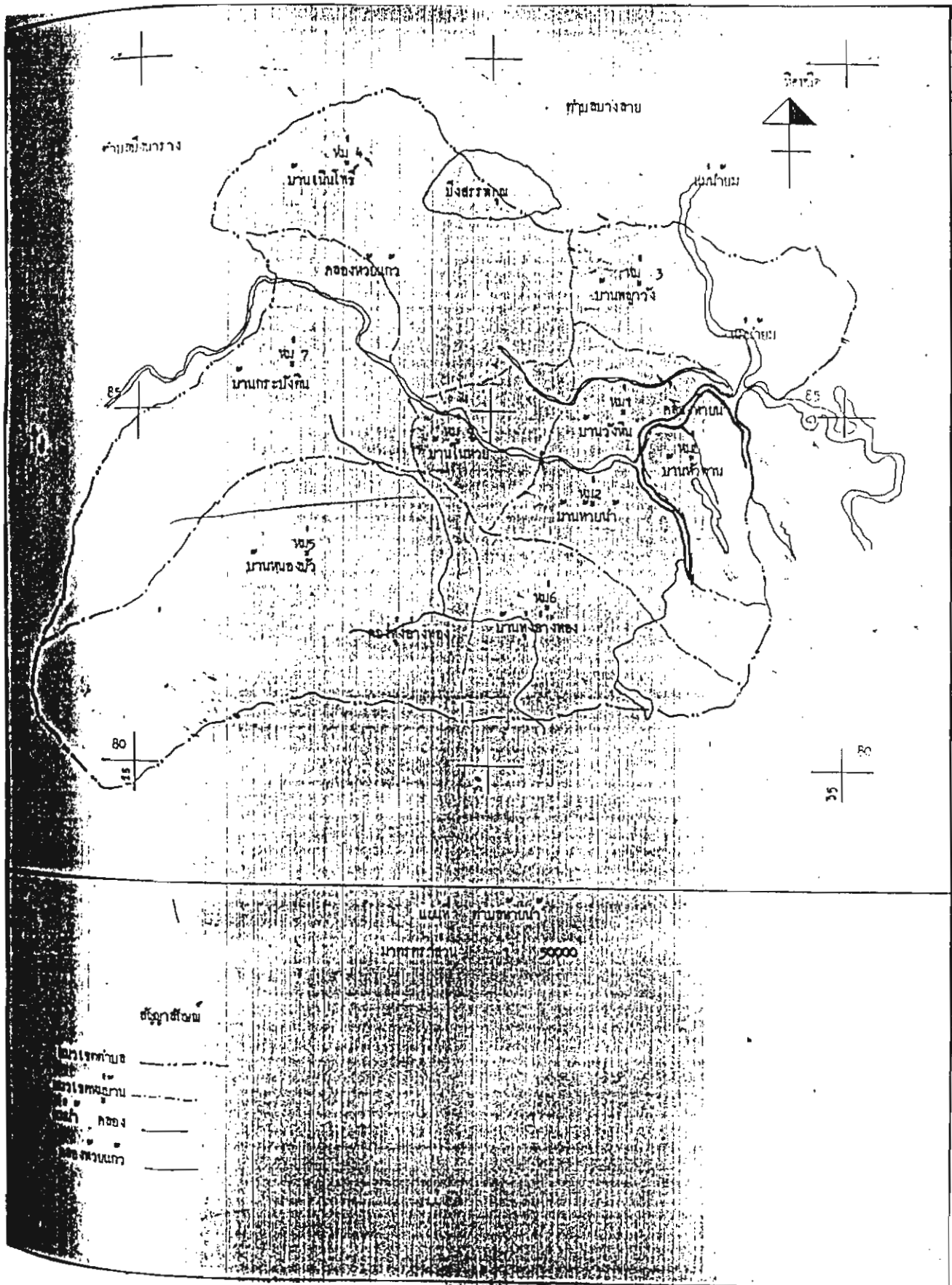
- ขาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานศึกษาอยู่ไกลบ้าน ระดับการศึกษาของประชาชนต่ำ ขาดทุนการศึกษาสำหรับเด็กที่เรียนดีแต่ยากจน ขาดอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย

ด้านสาธารณสุข

- โรคในผู้สูงอายุ ห่างไกลสถานพยาบาล ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การบริการไม่ทั่วถึง โรคติดต่อ

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และแหล่งน้ำ

- การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีที่ระบายน้ำ ขาดโทรศัพท์สาธารณะ, โทรศัพท์คู่สาย ขาดที่ดินทำกิน ไฟฟ้าไม่ครบทุกหลังคาเรือน- ขาดความรู้ในการวางแผนผังเมือง ขาดหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ขาดน้ำดื่มสะอาด แหล่งน้ำธรรมชาติตื้นเขิน ขาดน้ำใช้ในการเกษตรในฤดูแล้ง แหล่งน้ำธรรมชาติไม่สามารถเก็บกักน้ำ

ข้อมูลพื้นฐานตำบลท่าบัว อำเภอโพทะเล

ส่วนที่ 1 สถานภาพ สถานการณ์ หรือบริบทชุมชน(พื้นที่เป้าหมาย)

1. สภาพพื้นที่

1.1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

ตำบลท่าบัวประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านวัดทับทิม เนื่องจากสมัยก่อนมีต้นทับทิมมาก ไม่ปรากฏ ปีที่ก่อตั้ง

หมู่ที่ 2,7 บ้านวัดหลวง เกิดจากสมัยพระเจ้าเสือ แห่งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยนั้นพระองค์เสด็จโดยเรือพายตามแม่น้ำพิจิตร ผ่านมาประทับแรม เมื่อพระองค์ประทับแรมที่ใดก็จะสร้างวัดขึ้นให้ชื่อว่าวัดหลวงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หมู่ที่ 3 บ้านยางแล เดิมชื่อ "นางแล" เดิมมีหมู่สาวที่มีคนรักจะไปเกณฑ์ทหารไปรอเรือและยืนมองเรือที่พาคนรักไปจนสุดสายตา จึงเรียกว่านางแล และต่อมาจึงเพี้ยนมาเป็น "ยางแล" เพราะพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวมีต้นยางใหญ่ที่สุด ซึ่งจะมองเห็นได้ง่าย หมู่บ้านนี้มีอายุประมาณ 80 ปี โดยมีปู่เขียวและย่าผึ้ง ย้ายมาจากตำบลบ้านหม้อ อำเภอป่าโมกข์ จังหวัดอ่างทอง เป็นผู้เข้ามาอยู่เป็นครอบครัวแรก และต่อมาหมู่บ้านใกล้เคียงจึงอพยพตามมาเพิ่ม

หมู่ที่ 4,6,12 บ้านท่าบัว เกิดจากสมัยก่อนมีคลองท่าเลื้อน ซึ่งเป็นเป็นคลองที่ใช้ในการลากบัวผ่านจึงเรียก "ท่าบัว" ไม่ปรากฏปีที่เริ่มตั้งหมู่บ้าน

หมู่ที่ 5 บ้านคลองตาวาว ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

หมู่ที่ 8 บ้านคลองแค ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

หมู่ที่ 9 บ้านท่าช้าง ในอดีตหมู่บ้านท่าช้าง เป็นป่า ทุ่งหญ้า และมีหนองน้ำ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะช้าง ซึ่งจะมากินน้ำที่หนองน้ำเป็นประจำ จึงเรียกกันว่า "คลองท่าช้าง" เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2532 ซึ่ง นายชุม นายทาบ นายผ่อง นายแผ้ว และนายต่วน เป็นคนกลุ่มแรกที่อพยพมาจากบ้านวัดท่าหลวง ต่อมาหมู่บ้านใกล้เคียงจึงอพยพตามมาเพิ่ม

หมู่ที่ 10 บ้านบึงเหล็กไฟ เดิมในหมู่บ้านนี้เป็นป่า ไม่มีผู้อยู่อาศัย และมีโจรที่ชอบขโมยวัวและควายมาพักและฆ่าเพื่อชำแหละและแบ่งกัน ชาวบ้านจึงเรียกว่าบ้านชำแหละ ต่อมาได้มีชาวบ้านมาบุกเบิกป่าเป็นที่นา และย้ายมาอยู่ในบ้านชำแหละมากขึ้น จึงเปลี่ยนชื่อเป็น "บ้านบึงเหล็กไฟ" ตามชื่อบึงที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเริ่มก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี 2536 โดยมี 3 ครอบครัวแรกคือ นายหนู นายเพล สิงห์มี และนางเย็น โสมมี ซึ่งอพยพมาจากวัดทับทิม

หมู่ที่ 11 บ้านบึงเตย ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต(แผนที่ประกอบ)

ตำบลท่าบัว ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโพทะเล ทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร มีอาณาเขต ติดต่อด้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลทุ่งน้อย อำเภอโพทะเล
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลบ้านน้อย อำเภอโพทะเล
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลโพทะเล อำเภอโพทะเล

ตำบลท่าบัว มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 46,176 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 28,860 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 26,190 ไร่ เป็นที่นา 24,489 ไร่ ทำสวน 1,591 ไร่ ทำการเกษตรอื่นๆ 110 ไร่

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ซึ่งเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ภายในตำบล มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำพิจิตร และเส้นทางคมนาคม สายสำคัญคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1067 ตัดผ่านทางตอนล่างของตำบล ประชากรจะอยู่บริเวณแม่น้ำและสองฝั่งถนน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 146 คน ต่อ ตารางกิโลเมตร

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

2.1. ประชากร(จำนวนประชากร หญิง – ชาย, ขนาด และวัยของประชากร)

ไม่มีข้อมูล

2.2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน(รูปแบบดั้งเดิม,รูปแบบใหม่)

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เป็นการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชุมชนตามชายแม่น้ำพิจิตรเก่า ตลาดสองฝั่งคลอง การปลูกบ้านจะใช้ไม้ในชุมชน เลื่อยมาปลูกบ้าน เป็นบ้านไม้สองชั้นสูง ชั้นล่างโล่งเป็นส่วนใหญ่ เพราะป้องกันน้ำแม่น้ำท่วมสูง เวลาค้นน้ำฝน อาจมีน้ำท่วมถึงได้

ปัจจุบัน ชุมชนแออัด จึงขยายออกมาตามพื้นที่นา และสวน มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้านโดยใช้อิฐปูนก่อเพิ่มกันเป็นห้อง บางส่วนก็ปลูกบ้านปูนชั้นเดียว เป็นรูปแบบสมัยนิยม เพราะไม่หายากราคาแพงกว่า โดยการถมที่ พื้นที่จะปลูกให้สูงขึ้นเท่ากับถนนสายหลัก แล้วจึงปลูกบ้าน

2.3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

เส้นทางในการติดต่อ และสัญจรไปมา และขนส่งมีเพียงถนนสายสำคัญคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1067 ตัดผ่านทางตอนล่างของแผ่นดิน และถนนสร้างใหม่สายบางคลาน – ท่าบัว – ทับปฐ และถนนเรียบคลองชลประทานที่มีอยู่ในตำบลที่สะดวก และใกล้เคียงในการสัญจรในจุดต่าง ๆ

2.4. การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ(ก่อนวัยเรียน, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา , มหาวิทยาลัย)

มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา ชั้น ป.1-6 จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนท่าบัว อยู่หมู่ 4, โรงเรียนวัดหลวง หมู่ที่ 7, โรงเรียนวัดทับทิม หมู่ 2 และ ชั้นอนุบาล(เด็กเล็ก- อนุบาล 2) อยู่ที่หมู่ 7

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยอาชีพโพทะเล(วิทยาลัยชุมชนพิจิตร) สอนในระดับปวช. – ปวส.

2.4.2 การศึกษานอกระบบ(กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ)

ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลการศึกษาได้

2.5. สาธารณสุข(อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

2.6. วัฒนธรรมและประเพณี

2.6.1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
เดือนมกราคม เทศกาลขึ้นปีใหม่ , มีนาคม วันมาฆบูชา , เมษายน วันวิสาขบูชา , กรกฎาคม วันอาสาฬหบูชา/เข้าพรรษา, สิงหาคม วันแม่ , ตุลาคม วันออกพรรษา/กฐิน , พฤศจิกายน วันลอยกระทง และธันวาคม วันพ่อ

2.6.2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

2.7. ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ในตำบลท่าบัว นับถือศาสนาพุทธ เป็นส่วนใหญ่ มีความเชื่อที่แตกต่างกันไป บางบ้านมีการไหว้เจ้า มีศาลพระภูมิเจ้าที่ในบริเวณบ้าน บางบ้านไม่มีการนับถือ ส่วนหนึ่งนับถือการทรงเจ้าเข้าผี ในการหาโชคลาภทางการพนัน ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และการดูดวง

ต่อชะตา ปล่อยนก - ปล่อยปลา ก็ยังคงมีความเชื่อที่ยังมีอยู่โดยค่านึงถึงว่าสามารถทำให้ชีวิตตัวเองดีขึ้นกว่าเดิม และบางบุคคลนิยมเชื่อด้านไสยศาสตร์อยู่บ้างว่ามีพลัง/อำนาจ จริ่งว่าสามารถทำให้หญิง / ชาย มารักตัวเองได้ โดยการกระทำต่าง ๆ นานา ๆ ที่หมอแนะนำมา โดยมีผู้เข้ามาใช้บริการอยู่บ้างพอสมควร

2.8. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ)

ในตำบลท่าบัว จะมีผู้นำอย่างเป็นทางการ และเป็นที่ยอมรับ และเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้เพราะ เห็นความดีในการทำงาน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และพระ ในปัจจุบันยังไม่มีผู้นำตามธรรมชาติที่ชัดเจน

2.9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชุมชน

กลุ่มทำงานแบบประชาธิปไตย เสมอภาคเท่าเทียมกันทุก ๆ คน และทุก ๆ คนมีสิทธิเสนอความคิดเห็น และมีสิทธิเข้ามาบริหารงานตามความเหมาะสมของความรู้ความสามารถ และทุก ๆ คนยอมรับบางครั้งนำบุคลากรภายนอกเข้ามาทำงานเป็นที่ปรึกษาให้ความรู้ ดูแลเป็นบางเวลา

ทุกกิจกรรมของกลุ่มทุก ๆ คนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม ที่จัดทำขึ้นโดยสมาชิก และมีการยึดหยุ่นกันได้ในบางครั้งและกรณีที่ไม่สำคัญเพื่อรักษาน้ำใจ และให้ความสะดวกสบายกับสมาชิกที่เดือดร้อนจำเป็น บางกรณีผู้บริหารงานเป็นผู้ตัดสินใจแทนเพราะได้รับความไว้วางใจแล้วจากสมาชิก

2.9.1. ระบบเครือญาติ,ระบบอุปถัมภ์,ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน,ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ไม่มีข้อมูล

2.9.2. การจัดการความสัมพันธ์ และการจัดการกลุ่ม

ไม่มีข้อมูล

2.9.3. ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

- ทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน หรือเมื่อมีกิจกรรมมากขึ้น ชาวบ้านเกิดความสนใจชุมชนของตนเองมากขึ้น

2.9.4. ปัญหา,ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

ไฟฟ้า ขยายเขต เกิดจากคนส่วนน้อยไม่ได้รับงบประมาณมาทำไฟฟ้า เพราะใช้งบประมาณสูง และเริ่มมีการใช้งบประมาณ อบต.มาทำให้ชาวบ้านเช่น หมู่ที่ 5

ถนนสายลำเลียงพืชผลทางการเกษตร ไม่ได้รับการดูแลที่ทั่วถึง ในขณะที่บางหมู่บ้านได้งบเทศบาลนครทำถนน

การช่วยเหลือกัน ในกลุ่มชุมชนได้เพียงเขียนโครงการขอกับ อบต.

ฌาปนกิจหมู่บ้าน เป็นสวัสดิการการช่วยเหลือผู้เสียชีวิตของสมาชิก, กลุ่มสัจจะ และกองทุนหมู่บ้าน บริการปล่อยเงินกู้ระยะสั้น

2.10. ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของชุมชน

ใช้ระเบียบ และข้อบังคับ โดยยึดถือประเพณี วัฒนธรรม ที่ฝังรากลึกในอดีต มีระเบียบการใช้น้ำประปา ร่วมกัน โดยมีกฎ ว่าเสียค่าน้ำตามที่ใช้เป็นรายเดือน

2.11. การจัดการความขัดแย้ง ความผิด, บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

เมื่อมีปัญหาในชุมชนเองผู้ใหญ่บ้านไกล่เกลี่ย ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชุมชนก็จะมีกำนันเป็นผู้มาเจรจา ถ้าเป็นเรื่องใหญ่มีความผิดที่ยอมความกันไม่ได้เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดการ และชั้นฟ้องร้องกันในชั้นศาล ซึ่งบทลงโทษ ก็ว่ากันไปตามกฎหมาย ตามความผิดที่กระทำ

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

ในส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์แล้วที่เป็น โฉนดตราสีแดงและสีเขียว และ นส.3 แต่มีบางส่วนที่เป็นของสาธารณะ เช่น หนองน้ำ ห้วยน้ำ สถานที่โบราณที่เคยเป็นวัดเก่าแก่มาก่อนมีแต่อิฐแดงกระจายอยู่ทั่วไป

3.1.1. ลักษณะของพื้นดิน และความเปลี่ยนแปลง

ที่ดินตำบลท่าบัวเป็นดินที่มีลักษณะร่วนซุย และมีลักษณะอุ้มน้ำได้ดี โดยเมื่อครั้งอดีตเคย เป็นป่าพืชมหัศจรรย์ ปัจจุบันถางที่ใช้สำหรับการทำสวน ทำนา เพราะพื้นที่เก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี

3.1.2. การใช้ประโยชน์ และความเหมาะสม

พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชที่ใช้น้ำมากเช่น ข้าว และทำสวนมะนาว เพราะมีระบบคลองชลประทานเข้าถึง และสามารถขุดเจาะบ่อบาดาลใช้ได้ตลอดทั้งปี และให้ผลผลิตสูง และยังมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ตลาดรับซื้อ เช่น โรงสีข้าว ทำข้าว หรือลานตากข้าว ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับตำบลอยู่หลายแห่ง ซึ่งเก็บเกี่ยวแล้วไม่ต้องขนส่งผลผลิตไปขายไกลๆ และมีพ่อค้ารับซื้อหลายๆ ราย

3.1.3. ความเสื่อมโทรม,สาเหตุและผลกระทบ

ความเสื่อมโทรมของดิน ปัจจุบันยังทำการเกษตรได้ดี แต่ในอนาคต อาจเกิดการเสื่อมสภาพลงได้ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ สามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี และใช้สารเคมีสูง พื้นที่ไม่มี การพักตัว และสวนมะนาวก็ใช้น้ำ และยาเคมีสูงในการควบคุมโรค และแมลง อาจมีสารตกค้าง สารเคมีในดินสะสมมากขึ้น อาจทำลายสภาพดินให้เสื่อมสภาพได้ ถ้าไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน สลับกัน

3.1.4. การถือครองที่ดิน, กรรมสิทธิ์

- บุคคล

ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของประชาชน ในตำบลท่าบัว แต่จะถือครองคนละไม่มากไม่ เป็นที่ดิน ผืนใหญ่ แต่แบ่งเป็น แปลงย่อย ๆ แห่งละ 5-10 ไร่ และ 20-30 ไร่

- กลุ่ม, ชุมชน

ยังไม่กลุ่มคนซื้อที่ดินเพื่อไว้เป็นส่วนกลาง

- นายทุน, คนนอกชุมชน

มีนายทุนมาซื้อที่ดินแปลงใหญ่ เพื่อทำลานตากข้าว รับซื้อข้าว และเป็นที่ตั้ง โรงสี เพราะเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการลงทุน การขนส่งสะดวก ซึ่งต่อมาได้ผลักดันนโยบายให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณสร้างท่าข้าวขนาดใหญ่ และได้เข้ามาบริหารโครงการเอง

3.2. พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

ตำบลท่าบัว มีแม่น้ำพิจิตรเก่าไหลผ่าน1สายและมีระบบชลประทานเข้าถึงพื้นที่ การเกษตรส่วนใหญ่ มีแหล่งน้ำจากหนองน้ำขนาดใหญ่ ที่ใช้ในการเกษตร และรักษาพันธุ์ปลา มีบ่อบาดาลในยามขาดแคลนใช้ได้ตลอดทั้งปีและน้ำสำหรับบริโภคมีน้ำประปาเข้าถึงทุกหมู่บ้าน เป็นประปาของหมู่บ้านที่ได้งบประมาณมาก่อสร้าง

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน(เหมือง-ฝาย)

ระบบชลประทาน มีฝายกั้นน้ำ 2 ฝาย ในแม่น้ำพิจิตรเก่ายังไม่มีฝาย แต่กำลังมีโครงการที่จะสร้างฝาย และมีการปล่อยน้ำเป็นบางช่วง ซึ่งกรมชลประทานเป็นผู้กำหนด และประกาศ เมื่อจะมีการเปิด-ปิดน้ำน้ำใช้ให้ทราบ และมีการจัดเก็บค่าน้ำตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรที่ทำเป็นรายปี

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

- บริโภค / อุปโภค

ใช้จากประปาของหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้รับงบประมาณในการก่อสร้างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน แต่ยังไม่ครบทุกหลังคาเรือนเพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชน งบประมาณยังไม่พอที่จะขยายต่อเติม

- เกษตรกรรม

ใช้น้ำจาก 4 แหล่ง คือแม่น้ำพิจิตรเก่า ระบบชลประทาน หนองน้ำ / สระน้ำ และบ่อบาดาล เลือกใช้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ ที่อยู่ใกล้และสะดวกตามฤดูกาลต่าง ๆ เช่น ถ้าน้ำฝนก็ใช้แหล่งน้ำจาก สระน้ำ / หนองน้ำ เพราะมีน้ำเพียงพอในการเกษตร การทำกาเกษตรเป็นการควบคุมการทำนาโดยชลประทานในบางส่วน เพราะว่าเป็นการปล่อยน้ำตามที่กำหนดไว้บางส่วนทำได้ตลอดเพราะมีแหล่งน้ำอยู่ใกล้และเพียงพอ

- ธุรกิจ และอุตสาหกรรม

มีโรงสี ข้าวและทำรับซื้อข้าวใช้น้ำประปาของเทศบาลอำเภอบางมูลนากเป็นหลัก

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

เมื่อก่อนใช้แหล่งน้ำธรรมชาติจากหนองน้ำ และเมื่อไม่พอใช้ก็ขุดบ่อบาดาลใช้ แต่ในปัจจุบัน ระบบคลองชลประทานเข้าถึงแล้ว จึงมาใช้น้ำในระบบชลประทานเป็นหลัก และพัฒนาหนองน้ำ / สระน้ำ โดยการขุดลอกคลองให้สามารถกักเก็บน้ำได้ในปริมาณที่มากขึ้นหลาย ๆ แห่ง ถึงจะเพียงพอต่อการเกษตร ส่วนบ่อบาดาลใช้ต้นทุนสูงถ้าไม่จำเป็นก็ไม่มีการใช้น้ำจากบ่อบาดาล ถ้าใช้ก็เป็นฤดูแล้ง น้ำขาดแคลน

3.2.5 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

ทำโดยการขุดลอกคลองหนองน้ำ ให้สามารถรองรับน้ำได้ในปริมาณมากๆ หรือไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี และมีการปล่อยปลา เพื่อไม่ให้ใช้น้ำมากเกินไป ซึ่งเป็นอันตรายต่อปลาในฤดูแล้ง และขอโครงการสร้างฝายกั้นน้ำในแม่น้ำพิจิตรเก่า เพื่อไว้ใช้ในฤดูแล้งได้ตลอดปี แต่ยังไม่มีการงบประมาณก่อสร้างฝายดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อประชากร อย่างมาก เพราะประชากรส่วนใหญ่

จะอาศัยอยู่ตามชายแม่น้ำทั้งสองฝั่ง จะได้มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีเพียงพอต่อการใช้อุปโภค และบริโภค และทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่,ขนาดพื้นที่,แผนที่

ในชุมชน ไม่มีป่าไม้ขนาดใหญ่ มีเพียงไม้ใหญ่บางต้นที่เว้นไว้ใช้งานเพื่อการปลูกบ้านในอนาคต และมีการปลูกไม้ไว้ใช้งานไม่มากมาย ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ผล เช่น ต้นมะนาว ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ไม้ไผ่อยู่ผสมผสานในพื้นที่

3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า

ลักษณะเป็นป่าปลูกไว้ใช้งาน ส่วนไม้ใหญ่ที่มีพอให้เห็นเป็นไม้ธรรมชาติที่ขึ้นเองมานานหลายสิบปี และพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกโค่นเพื่อทำการเกษตร และทำสวนมะนาวเป็นหลักในปัจจุบัน

3.3.3 การจัดการป่าและการใช้ประโยชน์(รัฐ,เอกชน,ชุมชน)

ไม่มีป่าไม้ในชุมชน เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ เป็นเพียงต้นไม้ และพื้นที่กร้างของชาวบ้านที่ยังไม่มีทุนทำนา / ทำสวน และรักษาไว้เพื่อความร่มรื่น และสร้างบ้านเท่านั้น

- รูปแบบ/ วิธีการจัดการป่า

ไม่มีป่า

- การใช้ประโยชน์จากป่า(อาหาร,รายได้,ยารักษาโรค)

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ

4.1.1 ภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

ตำบลท่าบัวประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือ การทำสวนมะนาว ยังไม่มีการแปรรูป เพราะมีตลาดรองรับอยู่ในพื้นที่ และใกล้เคียงจำนวนมาก จึงขาดโอกาสในการเพิ่มมูลค่าผลผลิต โดยการรวมกลุ่มอาชีพ

4.1.2 นอกภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

4.2 การลงทุน(ต้นทุน,ผลตอบแทน)

ทุนส่วนใหญ่ มาจากแหล่งเงิน เช่น ธกส. หรือธนาคารต่าง ๆ เป็นหลัก เมื่อต้องการทุน ก็กู้ยืม เมื่อได้ขายผลผลิตแล้วก็นำไปส่งคืนบางส่วน บางส่วนเก็บไว้เป็นทุนทำต่อไป และมี

แหล่งทุนย่อยๆ จากกลุ่มออมทรัพย์ / กลุ่มเงินล้าน / กลุ่มเงินแสน ที่ได้รับงบประมาณมาเพื่อ
สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ให้ชุมชนบริหารเอง โดยมีดอกเบี้ยต่ำ

4.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

4.3.1 ปัจจัยที่ผลิตเอง

ไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้

4.3.2 ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก, ราคา

ไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้

4.4 การจัดการผลผลิต,ผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

4.4.1 ลักษณะผลิตผล, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

4.4.2 รูปแบบการจัดการผลิตผล, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

ไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้

4.5 การตลาดการค้า และการขนส่ง

4.5.1 รูปแบบการขนส่งและรูปแบบการตลาด

4.5.2 แหล่งตลาด, ราคาจำหน่ายและความเปลี่ยนแปลง

ไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้

4.6 การใช้แรงงาน(แรงงานครอบครัว, แรงงานภายในชุมชน, แรงงานภายนอก)

การใช้แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานภายในชุมชน โดยแบ่งเป็นกลุ่ม และตั้งกลุ่มอาชีพ
รับจ้าง เช่นกลุ่มรับจ้างเก็บมะนาว หวานข้าว / หวานปุย ซึ่งอยู่ในชุมชน กลุ่มใครทำงานดี ก็นิยม
จ้าง และมีบางส่วนก็ออกไปรับจ้างเป็นประจํานอกชุมชน เช่น ทำตามโรงสีใกล้ ๆ บ้าน

4.7 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

4.7.1 ความสัมพันธ์ขององค์กรกับหน่วยการผลิต / ชุมชน

หน่วยการผลิตมีบริษัท เพรสซิเดนซ์ ให้มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเพาะปลูก
เฉพาะตำบลท่าบัว และหน่วยงาน กศน. ให้การฝึกอบรมการประกอบอาชีพด้านต่างๆ
เช่น การแปรรูปสินค้า ด้านศิลปศาสตร์ การถนอมอาหาร ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านอื่นๆ
ที่ประชาชนเสนอขอให้มีการเปิดอบรม โดยได้รับวัสดุ/อุปกรณ์ฟรีในการเรียนการสอน

4.7.2 รูปแบบการสนับสนุน / ความต่อเนื่อง

มีหน่วยงานภายนอก เช่น กศน. มาฝึกอาชีพ และฝึกทักษะในการเรียนรู้อาชีพ ที่ตนเองสนใจ โดยการรวมกลุ่มกันเรียน โดยใช้สถานที่ในชุมชนของตนเองเรียน

ภาคธุรกิจการเกษตรก่อตั้งขึ้น และได้รับความช่วยเหลือในการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวปลูกของตำบลท่าบัวโดยเฉพาะ สมาชิกกลุ่ม และสมาชิกโรงสีชุมชนเพชรชิตินส์

กองทุนหมู่บ้านจากภาครัฐ และ หน่วยงาน รพช. ในการสร้างถนนสายท่าบัว – ทับปูลู เมื่อปี 2545 ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร

5. สภาพปัญหาของชุมชน / สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

- ราคาพืชผลตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ประชาชนไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ประชากรขาดข้อมูลข่าวสารทางด้านการตลาด ปัญหาการว่างงานต่างชาติ ประชากรขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ อุตสาหกรรม ด้านต่าง ๆ

5.2 ปัญหาทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

- การแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้สูงอายุ, เด็ก, คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ครอบครัวไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีความสามัคคีกันในชุมชน ขาดอุปกรณ์ในการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย ขาดการปฏิบัติศาสนกิจอย่างต่อเนื่อง

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

- แหล่งน้ำตามธรรมชาติตื้นเขิน ในฤดูแล้งไม่มีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร การปล่อยน้ำคลองชลประทานไม่ตรงฤดูการทำนา ขาดแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภค ขาดภาชนะกักเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค สารพิษตกค้างในพื้นดิน และน้ำ การเสื่อมโทรมของดินเพราะปุ๋ยเคมีขยะและสิ่งปฏิกูลจากชุมชนมีมาก ต้นไม้ในธรรมชาติมีน้อย สัตว์น้ำสูญพันธุ์

5.4 ปัญหาอื่น ๆ

ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนในตำบลท่าบัวมีสภาพชำรุด ไฟฟ้ายังไม่ครบทุกครัวเรือน ประปายังไม่ครบทุกครัวเรือน โทรศัพท์ยังไม่ทั่วถึง สะพานชำรุด ไฟฟ้ารายทางมีน้อย

ปัญหาด้านสาธารณสุข / การศึกษา เด็กในวัยเรียนขาดสารอาหาร เด็กแรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ สารพิษตกค้างในร่างกาย ขาดทุนการศึกษาสำหรับเด็กเรียนดีแต่ยากจน ขาดอุปกรณ์ และงบประมาณในการพัฒนาการศึกษา

W.A 2537

เครื่องหมาย

- แนวเขต
 C แม่น้ำ, ฝายลอม
 O ท้อง, ภูเขา
 — ถนน
 ——— คลองชลประทาน

ស្ថាប័ន

- ๒ วัด
- ๓ โรงเรียน
- ๔ ถนนมิตรภาพ
- ๕ สำนักงาน อบต.
- ๖ สำนักการทะเบียนนครราชสีมา

ข้อมูลพื้นฐานตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน

ส่วนที่ 1 สถานภาพ สถานการณ์ หรือบริบทชุมชน(พื้นที่เป้าหมาย)

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชื่อเดิมว่าทับมัน เมื่อสมัยครั้งพระเจ้าเสือยกทัพไปตีเชียงใหม่ นั้น ระหว่างทางได้หยุดพักประทับที่โพธิ์ประทับช้างนั้น มีทั้งทัพม้า ทัพช้าง ตลอดแนวส่น้ำพิจิตรเก่า ซึ่งที่ที่เป็นทับหมันในปัจจุบันก็เป็นที่ตั้งของทัพหลัง(กองทหารที่สนับสนุนเสบียง) ซึ่งตั้งมั่นอยู่เป็นแหล่งเสบียงให้กองทัพน้าด้วย จึงเรียกว่าทัพมันในเวลาต่อๆ มาได้เพี้ยนเป็นทับหมัน เนื่องจากการออกเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวทับหมัน นั้นทำให้การเรียกชื่อเพี้ยนไป

ชนพื้นเมืองเดิมของส่น้ำพิจิตรเก่าบริเวณทัพมันนี้เป็นคนไทยซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่ของ ม.1 ม.3 และชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียงอพยพมาอยู่ได้แก่ ม.2 ส่วน ม.4 เป็นคนอพยพมาจากจังหวัดลพบุรี สระบุรี หรือเรียกว่าบ้านล่างใช้ภาษาลาว ญวน(คล้ายๆ ภาคเหนือแต่ไม่มีจ้าวและจะกระชับหรือเร็วกว่า) และ ม.5 ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท ซึ่งใช้ภาษาไทยกลาง

เมื่อสมัย 60 ปี ที่แล้ว การแต่งกายของชาวบ้าน ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย กางเกงจีน เสื้อแขนยาว สีน้าเงินถ้าอยู่บ้านจะไม่ใส่เสื้อ หญิงมีอายุจะใส่เสื้อคอกระเช้าหรือคอกลม นุ่งผ้าโจงกระเบน ส่วนหญิงสาวจะใส่เสื้อเตี่ยว แล้วสวมเสื้อทำงานทับอีกชั้นหนึ่ง นุ่งผ้าถุง ถ้าจะไปเที่ยวงานบุญเทศกาลจะสวมเสื้อแขนกระบอก คอบัว

การประกอบอาชีพ เมื่อก่อนสภาพดินดี ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ปีละครั้ง ทำข้าวจำปาทอง เหลือทองย่อย ข้าวเขียว ทำไว้กิน เหลือกินจึงขาย และมีการทำไร่ข้าวโพด ก่อนหักข้าวโพดแล้วก็ทำนา เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จก็ทำไร่ถั่วต่าง ๆ เช่น ถั่วเขียว ถั่วมัน ถั่วดำ การทำใช้แรงงานในบ้านในครอบครัวและเพื่อนบ้านโดยการเอาแรง (ลงแขก) ใช้ควายไถนา ส่วนการทำสวนจะปลูกไว้ใกล้ ๆ บ้านโดยปลูกหลาย ๆ อย่างไว้เก็บกินเหลือกินจึงนำไปแลกเปลี่ยนกับคนแถวบางลาย ประดาทอง ชาวบ้านไม่นิยมเก็บสะสมเงินทอง ส่วนใหญ่ถ้ามีเงินจะนำไปซื้อที่ดินเก็บไว้ ไม่มีการกั๊ยมเงิน ไม่มีหนี้ ลูกหลานส่วนใหญ่แยกเรือนก็สร้างบ้านเรือนทำกินที่พื้นที่ตลอด

สภาพป่าไม้ เมื่อก่อนจะมีป่าไผ่ ต้นยางนา ตะเคียน กระบุง ตีนเป็ด พื้นที่จำนวนมาก ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาของป่าได้ มีสัตว์ป่าเช่นหมูป่า กระต่าย กระรอก ลิง ค่าง เก้ง กวาง ไม่มีการห้ามจับสัตว์ป่า หาได้ตลอด เริ่มหายไปเมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว ป่าก็ถูกจับจองเป็นที่ทำกินของชาวบ้านจนหมด

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต(แผนที่ประกอบ)

ตำบลทับหมัน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอทางทิศตะวันตก ประมาณ 14.30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 36.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 22,704 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลวังสำโรง อำเภอตะพานหิน

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลวัดขวาง อำเภอโพทะเล

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลคลองคูณ อำเภอตะพานหิน

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลบางลาย อำเภอโพทะเล

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลทับหมันมีสภาพพื้นที่ราบ และที่ดอน พื้นที่ราบลุ่มเหมาะในการทำนา ที่ดอนเหมาะแก่การทำไร่ ตำบลทับหมันมีแม่น้ำพิจิตรเก่าไหลผ่าน และมีคลองชลประทาน นอกจากนี้สภาพพื้นที่ของตำบลทับหมันยังมีห้วย หนอง คลอง บึง และแหล่งน้ำต่างๆ เหล่านี้ บางแห่งไม่สามารถที่จะนำเอาน้ำมาใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรได้ เพราะแหล่งน้ำตื้นเขิน และมีน้ำน้อย

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

2.1. ประชากร(จำนวนประชากร หญิง – ชาย, ขนาด และวัยของประชากร)

ช่วงอายุ	จำนวนเพศ (คน)		รวม (คน)
	ชาย	หญิง	
0-5 ปี	88	60	148
6-15 ปี	178	185	363
16-25 ปี	291	204	435
26-60 ปี	652	682	1,334
60 ปีขึ้นไป	178	164	342

2.2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน(รูปแบบดั้งเดิม,รูปแบบใหม่)

รูปแบบดั้งเดิม การสร้างบ้านเรือนเป็นแบบทรงไทยใต้ถุนสูงชันเดียว ตามแนวแม่น้ำพิจิตรเก่าและมีวัดอยู่กลางกลุ่มบ้าน

รูปแบบใหม่ การสร้างบ้านเรือนเป็นแบบทรง 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ตึกชั้นเดียวบ้าง และสร้างตามแนวถนนสายต่าง ๆ ในตำบล

2.3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

เส้นทางคมนาคมมีถนนสายตะพานหิน - บางลาย ถนนสายตะพานหิน - ดงเสือเหลือง และ ถนนสายตะพานหิน - วัดพั่ว โดยมียอดสองแถววิ่งบริการ และการใช้รถจักรยานยนต์ และ รถยนต์ส่วนตัว นอกจากนี้ยังมีถนนลูกรังเชื่อมการคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ภายในตำบล

2.4. การศึกษา

เมื่อก่อนการเรียนจะเรียนที่ศาลาการเปรียญวัด ใช้กระดานชนวนเขียน มีครูจากในพื้นที่ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ พระบ้าง ไม่มีการบังคับให้เรียนจะมีวันหยุดคือวันโกนและวันพระ เรียนได้ทั้งชาย หญิง มีการลงโทษโดยการตีมือ ก้น เริ่มมีก่อนปี 2435 ปัจจุบันมีโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง (ป. 1-6) 2 แห่งและประถมศึกษาขยายโอกาส (ถึง ม.3) 1 แห่ง ส่วนคอมพิวเตอร์เป็นหลักสูตรที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

2.4.1 การศึกษาในระบบ(ก่อนวัยเรียน,ประถมศึกษา,มัธยมศึกษา ,

มหาวิทยาลัย)

การศึกษาของประชา กร	จำนวนเพศ (คน)		รวม (คน)
	ชาย	หญิง	
ต่ำกว่า ป. 4	21	61	82
ป.1-4	268	226	949
ป.5-7	172	149	321
ม.1-3	104	101	205
ม.4-6	46	34	80
มศ.1-มศ.5	3	0	3
ปวช.	17	10	27
ปวส.	13	12	25
ปริญญาตรี	2	9	11

2.4.2 การศึกษานอกระบบ(กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ)

มีศูนย์การเรียนรู้ เกษตรปลอดสารพิษ ที่บ้านคุณสมพงษ์ อู่อ้น บ้านนายแสน บ้านนายสมาน

ศูนย์การเรียนรู้ ด้านอาชีพ บ้านเมืองฟู หมู่ 1 , 2 , 4 และ 6

2.5. สาธารณสุข(อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

เมื่อก่อนเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ไฟฟ้าไหม้ น้ำร้อนลวก ไข้หวัด จะใช้สมุนไพรตามบ้าน ป่า รักษาตนเอง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรจะเป็นการบอกต่อ ๆ ของพ่อแม่ดูแลคนในครอบครัวเองถ้าเจ็บป่วยมาก ๆ จะมีหมอแผนโบราณ เช่น หมอยา หมอพื้นป่า ได้แก่ หมอพูน หมอทำ ซึ่งเสียชีวิตแล้ว ส่วนการบิบนวดจะนวดกันเองในบ้านและถ้าเป็นมาก ๆ จะมีหมอนวดได้แก่หมอไทย(เสียชีวิตแล้ว) นวดตามบ้าน คำนวด แล้วแต่จะให้ และมีหมอเสนารักษซึ่งใช้วิชาการแพทย์แผนปัจจุบันอยู่ประมาณ 2-3 คน ต่อมาเมื่อมีสถานอนามัย ก็จะมารับบริการที่สถานอนามัยแทน และก็ยังมีคลินิกอีก 3 แห่งในพื้นที่ตำบล ปัจจุบันผู้มีฐานะเศรษฐกิจดี ๆ จะไปรับบริการที่คลินิก / โรงพยาบาลเอกชนที่พิจิตร ตะพานหิน

ประชาชนมีระบบประกันสุขภาพ ได้แก่ สวัสดิการประชาชน บัตรอสม. บัตรผู้นำชุมชน บัตรประกันสังคม ข้าราชการ&รัฐวิสาหกิจ มัธยมทุกสังกัด ผู้สูงอายุ ผู้พิการทุพพลภาพ ทหารผ่านศึก และประกันสุขภาพถ้วนหน้า

2.6. วัฒนธรรมและประเพณี

2.6.1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

- งานกฐินเดือน 11 มีปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน
- ขนมหุ้น ทำช่วงเข้าพรรษา
- สารท เดือนสิบ
- ฟังเทศน์มหาชาติ เดือนสิบ
- ก่อพระเจดีย์ทราย เข้าพรรษาเดือนแปด สงกรานต์
- ลอยกระทงเดือนสิบสอง
- ออกพรรษาเดือนสิบเอ็ด(ทำบุญข้าวต้ม)
- ทอดกฐิน เดือนสิบเอ็ด-สิบสอง -

สงกรานต์ / สรงน้ำพระ

2.6.2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

- การตายจะใช้วิธีการฝังศพไว้ที่ป่าช้า ครบ 1 ปี จึงขุดขึ้นมาเผาแล้วเก็บกระดูก (เผาพร้อม ๆ กันรวมกัน) ต่อมาใช้อิฐก่อขึ้นเป็นฐานแล้วใช้ไม้ก่อต่อวางศพเผาเป็นเมรุ ต่อมาเปลี่ยนเป็นเมรุแบบปล่องสูงในปัจจุบัน

-มีการทำแจ้งรวมญาติประมาณเดือน4-5 เป็นการนำกระดูกของญาติที่ล่วงลับ ห้างหมู่บ้านมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ใช้วิธีเรียไร ทำบุญร่วมกันพร้อมๆ กัน

-งานฉลองเทศกาลการเล่นร๊วง ชายโค้งหญิงออกไปร๊วง ปัจจุบันหายไปแล้ว

-การเล่นของเด็ก ๆ ตีหมี่ ตีจับ ตาเข่ง กระโดดเชือก หมากเก็บ เดินขายอ่าง ต่อมาผู้ใหญ่ห้ามเดินเพราะกลัวโจรใช้วิธีนี้ขึ้นบ้านได้

-งานบวช เมื่อก่อนจะมีการแห่ناقทั้งช่วงเย็นโดยแห่รอบหมู่บ้านเพื่อขอขมา และ แห่ตอนเช้าไปเข้าวัด โดยการสานไม้ไผ่เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น หงส์ นก ม้า ช้าง แล้วให้นาคขึ้นขี่ ปัจจุบันไม่ค่อยมี ให้เห็นแล้ว

-โกนจุก ก็มีการแห่เช่นเดียวกับแห่ناق จะโกนจุกเมื่อเด็กอายุประมาณ 6-7 ขวบ

- การทำขวัญข้าว ประมาณเดือนสิบสิ้นเดือนเป็นการนำอาหารและเครื่องหอม กระเจก ไปถวายแม่โพสพตอนข้าวตั้งท้องและประมาณเดือนที่สามเก็บเกี่ยวแล้วนำกระเจกไปรับ ขวัญข้าวเข้ายุ้งจะทำขนมแดกงา และผู้ที่ทำพิธีนี้จะต้องให้คนที่เกิดปีสัตว์ที่ไม่กินข้าว หญ้า เช่น ปีมะเส็ง มะโรง ขาล เป็นต้น ปัจจุบันเริ่มหายไปแล้ว

2.7. ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

- ผีเรือน ต้องใช้ข้าวปากหม้อเลี้ยงตอนเช้าเฉพาะเวลาที่จะมีคนที่บ้าน

- เจ้าพ่อ ศาล บนบานให้ช่วยเหลือเช่น ของหาย ล้มป่วย ประสบความสำเร็จ การทรงเจ้า

- พันเป่า ผี คางทูม

- ดูนมอทองท่าย ดูดวง ผูกดวง ต่อชะตา

2.8. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ)

เมื่อก่อนมีท่านขุนเป็นคนดูแลหมู่บ้านทุก ๆ เรื่อง มีกรเก็บภาษีที่ดินโดยชาวบ้านต้องเดิน ไปที่อำเภอเอง ซึ่งระยะต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกำนัน ผู้ใหญ่จะเป็นคนที่ชาวบ้านนับถือให้คำปรึกษา ได้ทุก ๆ เรื่อง ต่อ ๆ มาทางการก็ตั้งขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านให้ ได้แก่ ทายและทับทอง จะเป็นคน ไกลเกลี้ยข้อพิพาทกันระหว่างลูกบ้านด้วย คดีความส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ดินและการดักข่มขืนกัน โดยใช้ไม้เหลียม กระบองของหนุ่ม ๆ เวลาถึงงานเทศกาล(ไม่ตาย) ส่วนเรื่องโจรก็มีการยิงฆ่ากันเอง(หักหลังกันเอง)

เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีประจำอยู่แต่จะมาจากอำเภอเยี่ยมเยียนบ้านผู้ใหญ่บ้านเป็น ครั้งคราว ไม่ค่อยบ่อย ประมาณปีละ 2-3 ครั้ง ชาวบ้านจะตั้งเวรยามแต่ละหมู่ 4-5 คนคืน ในช่วงที่

มีเหตุให้ต้องระงับกฎหมายข้อกำหนดของชาวบ้านที่รู้คือ การทำเหล้าเถื่อน ถ้าจับได้ปรับไม่เกิน 500 บาท ลักทรัพย์ ปล้น ถ้าจับได้ปรับ การปล้นฆ่า ถ้าจับได้ ปรับจำคุก ช่มชู้ ฆ่า ให้จำคุก ชุมชู้ ปรับจำคุก(เว้นแต่กรณีตกลงกันได้ยินยอมแต่งงานกัน) ลักควาย ให้จำคุก

2.9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชุมชน

2.9.1. ระบบเครือญาติ,ระบบอุปถัมภ์,ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน,ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ยังใช้ระบบเครือญาติอยู่บ้าง และเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์กันของคนในชุมชนด้วย แต่ที่ไม่ใช่ญาติ เช่น ผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติ จะมีผู้อุปการะดูแลอยู่บ้าง นอกจากนี้ก็มี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์

2.9.2. การจัดการความสัมพันธ์ และการจัดการกลุ่ม

กลุ่มแม่บ้าน จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในงานประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน แม่บ้านไม่มีกิจกรรมเป็นลักษณะโครงการโดยตรง นอกจากนี้ก็มี กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ที่มีการออมเงินร่วมกันเพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือกัน และฉาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน

2.9.3. ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องของการตายจากงบฉาปนกิจสงเคราะห์ และเงินกุ๊ดอกเบี้ยยต่ำจากกลุ่มออมทรัพย์

2.9.4. ปัญหา,ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

ในชุมชนไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งอะไร และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐตามนโยบาย

2.10. ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของชุมชน

มีข้อห้ามในการจับสัตว์น้ำในที่สาธารณะ และ กฎเรื่องยาเสพติด แต่ยังไม่มีการรื้อที่ตองนำมาปฏิบัติ

2.11. การจัดการความขัดแย้ง ความผิด, บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

ในชุมชนไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งอะไร ที่เห็นเป็นประจำคงเป็นเรื่องการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นเท่านั้นที่ต้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1. ลักษณะของพื้นดิน และความเปลี่ยนแปลง

ดินส่วนใหญ่ที่เป็นนาจะเป็นดินเหนียวมีกระจายทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็น ม.2 ม.3 ม.4 และ ที่ใช้เป็นไร่ สวน จะเป็นดินร่วนปนทราย ซึ่งมีทุก ๆ หมู่จะอยู่บริเวณใกล้ ๆ บ้านเรือน มีมากที่ ม.1,6,5,2 และ ม.3 บางส่วน

3.1.2. การใช้ประโยชน์ และความเหมาะสม

ที่นาจะทำนาปีละ 2 ปี 7 ครั้ง อย่างเดียว ที่ไร่ สวน จะปลูกพืชลักษณะเชิงเดี่ยว เช่น สวนส้มโอ ส้มเขียวหวาน มะนาว เต็มพื้นที่เลย จะมีส่วนน้อยที่ปลูกผสมผสาน

3.1.3. ความเสื่อมโทรม,สาเหตุและผลกระทบ

เนื่องจากมีทำนา ปีละ 4 ครั้ง และทำสวนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเกษตรกรต้องการให้ได้ผลผลิตมากจึงจำเป็นต้องใช้สารเคมีมาก จึงมีผลให้ที่ดินไม่มีโอกาสได้พักตัว และสะสมสารเคมีในดินสูง ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ดินเสื่อมสภาพ

3.1.4. การถือครองที่ดิน, กรรมสิทธิ์

บุคคล พื้นที่ส่วนมากเป็นของเกษตรกรในชุมชน ถึงแม้จะมีการเช่าที่ทำนาซึ่งเป็นที่ปลูกบ้าน 993 ไร่ 3 งาน ที่ทำนา 9,682 ไร่ จำนวน 490 ครอบครัว ที่ทำสวนทำไร่ 2,426 ไร่ 65 ตารางวา จำนวน 154 ครอบครัว และอื่น ๆ 269 ไร่

กลุ่ม, ชุมชน

นายทุน, คนนอกชุมชน

ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

3.2. พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

หนอง หนองอ้อ 2 แห่ง หนองบอน หนองขาหย่าง /หม้อแดง โห้วง หันตก ตายิ้ม สามเหลี่ยม สองห้อง ปลายผอม น้ำขุน ยายเมือง ขนุน ผักตบ

คลอง เกววัลย์เหล็ก บึงกอก บึงกล้วย หนองโหว่ง ช้าง น้ำโจน

แม่น้ำ พิจิตรเก่า

บึง บึงประดู่ ทัพนัน กรองทอง น้อย กอก กล้วย แฝก

เขื่อนน้ำล้น แม่น้ำพิจิตรเก่า คลองเกววัลย์เหล็ก

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน(เหมือง-ฝาย)

มีคลองชลประทาน ซึ่งมีคณะกรรมการคอยดูแลเรื่องการเปิดปิดน้ำ ปัจจุบัน ยังไม่มีการเก็บค่าบำรุง ยังเป็นการช่วยงานชุมชนปกติ และมีป่อบาดาลซึ่งเป็นของส่วนตัว

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำส่วนใหญ่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร(แม่น้ำ คลองชล และ ป่อบาดาล)

- บริโภค / อุปโภค จะใช้น้ำประปาหมู่บ้านซึ่งจะมีกรรมการดูแลซึ่งผู้ใช้ต้อง จ่ายยูนิคละ 5 บาท

- เกษตรกรรม ใช้ทำนา ทำสวนผลไม้

- ธุรกิจ และอุตสาหกรรม

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำจะเกิดการตื้นเขินตามธรรมชาติ และมีสารพิษเจือปน ทำให้ปลาตาย ใช้ได้เฉพาะทำการเกษตร

3.2.5 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

มีการขุดลอกคลอง หนอง บึง ต่าง ๆ เมื่อมีการตื้นเขิน ซึ่งเป็นความดูแลของ ประมงอำเภอ

3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่ ,ขนาดพื้นที่,แผนที่

ปลูกบึงประดู่ กับหนองหม้อแกง ปลูกเอง ซึ่งประชาชนช่วยกันปลูก โดยได้พันธุ์ ไม้มาจากศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้เขารวก

ป่าสัก 30 ไร่ ของส่วนบุคคล ม.6,3

3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า

3.3.3 การจัดการป่าและการใช้ประโยชน์(รัฐ,เอกชน,ชุมชน) ชุมชนดูแลเอง

- รูปแบบ/ วิธีการจัดการป่า

- การใช้ประโยชน์จากป่า(อาหาร,รายได้,ยารักษาโรค)

ไม่มีพื้นที่ป่า

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ

4.1.1 ภาคการเกษตร (การผลิตและการแปรรูป)

ทำนาปีละ 4 ครั้ง ทำสวนมะนาว สวนส้มโอ และส้มเขียวหวาน

4.1.2 นอกภาคการเกษตร (การผลิตและการแปรรูป) ไม่มี

4.2 การลงทุน(ต้นทุน,ผลตอบแทน)

ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

4.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

4.3.1 ปัจจัยที่ผลิตเอง

4.3.2 ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก, ราคา

ปัจจุบันเกษตรกรต้องซื้อทุกอย่างตั้งแต่พันธุ์ข้าวปลูก ซึ่งต้องจ่ายเป็นเงินสด ส่วนค่าน้ำ ค่ายาเป็นเงินเชื่อ สำหรับค่าเกี่ยว จะเป็นเงินเชื่อระยะสั้นเพราะจะจ่ายหลังจากเกี่ยวเกี่ยวแล้ว

4.4 การจัดการผลผลิต,ผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

4.4.1 ลักษณะผลผลิต, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

4.4.2 รูปแบบการจัดการผลผลิต, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

4.5 การตลาดการค้า และการขนส่ง

4.5.1 รูปแบบการขนส่งและรูปแบบการตลาด

4.5.2 แหล่งตลาด, ราคาจำหน่ายและความเปลี่ยนแปลง

4.6 การใช้แรงงาน(แรงงานครอบครัว,แรงงานภายในชุมชน,แรงงานภายนอก)

ส่วนมากจะใช้แรงงานจากภายในครอบครัวเป็นหลัก ถ้ามีวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรเอง ถ้าไม่มี ก็จะจ้าง

4.7 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

4.7.1 ความสัมพันธ์ขององค์กรกับหน่วยการผลิต / ชุมชน

4.7.2 รูปแบบการสนับสนุน / ความต่อเนื่อง

5. สภาพปัญหาของชุมชน / สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนมีรายได้น้อยไม่เพียงพอกับรายจ่ายประมาณ 450 ครอบครัว

5.2 ปัญหาทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

ครอบครัวขาดความอบอุ่นเพราะการอพยพไปทำงานต่างแดน ผู้สูงอายุและคนพิการ ยังขาดการดูแล การคมนาคมยังไม่สะดวก ขาดแหล่งงบประมาณในการดำเนินงาน เยาวชนยังไม่ใกล้ชิดกับวัด ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

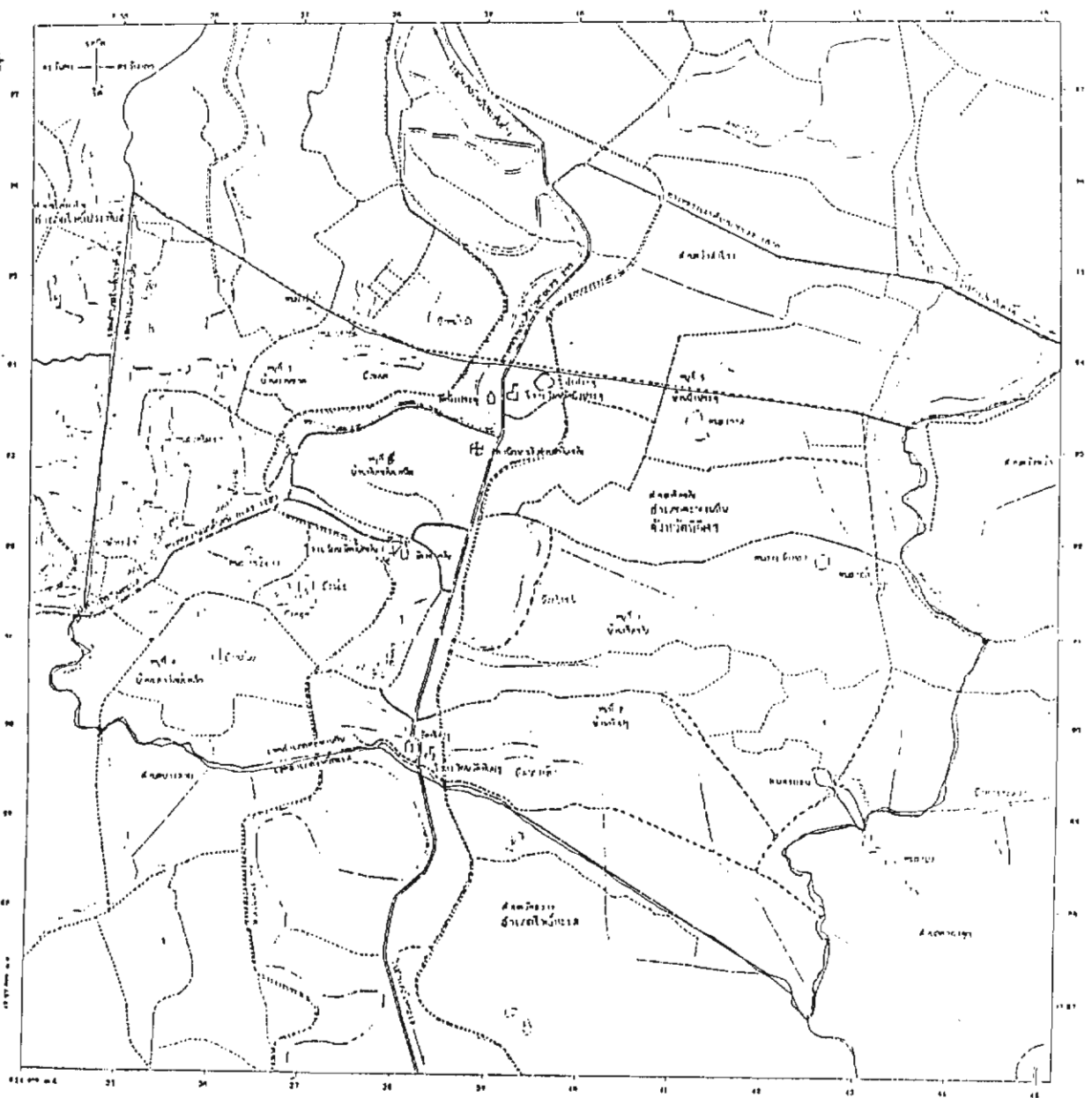
แหล่งน้ำมีวัชพืช และเน่าเสีย แหล่งน้ำตื้นเขิน ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การคมนาคมยังไม่สะดวก

5.4 ปัญหาอื่น ๆ

ด้านสาธารณสุข ประชาชนได้รับการบริการไม่เพียงพอ ปัญหาด้านบุคลากรน้อย ด้านการเมือง การบริหาร ประชาชนยังมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่เต็มรูปแบบ

แผนที่ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน

มาตรา 1:10,000

— — — — — เขตตำบลทับหมัน
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล

— — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล

— — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล
 — — — — — เขตตำบล

กรมการแผนที่
 กรมการแผนที่
 พ. ศ. ๒๕๐๐

ข้อมูลพื้นฐานตำบลวังห้ว อำเภอดะพวนหิน

ส่วนที่ 1 สถานภาพ สถานการณ์ หรือบริบทชุมชน(พื้นที่เป้าหมาย)

1. สภาพพื้นที่

1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ในปี พ.ศ. 2440 ได้มีนายบัน ทานะมัย อพยพครอบครัวมาจากบ้านหนองโน อำเภอปากเพียว จังหวัดสระบุรี มาจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่าสมัยนั้นยังเป็นป่าดงดิบ มีต้นหว้า ต้นยาง ป่าไผ่ และไม้ต่างๆ ชนิดขึ้นอยู่สองฝั่งลำคลอง มีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น เสือ หมี กวาง เก้ง หมูป่า ไก่ป่า มีลำคลอง จากทิศเหนือตำบลดงป่าคำ ทิศใต้ตำบลคลองคูณ ลำคลองจะอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำทุกชนิดที่นายบัน ทานะมัย และญาติพี่น้องจำนวน 6-7 ครอบครัวได้จับจองที่ดินอยู่ในเขตตำบลคลองคูณ อำเภอบางมูลนากต่อมาก็มีชาวสระบุรี อพยพมาอีกจำนวนมากจึงได้ตั้งชื่อบ้านวังห้ว เพราะริมลำคลองมีต้นหว้าใหญ่ และ เป็นวังน้ำไหลโค้งจากทิศเหนือ ล่องลงใต้ ที่ตั้งวัดปัจจุบันนี้เมื่อมีผู้คนมาอยู่กันหนาแน่น นายบัน ทานะมัย จึงได้ปรึกษาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัด ซึ่งมี ปู่ลัม ยาแวน เป็นผู้ยกที่ดินให้สร้างวัด ตั้งชื่อว่า วัดวังห้ว จำนวน 13 ไร่เศษ เมื่อปี พ.ศ. 2479 บ้านวังห้ว หมู่ที่ 3 ตำบลคลองคูณ จึงอยู่ในความปกครองของกิ่งอำเภอดะพวนหิน ในปี พ.ศ. 2478 กำนันตำบลคลองคูณ โดยทางราชการได้แต่งตั้งให้นายบัน ทานะมัย เป็นกำนันตำบลคลองคูณ กำนันบัน ได้ร่วมกับทางราชการปกครองปราบปรามโจรผู้ร้ายจนได้รับเกียรติจากทางราชการแต่งตั้งให้เป็น "ขุนจำแนก" (บัน ทานะมัย)

ในปี พ.ศ. 2500 ทางราชการได้แยกตำบลใหม่ บ้านวังห้วมีประชากรมาก จึงยกให้เป็นตำบล ร่วมกับตำบลห้วยเกตุอีก 4 หมู่บ้าน รวมเป็น 5 หมู่บ้าน เรียกว่าตำบลวังห้ว มีนายเขียว พลตัน เป็นกำนันตำบลวังห้ว คนที่ 1 จนถึงปี พ.ศ. 2545 นายเขียว พลตันเกษียณอายุ นายสะอาด อุ่นเจ้าบ้าน ได้รับเลือกเป็นกำนันจนถึงปัจจุบัน และตำบลวังห้ว ได้รับการยกฐานะจากสภาตำบลวังห้วเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลวังห้ว (อบต.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีจำนวน 915 ครัวเรือน

1.2 ที่ตั้ง – อาณาเขต(แผนที่ประกอบ)

ตำบลวังห้วอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอดะพวนหิน ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 4.40 กิโลเมตร มีเนื้อที่ ประมาณ 37.27 ตารางกิโลเมตร หรือ 23,294 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร มีคลองชลประทานไหลผ่านกลางตำบล มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร
 ทิศใต้ ติดกับ ตำบลคลองคูณ อำเภอตะพานหิน
 ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลห้วยเกตุ อำเภอตะพานหิน
 ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลวังสำโรง อำเภอตะพานหิน

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลวังห้ว มีสภาพที่ราบลุ่ม เหมาะในการทำนา มีคลองชลประทาน นอกจากนี้ยังมี ห้วย หนอง คลอง บึง แต่แหล่งน้ำบางแห่งไม่สามารถที่จะนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะแหล่งน้ำตื้นเขิน

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

2.1. ประชากร(จำนวนประชากร หญิง – ชาย, ขนาด และวัยของประชากร)

ช่วงอายุ	จำนวนเพศ (คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
0-5	101	109	210
6-15	203	193	396
16-25	202	175	377
26-60	617	654	1,271
60+	120	150	270

2.2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน(รูปแบบดั้งเดิม,รูปแบบใหม่)

2.3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

มีถนนสายหลักทางหลวงลาดยาง ตะพานหิน – ทับคล้อ โดยผ่าน ตำบลห้วยเกตุ ตำบลหนองพะยอม และตำบลวังหลุม และมีถนนผ่านตอนกลางของตำบลตามแนวนอน เชื่อมการคมนาคมติดต่อมาจากจังหวัด เพชรบูรณ์ โดยผ่านอำเภอทับคล้อ

2.4. การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ(ก่อนวัยเรียน,ประถมศึกษา,มัธยมศึกษา , มหาวิทยาลัย)

ในตำบลวังห้ว มีโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน /ห้องสมุดประชาชน 5 แห่ง ซึ่งมีประชากรได้รับการศึกษาดังนี้

ระดับการศึกษาของ ประชากร	จำนวนเพศ (คน)		รวม
	ชาย	หญิง	
ต่ำกว่า ป.1	96	108	204
ป.1-4	492	566	1058
ป.5-7	201	220	421
ม.1-3	151	109	206
ม.4-6	78	81	159
ม.ศ 1-5	12	4	16
ปวช.	29	24	53
ปวส.	17	28	45
ปริญญาตรี+	24	27	51

2.4.2 การศึกษานอกระบบ(กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ)

ไม่มีเรียน

2.5. สาธารณสุข(อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)
มีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง

2.6. วัฒนธรรมและประเพณี

- 2.6.1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
วัฒนธรรมที่อนุรักษ์ สกกราณต์ อาบน้ำผู้สูงอายุ บวชนาค และแต่งงาน
- 2.6.2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด
วัฒนธรรมที่หายไป ได้แก่ ลงแขกเกี่ยวข้าว และ แห่นางแมว

2.7. ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ
ประชากรนับถือศาสนาพุทธ และไม่มีความเชื่ออื่น ๆ

2.8. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ)
ผู้นำทางการ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. มีผู้นำทางธรรมชาติ และผู้สูงอายุ

2.9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชุมชน

2.9.1. ระบบเครือญาติ,ระบบอุปถัมภ์,ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน,ระบบ
กลุ่มทางเศรษฐกิจ

มีระบบเครือญาติ อุปถัมภ์ และการช่วยเหลือกัน

2.9.2. การจัดการความสัมพันธ์ และการจัดการกลุ่ม

มี การทำประชาคมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะทำให้เกิดความคิด ความ
เปลี่ยนแปลงแนวความคิดของชุมชนได้ตลอดเวลา เมื่อมีข้อมูลใหม่ ๆ จะติดประกาศให้ประชาชน
ตรวจสอบดู หรือสื่อสารทางหอกระจายข่าว ตลอดจนมีคนรับผิดชอบ ติดตามความเคลื่อนไหว
ของงาน

2.9.3. ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีสมาชิกเพิ่มขึ้น และปล่อยเงินกู้ให้กับเกษตรกร
เพื่อแก้ปัญหาระยะหนี้สิน และภาวะเงินกู้ยืมในระบบ

กลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษเริ่มขยายเครือข่าย ผลจากการใช้จ่ายค่าปุ๋ยเคมีต่อปี
และอัตราการแพ้สารเคมีน้อยลง

ข้อมูลที่สื่อสารตามหอกระจายข่าวบ่อย ๆ ทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบาง
อย่าง เช่นการดื่มสุรา เล่นการพนัน ฯลฯ เริ่มลดลงจากผลการสังเกตของผู้นำ และคณะกรรมการ
หมู่บ้าน

ได้รับการสนับสนุน จากองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง และเป็นอย่างดี

2.9.4. ปัญหา,ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

มีผู้ใหญ่บ้านช่วยดูแล

2.10. ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของชุมชน

มีกฎ เช่น ห้ามทิ้งขยะ และห้ามจับสัตว์

2.11. การจัดการความขัดแย้ง ความผิด, บทลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตาม
ยุคสมัย

ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1. ลักษณะของพื้นดิน และความเปลี่ยนแปลง

เมื่อก่อนเป็นที่เนินสูง และต่อมาชาวบ้านปรับมาเป็นที่ราบลุ่ม

3.1.2. การใช้ประโยชน์ และความเหมาะสม

ใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทำนา ปลูกข้าวตลอดทั้งปี

3.1.3. ความเสื่อมโทรม,สาเหตุและผลกระทบ

สภาพดินเสื่อมโทรม และมีสารพิษตกค้างจากสารเคมี

3.1.4. การถือครองที่ดิน, กรรมสิทธิ์

บุคคล

ประชากรส่วนหนึ่งมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีการประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และทำไร่ จำนวน 326 , 98 และ 12 ครอบครัว ตามลำดับโดยมีพื้นที่ ทำนา 8,122.8 ไร่ พื้นที่ ทำสวนทำไร่ 1,659.25 ไร่ ทั้งนี้โดยมีการเช่าพื้นที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น 3,719 ไร่

กลุ่ม, ชุมชน

นายทุน, คนนอกชุมชน

3.2. พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติได้แก่ คลองยางคลี คลองวังหั่ว หนองคล้อ หนองกระทุ่ม คลองคล้า หนองนกแขวก หนองน้ำขาว คลองช้าง หนองตะเข้ และ คลองไผ่ปลาสร้อย

3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน(เหมือง- ฝ่าย)

มีระบบชลประทานผ่านทางหมู่บ้าน

3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

- บริโภค / อุปโภค ใช้น้ำประปา

- เกษตรกรรม คลองชลประทาน

- อุตกิจ และอุตสาหกรรม โรงสีข้าวชุมชน

3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

มีสารตกค้าง ไหลลงมาอยู่ในแหล่งน้ำ

3.2.5 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

มีการกำจัดวัชพืชในแหล่งน้ำ ขุดลอกคลอง

3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่, ขนาดพื้นที่, แผนที่

3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า

เป็นส่วนป่าปลูก โดยปลูกป่าสัก

3.3.3 การจัดการป่าและการใช้ประโยชน์(รัฐ, เอกชน, ชุมชน)

- รูปแบบ/ วิธีการจัดการป่า

ส่วนมากเป็นป่าปลูก

- การใช้ประโยชน์จากป่า(อาหาร, รายได้, ยารักษาโรค)

ใช้ประโยชน์ โดยการตัดขายเป็นรายได้

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 การประกอบอาชีพ

4.1.1 ภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

ผลิตข้าวเปลือกแปรรูปเป็นข้าวสาร

4.1.2 นอกภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)

ทำดอกไม้จันทร์ และเซรามิค

4.2 การลงทุน(ต้นทุน, ผลตอบแทน)

ลงทุนจาก ธกส. ผลตอบแทนดอกเบี้ยยถูก

4.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

4.3.1 ปัจจัยที่ผลิตเอง

ชาวบ้านเก็บพันธ์ข้าวปลูกเอง

4.3.2 ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก, ราคา

ชาวบ้านรับผลิตเฉพาะ แรงงาน

4.4 การจัดการผลผลิต, ผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

4.4.1 ลักษณะผลิตผล, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

ดอกไม้จันทร์ 1 มัด มี 100 อัน

4.4.2 รูปแบบการจัดการผลิตผล, ผลิตภัณฑ์, หีบห่อ

4.5 การตลาดการค้า และการขนส่ง

4.5.1 รูปแบบการขนส่งและรูปแบบการตลาด

การขนส่ง ไปรับวัตถุดิบ ผลิตแล้วนำไปส่งที่ร้าน

4.5.2 แหล่งตลาด, ราคาจำหน่ายและความเปลี่ยนแปลง

เจ้าของผลิตภัณฑ์ หาดตลาดเอง

4.6 การใช้แรงงาน(แรงงานครอบครัว, แรงงานภายในชุมชน, แรงงานภายนอก)

ชุมชนทำงานร่วมกัน

4.7 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

4.7.1 ความสัมพันธ์ขององค์กรกับหน่วยการผลิต / ชุมชน

ผู้นำประสานงานกับโครงการ SIF

4.7.2 รูปแบบการสนับสนุน / ความต่อเนื่อง

ให้เงินสนับสนุน จวบจนจบโครงการ

5. สภาพปัญหาของชุมชน / สังคม

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

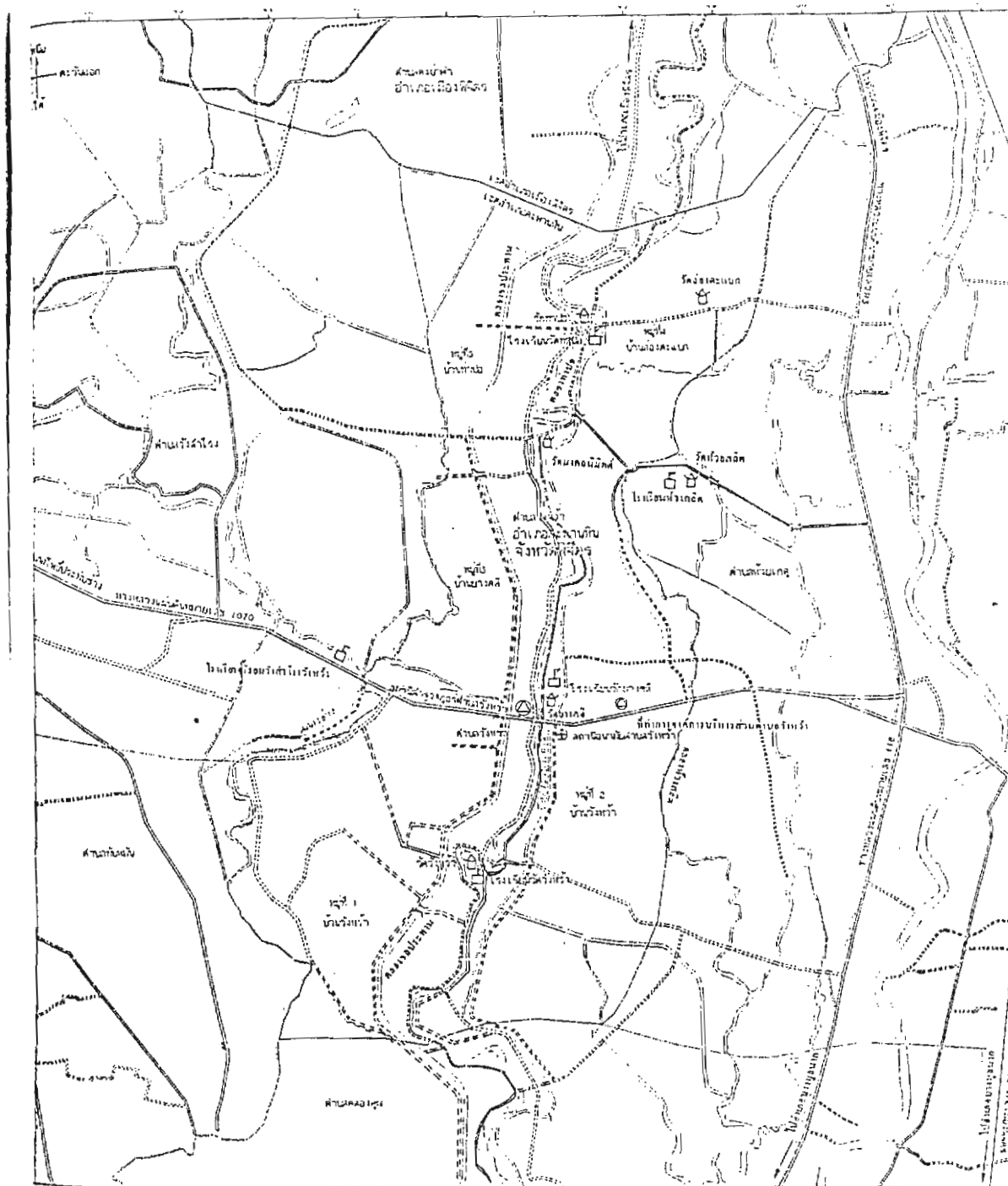
พออยู่พอกิน มีหนี้สินเล็กน้อย

5.2 ปัญหาทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

ไม่มี

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

น้ำท่วม น้ำเสีย ดินเสีย

ประเภทการวัด	ลักษณะการวัด	การวัด	การวัด
การวัดความยาว	เส้นตรง	การวัด	การวัด
การวัดพื้นที่	รูปทรง	การวัด	การวัด
การวัดปริมาตร	รูปทรง	การวัด	การวัด
การวัดอุณหภูมิ	อุณหภูมิ	การวัด	การวัด
การวัดความดัน	ความดัน	การวัด	การวัด
การวัดความเร็ว	ความเร็ว	การวัด	การวัด
การวัดความถี่	ความถี่	การวัด	การวัด
การวัดความหนาแน่น	ความหนาแน่น	การวัด	การวัด
การวัดความต้านทาน	ความต้านทาน	การวัด	การวัด
การวัดความจุไฟฟ้า	ความจุไฟฟ้า	การวัด	การวัด
การวัดความถี่ของคลื่นเสียง	ความถี่ของคลื่นเสียง	การวัด	การวัด
การวัดความถี่ของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า	ความถี่ของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า	การวัด	การวัด
การวัดความถี่ของคลื่นอนุภาค	ความถี่ของคลื่นอนุภาค	การวัด	การวัด

2. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

องค์การบริหารส่วนตำบล	พื้นที่รับผิดชอบ (หมู่บ้าน)	ประชากร	รายได้ อบต. (2545)
ห้วยน้ำ	9	5,280	2,523,596.62
ท่าบัว	12	6,740	3,276,800.00
ทับหมัน	6	2,622	2,993,838.00
วังห้ว	7	4,180	3,246,855.59

3. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

3.1 จำนวนสมาชิก อบต. และพนักงาน

ตำแหน่งของสมาชิก อบต.	ห้วยน้ำ		ท่าบัว		ทับหมัน		วังห้ว	
	คนเดิม	คนใหม่	คนเดิม	คนใหม่	คนเดิม	คนใหม่	คนเดิม	คนใหม่
สมาชิก อบต.								
- ประธานกรรมการบริหารอบต.	-	1	-	1	1	-	-	1
- กรรมการบริหารอบต.	1	1	1	1	-	2	-	2
- ประธานสภาอบต.	-	1	1	-	1	-	1	-
- สมาชิกสภาอบต.(เฉพาะที่ไม่มีตำแหน่ง)	6	10	5	3	3	5	2	1
พนักงาน อบต.								
- ปลัด อบต.	-	1	1	-	1	-	1	-
- ฝ่ายการคลัง	-	1	1	-	1	-	1	-
- ฝ่ายช่าง	-	1	1	-	1	-	1	-

3.2 พัฒนาการเครือข่ายและกระบวนการส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่ง

การก่อเกิดแนวความคิดการเมืองภาคประชาชน/ประชาคม

ในปี 2540 ประเทศไทยประสบวิกฤติเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหากระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ประกอบกับอยู่ในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ฉบับประชาชนเพื่อการปฏิรูปการเมือง ทำให้เกิดกระแสการการเมืองภาคประชาชน การกระจายอำนาจขึ้น เนื่องจาก ความด้อย

ประสิทธิภาพ ความไม่โปร่งใส และปัญหาคอร์ปชั่นของขององค์กรรัฐและราชการ ในระบบอุปถัมภ์ จึงมีแนวคิดใหม่เกี่ยวกับ การสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน และการพัฒนาแนวเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาเป็นพลังอำนาจใหม่สำหรับสังคมไทย

การพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานของจังหวัดพิจิตร ได้มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อย่างเต็มที่ โดยมีการจัดตั้งชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข ระดับหมู่บ้าน/ตำบล/อำเภอ/จังหวัด และได้มีการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ในปี 2541 – 2542 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ได้มีการจัดการอบรมพัฒนาแกนนำประชาคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม A-I-C เพื่อพัฒนาวิทยากรกระบวนการ โดยได้รับการสนับสนุนวิทยากรจาก สถาบันพัฒนาสืแยก อินโดจีน จำนวน 4 รุ่นๆ ละ 5 วัน จำนวนทั้งสิ้น 200 คน โดยผู้เข้ารับการอบรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พนักงานท้องถิ่น(ปลัด อบต.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(ประธานบริหาร/ประธานสภา/สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล) ครู/อาจารย์ และแกนนำชุมชน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ผลจากการอบรมวิทยากรกระบวนการประชาคม เข้าไปทำงานร่วมกับองค์กรชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มการพัฒนาในพื้นที่เป็นกลุ่ม ชมรม ขึ้นมาอย่าง กว้างขวาง ได้แก่

ประชาคมตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล

ปี พ.ศ.2544 เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลท้ายน้ำ ได้จัดเวทีวิสัยทัศน์ตำบลท้ายน้ำขึ้น จาก 7 หมู่บ้าน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาด้านสาธารณสุข ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และร่วมกันคัดเลือก คณะกรรมการสุขภาพระดับตำบล เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การสาธารณสุขของตำบลท้ายน้ำ มีการประชุมทุกเดือน และได้มีดาหิยบายปัญหาที่นอกเหนือ ไปจากงานสาธารณสุขเข้ามาในเวทีประชาคม โครงการที่ได้รับความร่วมมือจากภาคีต่างๆ ในตำบลท้ายน้ำ ดังนี้

- โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่ในการดำเนินนโยบายจาก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร เป็นเวทีการเสวนาร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างต่อเนื่องทุกเดือน

- โครงการชุมชนเข้มแข็ง สถานีอนามัยร่วมกับโรงพยาบาลโพทะเล จัดเวทีวิเคราะห์ปัญหา และค้นหาวิสัยทัศน์ชุมชนเข้มแข็ง เกิดกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ และกลุ่มอาชีพ หลากหลายกลุ่ม

ประชาคมตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน

ปี 2544 เริ่มมีการก่อตั้งเวทีประชาคมขึ้นในหมู่ที่ 4 บ้านเกาะวัลย์เหล็ก เพื่อวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ทำให้ทราบปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาด้านการเกษตร ปัญหาด้านอาชีพ และปัญหาสาธารณสุข และมีกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษที่เป็นภาคีหลักในการประสานงานในชุมชน มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาศักยภาพนักบริหารชุมชนในปี 2544

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ได้จัดการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข หลักสูตรนักบริหารชุมชน ให้กับ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในวันที่ 12 - 15 กุมภาพันธ์ 2544 ที่วัดดงเสือเหลือง โดยการคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมที่เป็น อาสาสมัครสาธารณสุข ที่มีตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จากทุกตำบลในจังหวัดพิจิตร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานพัฒนาในชุมชน มีการพูดคุยถึงการทำงานร่วมกันของพหุภาคีประชาคม กับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจะทำให้เกิดพลังและความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ และในวาระที่จะมีการเลือกตั้งใหม่ในเดือนมิถุนายน 2544 อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่ได้ทำงานพัฒนาชุมชนมาอย่างยาวนานจนเป็นที่เชื่อถือจากชุมชน น่าจะลงสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้กลไกบริหารและสภาฯ ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และได้มีการนัดหมายจัดให้มีเวทีสาธารณะ อบต.สัญญาจร เป็นเครือข่ายอบต.ภาคประชาชนขึ้น

วันที่ 3 - 4 เมษายน 2544 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ได้จัดอบรมอสม. เรื่อง การพัฒนาชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ณ วัดดงเสือเหลือง ได้คัดเลือกอสม.กลุ่มใหม่เข้ารับการอบรม และได้ประสานงานเชื่อมโยงผู้สนใจเข้าร่วมในเวที อบต.สัญญาจรในกลุ่มแรก ด้วย

การทำงานระดับเครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบล

วันที่ 10 มีนาคม 2544 เดือนถัดมาจากที่อสม.ได้ลงชื่อที่จะเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ อบต.ภาคประชาชน ไร่ประมาณ 7 ตำบล และมีการนัดหมายพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ณ ศาลาวัดดงเสือเหลือง ในเวทีการเสวนา ครั้งนี้ ได้มีกลุ่มผู้สนใจที่นัดหมายเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง และมีผู้เข้าร่วมประชุมเพิ่มเติมจากที่ลงชื่อไว้ จากตำบลทับคล้อ อำเภอทับคล้อ ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดตั้งทีมงานเพื่อเตรียมลงสมัครรับเลือกตั้ง

สมาชิก อบต. วิเคราะห์นโยบายการหาเสียง ส่วนตำบลที่ไม่มีทีมสมัครรับเลือกตั้งต้องไปรวบรวมทีมงานลงสมัคร และนัดประชุม มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

วันที่ 29 เมษายน 2544 ณ วัดยางคลี ตำบลวังหว่า อำเภอตะพานหิน แต่ละทีมจะเล่าประสบการณ์ว่าทีมงานของตนเองทำอะไรไปบ้างในช่วงระยะการหาเสียง ก่อนการเลือกตั้ง 3 ตำบล ดังนี้

การดำเนินการ	นโยบายสาธารณะ	วิธีการทางการเมือง	ปัญหาอุปสรรค
ทีมตำบลวังหว่า (10 คน)	- ความโปร่งใส ให้อำนาจประชาชน ตรวจสอบ - ส่งเสริมการมีส่วนร่วม - รับฟังปัญหา - เกษตรปลอดสารพิษ โรงเรียน โรงพยาบาล วัด - สงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้ยากไร้ - สอนสาธารณะ ตรวจสอบสุขภาพ อาหาร เสริม - ลดแหล่งมั่วสุม การพนัน - รู้แพ้ รู้ชนะ	- จัดเวทีประชาคม - ทำความดี - ระดมทีมช่วยกันในแต่ละหมู่บ้าน - ช่วยจัดเวทีและโครงการ กษคจ.ม.ละ 1 แสนบาท	- ชาวบ้านไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือความช่วยเหลือ ขาดความรู้ - คนดีไม่ลงสมัคร
ทีมตำบลทับหมัน	- จริงจัง จริงใจ โปร่งใส ตรวจสอบได้ - รับฟังปัญหาประชาชน - ส่งเสริมอาชีพ - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน	- ช่วยทำโครงการหมู่บ้านละ 1 แสนบาท - เคารพระบอบบ้านค้ำชูปัญหา	- ประชาชนไม่มีความรู้ ไม่รวมตัวต่างคนต่างอยู่ ติดสุรา
แนวนโยบายในการเลือกตั้งของ อบต.ท้ายน้ำ และ ท่าวังใหม่ไม่ได้จัดทำ			

ดังนั้นจึงมีการสรุปเป็นข้อตกลงกันว่า การที่ ผู้สมัครจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นคือ “การเข้าไปนั่งในใจชาวบ้านให้ได้” คือต้องรู้ว่าเขาต้องการอะไร? จัดเวทีประชาคมเพื่อพบปะพูดคุยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้ชาวบ้านเสนอปัญหา และใส่ใจกับทุกปัญหา “จะช่วยทุกปัญหาถ้ามีโอกาส และจะแก้ได้หรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับท่าน ถ้าเลือกผมก็มีสิทธิ์” และพยายามผลักดันเพื่อแก้ไขปัญหาทุกปัญหา “เราเป็นนายคำพูด พูดแล้วต้องทำ” และต้องรู้ปัญหาอย่างแท้จริง ควรจะมีทีมงานที่ดี ช่วยกันหาเสียง หากมีใครพูดเก่งจะต้องไปช่วยคนที่พูดไม่เก่ง ต้องรับทราบหน้าที่สนับสนุนให้ชาวบ้านคิดได้เอง ทั้งปัญหาและแนวทางการแก้ไข แล้วอบต.เป็นผู้นำสาร หรือนำความคิดไปเสนอในสภา แล้วร่วมผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

เครือข่าย อบต.ภาคประชาชนเพื่อการเรียนรู้ ช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้สนใจ ในระหว่างการหาเสียง การเข้าไปทำหน้าที่ในสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หากได้เป็นเครือข่ายกัน เป็นเพื่อนกัน เป็นความสัมพันธ์แนวราบ มีการพบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง ก็จะเกิดการพัฒนาศักยภาพที่จะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชนได้ ถึงแม้บางทีมจะไม่ได้รับการเลือกตั้ง

วันที่ 8 มิถุนายน 2544 ตำบลวังห้ว มีการจัดเวทีพลเมืองไท ในหลายตำบลเพื่อการแสดงวิสัยทัศน์ แนวนโยบายในการทำงานร่วมกันของผู้สมัครสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คือ

วันที่ 9 มิถุนายน 2544 ตำบลทับหมัน จัดการประชุมเวทีพลเมืองไท ผู้เข้าร่วมประชุม 100 คน ซึ่งเป็นแกนนำเครือข่ายเพื่อประชาสังคมพิจิตร ที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีแนวคิดในการมองการแก้ไขปัญหาที่รากฐาน ที่การสร้างศักยภาพของคน และชุมชน ไม่เน้นการสร้างวัตถุหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่มีความยั่งยืน และมีการร่วมตกลงกันว่าจะจัดประชุมเป็นเครือข่าย อบต.ภาคประชาชนสัญจรไปตามพื้นที่ของสมาชิกเครือข่าย 7 ตำบล

การดำเนินการประชุม เป็นการบรรยายเกี่ยวกับคุณสมบัติของ อบต.ที่ดี ต้องมีความพร้อมคือเป็นผู้ที่เสียสละ มีแนวคิดในการพึ่งตนเอง มีวิสัยทัศน์ที่จะมองปัญหาในระยะยาว เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา ด้วยว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ปัญหาที่จะพบกันได้อีกคือ ความยากจน เป็นหนี้ การว่างงาน บัณฑิตตกงาน สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ได้แก่ ขลประทาน โทรศัพท์ ถนน, ปัญหายาเสพติด ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ และไม่เข้าใจสิทธิหน้าที่ และบทบาทของตนเอง เด็กไม่มีทุนเรียน ผู้ด้อยโอกาสถูกทอดทิ้ง สิ่งแวดล้อมแย่มาก การเกษตรใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมาก

จากสภาพปัญหาที่ได้ร่วมกันพิจารณา เครือข่ายได้ร่วมกันวางแผนแนวคิดในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้ ส่งเสริมเกษตรธรรมชาติ จัดสวัสดิการผู้ด้อยโอกาส เปิดโอกาสให้ประชาชนมาร่วมคิด แก้ไขปัญหาของตนเอง ส่งเสริมการรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ โดยมีมติร่วมกันว่าผู้สมัครจากทุกหมู่บ้านมีความเห็นร่วมกันว่าจะทำโครงการอะไรต้องถามชาวบ้านก่อนว่าต้องการไหม แก้ปัญหาได้หรือไม่? จะทำสภาเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมตรวจสอบเพื่อความโปร่งใส

วันที่ 15 มิถุนายน 2544 ได้มีการจัดเวทีพลเมืองไทของ ตำบลดงเสือเหลือง เพื่อสรุปปัญหาของ อบต. ทั้งนี้ได้มีการวิจารณ์ผู้สมัคร ว่าบางคนที่ไม่ได้เข้าร่วมเครือข่าย อบต.ภาคพลเมือง ยังขาดการเตรียมนโยบายที่ดี รอให้เข้าไปได้ก่อนแล้วค่อยคิดจะทำงาน หรือถาม

ชาวบ้านว่าต้องการอะไร บางส่วนได้เสนอว่าได้มุ่งที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ความสามัคคี และมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ แต่ไม่มีกิจกรรมที่ชัดเจน

วันที่ 7,15 กรกฎาคม 2544 เป็นเวทีสรุปประสบการณ์เรียนรู้ภายหลังการเลือกตั้ง มีสมาชิกเครือข่ายได้รับการเลือกตั้งประมาณ 95% เป็นสมาชิกหน้าใหม่ และมี อบต.เข้ามาร่วม เป็นสมาชิกเครือข่าย 9 ตำบล คือ ทับหมั่น วังหว่า โพทะเล ท่าบัว วัดขวาง ห้วยน้ำ ไผ่ท่าโพ วังจิก และดงเสือเหลือง

สมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปในส่วนที่เป็นฝ่ายบริหาร ได้แก่ อบต. ห้วยน้ำ โพทะเล วังหว่า สายคำให้ ส่วนที่ได้รับเลือกตั้งเป็นฝ่ายสภา ได้แก่ ดงเสือเหลือง ทับหมั่น สาเหตุที่ได้รับการเลือกตั้งได้น้อย เพราะ สู้เงินซื้อเสียงไม่ไหว มีการแจกเงิน แจกของ และจัดเลี้ยง ทุกอย่าง ส่วนที่ได้รับเลือกตั้งได้เป็นเสียงข้างมาก มาจาก คุณสมบัติผู้สมัครที่มีความซื่อสัตย์ เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ มีผลงานเพื่อชาวบ้านเป็นที่ประจักษ์ ต่อด้านการโง่เลือกตั้ง การซื้อเสียง และบางส่วนมาจากตระกูลที่ดีมีชื่อเสียงมาก่อน วิธีการหาเสียง ใช้หวัคะแนนที่เป็น เครือญาติ/ผู้อาวุโส ที่ประชาชนนับถือในชุมชน เคาะประตู เสนอนโยบาย มีการจัดตั้งทีมงาน ในการวางแผนการหาเสียง การกำหนดนโยบาย และช่วยกันหาเสียง โดยมีการจัดแบ่งหน้าที่อย่าง ชัดเจน

จากการสรุปปัญหาร่วมกัน พบว่าในทุกพื้นที่ที่มีการใช้เงินในการซื้อเสียงค่อนข้างสูง โดยได้รับสนับสนุนจากนักการเมืองระดับชาติ บางส่วนมีข้าราชการระดับผู้ใหญ่ในจังหวัดให้การ สนับสนุน เพราะการแข่งขันมีสูง เนื่องจากผลประโยชน์ในการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ของ อบต.มีมาก มีการ “เก็บตัว” ผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้ง เพื่อเข้าเป็นพวกเพื่อจะได้ครอบครองเสียงข้างมาก ในสภาฯ และนำไปสู่จัดตั้งคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบทบาทต่อ การวางแผนและจัดทำรายจ่ายงบประมาณประจำปี อันเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ในระดับท้องถิ่น

ที่ประชุมสรุปบทเรียนของภาคประชาชน ว่า ประชาชนได้เรียนรู้เองสิทธิ หน้าที่ ตามระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในการการเมืองระดับท้องถิ่น ไม่เลือกคนซื้อเสียง แต่บางพื้นที่เกิดการแตกแยก และยังมีซื้อสิทธิขายเสียงอยู่มาก มีจิตสำนึกการพึ่งพิงสูงรอรับการ ช่วยเหลือแต่เพียงอย่างเดียว ผู้ที่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง จะเป็นผู้ตรวจสอบ/ร้องเรียนนอกสภา

สมาชิกเวทีสัญจรได้เรียนรู้ คือ รู้แนวทางการบริหารการจัดการ และบทบาทหน้าที่ของ อบต. รู้ปัญหา/วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ได้เพื่อน แนวร่วมในการทำงาน แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นร่วมกัน ได้วิเคราะห์ตนเอง และเกิดความเข้าใจในการทำงานในอนาคต ได้แนว

ความคิด เป้าหมายและนโยบายการทำงานร่วมกัน ได้เรียนรู้ และสลายข้อขัดแย้งหลังการเลือกตั้ง มีองค์การเอกชนที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

3.3 สถานการณ์การทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอดีต

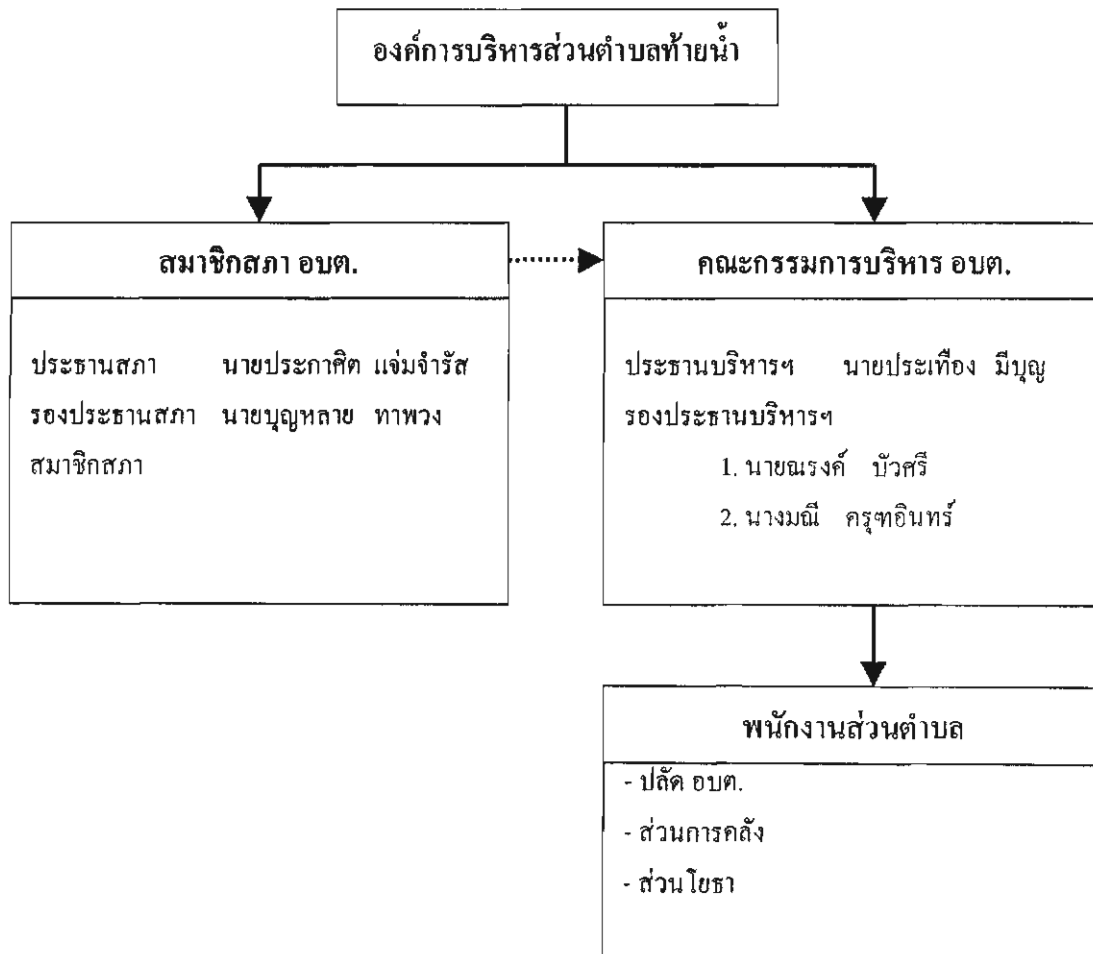
จากบทเฉพาะกาลของ พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ได้กำหนดให้สมัยแรกของ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งระบุว่า ให้มี กำนันเป็นประธานบริหาร อบต.โดยตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน แพทย์ประจำตำบล เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง มีเพียงสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลจาก การเลือกตั้ง หมู่บ้านละ 2 คน ที่เป็นตัวแทน ภาคประชาคมจึงไม่สามารถเลือกตั้งตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทั้งหมด และได้สร้างวัฒนธรรมองค์กรให้กับ อบต.ชุดถัดมาที่เข้ามาบริหารงาน เช่น การวางระบบการมีหัวใจจากการว่าจ้างก่อสร้าง การวางระบบการกระจายเงินนอกระบบ ให้กับสมาชิกสภาโดยแบ่งเป็นสัดส่วนตามความสำคัญของตำแหน่ง การเกิดอาชีพผู้รับเหมาโดยบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจของผู้บริหารอบต. เช่นเดียวกับระบบการเมืองระดับชาติ การเมืองระดับจังหวัด

ส่งผลให้ระบบการบริหารงานของ อบต.ถูกรวบอำนาจไว้ที่ประธานบริหาร เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านการปกครอง(ตำแหน่งกำนัน) และตำแหน่งประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการสืบทอดอำนาจทางการเมือง ทำให้กำนันตำบลมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารท้องถิ่น โดยเฉพาะข้อบังคับงบประมาณที่สามารถดูแลและบริหารจัดการได้เอง ในท้องถิ่น บางส่วนเกิดปัญหาในการบริหารงาน และขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน

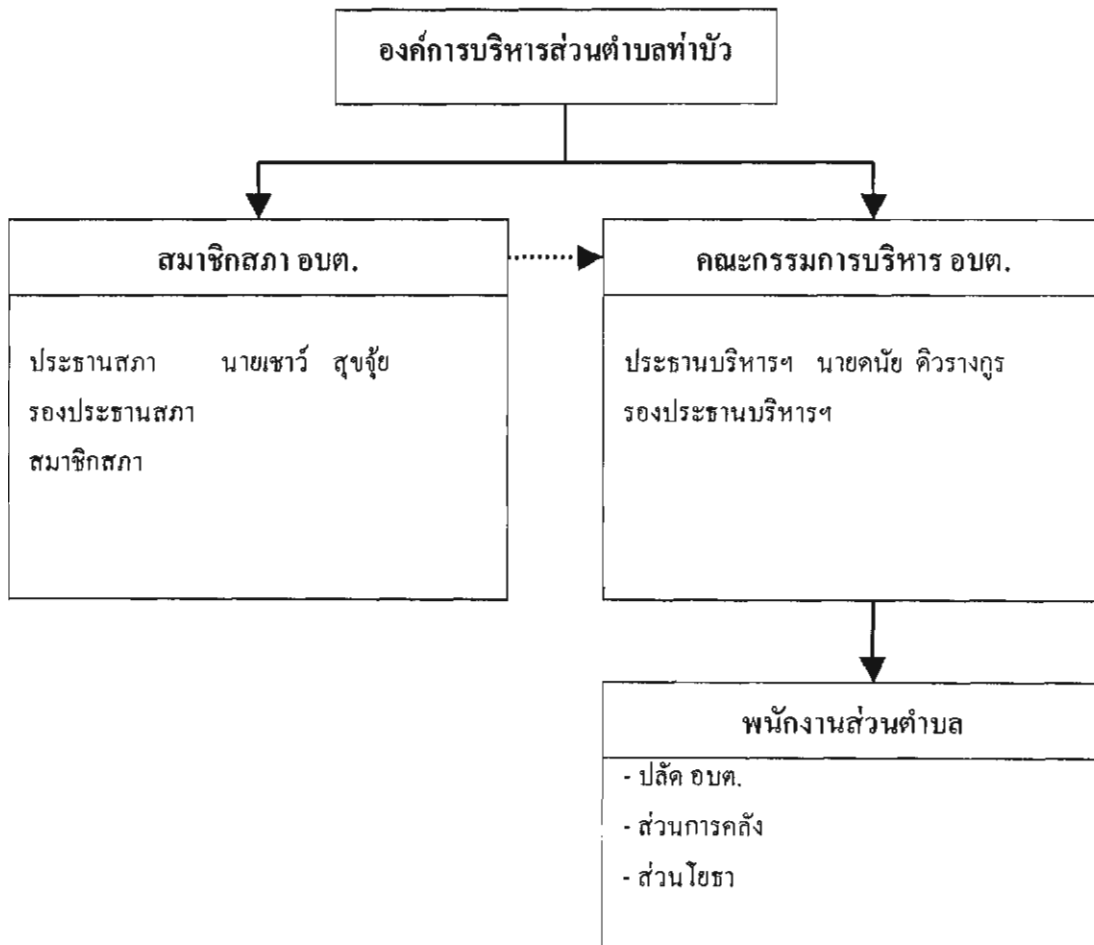
"แนวนโยบายการทำงานของ อบต. เป็นการปฏิบัติงานที่มีลักษณะรวบรัด ตัดตอน ทำให้มีความรวดเร็ว โดยมีเลขา(ปลัด อบต.) เป็นตัวจักรสำคัญในการทำงาน การทำงานของยุคก่อนๆ ของอบต. มีลักษณะ...ไม่ซื่อตรง ไม่จริงใจ เจ้าหน้าที่อ้างเรื่องระเบียบ เพื่อที่จะทำงานให้กับตนเอง และพวกพ้อง พังเพราะผลประโยชน์ ประธานกรรมการบริหารไม่ไปทิศทางเดียวกัน ไม่มีการพูดคุยกัน ใครมีข้อมูลมาก ฝ่ายนั้นก็ได้ประโยชน์มากกว่า เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็ไม่บอกหรือแจ้งให้ใครทราบ ทำงานในรูปแบบเกรงใจกัน มีพรรค มีพวก" (อดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล)

3.4 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

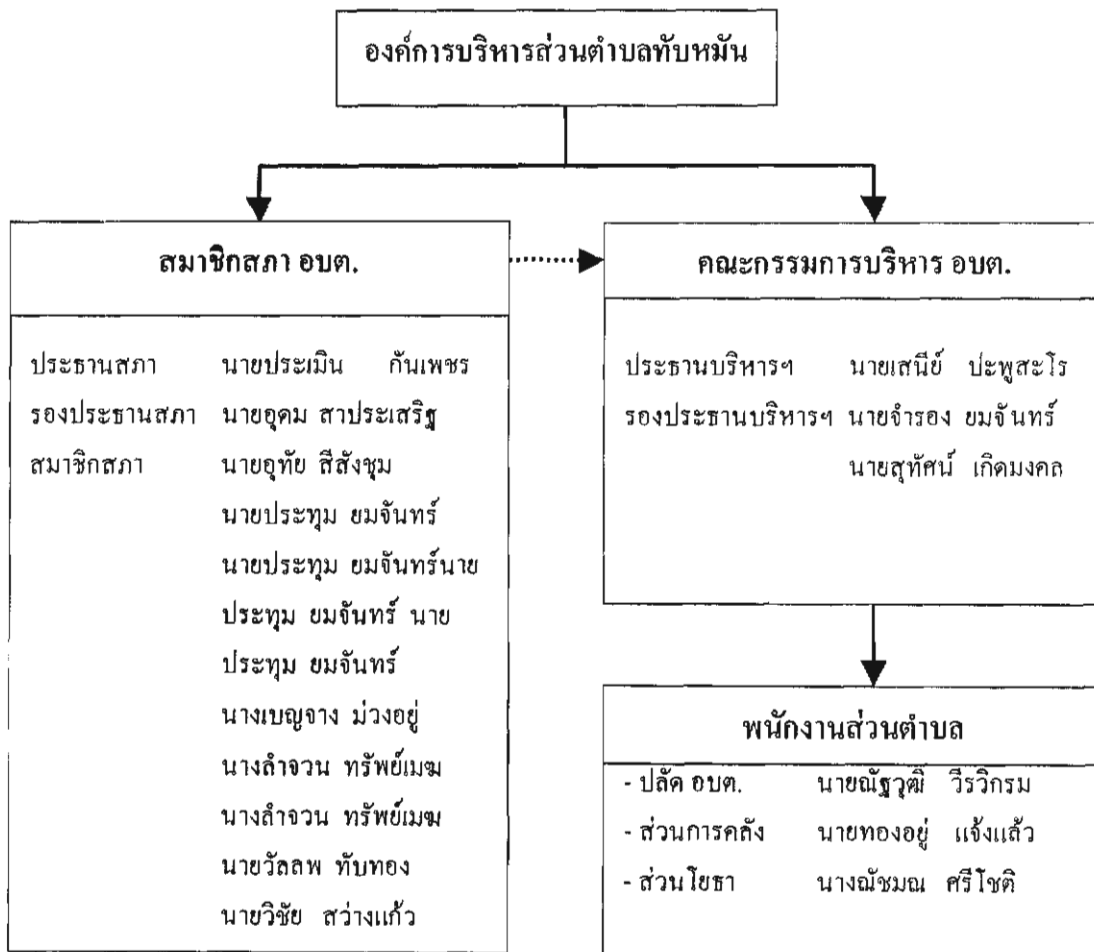
องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ

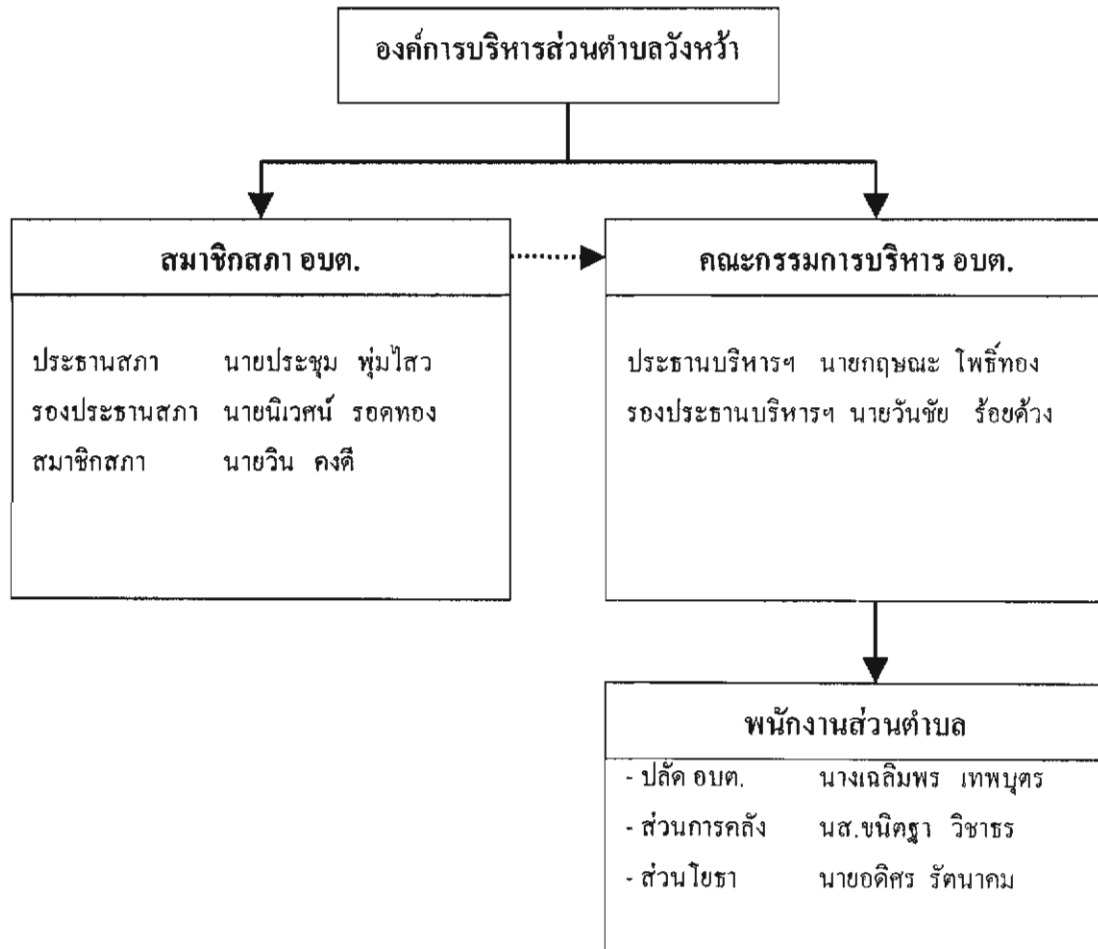
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัว

องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน

องค์การบริหารส่วนตำบลวังห้ว

2.5 พัฒนาการของกระบวนการประชาคมในชุมชน

สมัยก่อนมี อบต. ชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มเครือญาติ หรือตามกลุ่มผู้นำธรรมชาติ หรือกลุ่มผู้ปกครอง คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นพื้นฐานการรวมตัวกันของชาวบ้าน มีการแบ่งปันทรัพยากรกัน ปกติจะมี "วัด" เป็นศูนย์กลางของประชาคมหมู่บ้าน และเกี่ยวข้องกับศาสนกิจ และงานประเพณีของหมู่บ้านตำบล

"อดีต มีผู้นำธรรมชาติ ที่คนในหมู่บ้านเชื่อถือ เคารพ และต่อมาก็มีผู้ใหญ่บ้าน กำนันดูแล เมื่อราชการเข้ามาก็จัดตั้งกลุ่ม ประชาคมชั่วคราว โดยเฉพาะในยุคหลัง เป็นคำฮิตกันมากอะไรก็ต้องประชาคม แต่ชาวบ้านก็ยังไม่เข้าใจ คิดว่าแค่ประชุมกันเสร็จก็เลิกกัน" (อดีตกำนัน)

เมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ ราชการหันกลับมาส่งเสริม เศรษฐกิจแบบพอเพียง เรื่องชุมชนเข้มแข็ง กระแสการกระจายอำนาจระบบการเมืองท้องถิ่น มีผลมาจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ และกระบวนการประชาสังคม จากการส่งเสริมของภาครัฐ ได้แก่ ฝ่ายการปกครอง(นโยบายกระทรวงมหาดไทย) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร พัฒนาการอำเภอ องค์การพัฒนาเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้มีการพัฒนาวิทยากรกระบวนการเข้าสู่หมู่บ้านตำบล รวมทั้งการ เป็นกระแสเพื่อการสร้างประชาคมตำบล ประชาคมหมู่บ้าน ได้แก่ ประชาคมยาเสพติด ประชาคมสุขภาพ ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ เครือข่ายวิทยุชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการพระราชรัฐ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนอาศัยการรวมกลุ่มของชุมชน หรือมีส่วนเข้าไปจัดตั้งให้เกิดกลุ่มขององค์กรชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน พบว่า รูปแบบการเกิดขึ้นของ ประชาคม สรุปได้ดังนี้

1. จัดตั้งตามหน่วยงานรัฐ หรือข้าราชการที่มีความสนใจ หรือต้องการสร้างกิจกรรมตามแนวนโยบายของหน่วยงาน เข้าไปจัดตั้งให้กับประชาชน เช่น ประชาคมสุขภาพ ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ

2. จัดตั้งตามวาระของรัฐ โดยฝ่ายปกครอง พัฒนาชุมชน และ อบต.ร่วมกัน จัดกิจกรรมการรวมกลุ่ม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวนโยบายของรัฐบาล ได้แก่ ประชาคมโครงการพระราชรัฐ ประชาคมกองทุนหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้านต่อต้านยาเสพติด

3. เกิดจากเวทีเรียนรู้มาพบปะกันเพื่อวาระของรัฐ หรือหน่วยราชการ และสามารถรวมตัวพัฒนาความเข้มแข็งเป็นกลุ่มสนใจ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนตำบลท้ายน้ำ กลุ่มออกกำลังกาย ตำบลทับหมัน ตำบลวังหว่า ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเดิมที่รัฐเข้าไปจัดตั้ง

แต่ด้วยศักยภาพของแกนนำชุมชน ได้มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง ในระยะเวลา 2 - 3 ปี จนสามารถดำเนินการอยู่ได้ด้วยสมาชิกภายในกลุ่ม มีการพึ่งพิงทรัพยากรจากรัฐค่อนข้างน้อย แต่มีศักยภาพในการขอรับการสนับสนุนโดยการทำโครงการจากภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานส่งเสริมภาครัฐ ได้เอง แต่กิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงสนับสนุนภารกิจของภาครัฐเป็นหลัก

4. เกิดจากสำนึกร่วมหรือพัฒนามาจากกลุ่มจัดตั้งเดิม จะเกิดจากเป็นองค์กรที่มีปฏิสัมพันธ์จากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้มีระยะมาพอสมควร(2-3 ปี) ซึ่งเกิดจากกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และสามารถกำหนดอุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้ เกิดจาก "วิทยากรกระบวนการ" ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพได้เข้าไปช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน การพัฒนาไม่ได้มีทิศทางเดียวกับการส่งเสริมของภาครัฐ เป็นทางเลือกให้กับชุมชน ได้แก่ เครือข่ายเกษตรปลอดสารพิษ ตำบลทับหมัน จังหวัดกำแพงเพชร กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน ตำบลท้ายน้ำ กลุ่มเครือข่ายสุราเหล้าพื้นบ้านตำบลทับหมัน ตำบลวังห้ว กลุ่มวิทยุชุมชนตำบลวังห้ว

ในการพัฒนาการต่อเนื่องของประชาคม แม้จะได้รับการส่งเสริมจากฝ่ายต่างๆ แต่ ยังต้องอาศัยการพัฒนาการและการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง พบว่า

"กลุ่มที่มีอยู่ในตำบล ล้มลุกคลุกคลานมาหลายครั้ง เพราะทางราชการมาจัดตั้งกลุ่มให้ และปล่อยให้กลุ่มตัวเอง ส่วนใหญ่ล้มมาจากสาเหตุผู้นำล้มก่อนด้วย ทำให้กลุ่มในองค์กรชาวบ้านไม่เข้มแข็ง แต่เมื่อมีเงินล้านเข้ามา ประชาคมก็มีส่วนกระตุ้นตื่นตัวขึ้นมาบ้าง เริ่มมองเห็นประโยชน์ของการรวมกันเพื่อต่อรอง หรือขอทุน ส่วนใหญ่การตัดสินใจอยู่ที่ อบต.เป็นหลัก อบต.เองก็ไม่ได้ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเท่าที่ควร สมาชิกตกลงกันไม่ได้ เกิดปัญหาภายใน อบต.ทั้ง อบต.เองก็ยังไม่เปิดใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือตรวจสอบ" (แกนนำประชาคมหมู่บ้าน)

จากการประชุมสรุปผลการเรียนรู้ภายหลังการเก็บข้อมูลชุมชน พบว่า ปัญหาประชาคมหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่เข้มแข็งเพราะ

1. เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการเข้าไปจัดตั้ง แล้วไม่ได้รับการเอาใจใส่ หรือสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก จนท.ขาดความจริงใจ มองที่ประโยชน์ส่วนตัวที่จะได้รับ หรือประโยชน์ของหน่วยงาน ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของชาวบ้านจริงๆ

2. ที่ผ่านมา อบต.ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีบทบาทกับการบริหารกิจกรรมของ อบต. เพราะความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของประชาชน และการแสวงหาประโยชน์จากงบประมาณของสมาชิก ทำให้ไม่ยินยอมให้มีการตรวจสอบจากประชาคม

3. ชาวบ้าน กลุ่มองค์กร มีความขัดแย้งกันเอง ในด้านสิทธิในทรัพยากรส่วนบุคคล การขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ขาดภาวะผู้นำในกลุ่มแกนนำ

4. การจัดเวทีประชาคมพูดคุยปัญหาตามวาระของภาครัฐ ทำให้ไม่ตรงกับสภาพปัญหา ไม่ตรงกับใจของชาวบ้านที่อยากจะให้เป็น

4. กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน

ในปัจจุบันจากการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการประชาคมในชุมชน ดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบล	ลักษณะกิจกรรม	จำนวนสมาชิก
ท้ายน้ำ		25
กลุ่มเลี้ยงปลากัด ม.2	เลี้ยงปลา	65
กลุ่มเลี้ยงปลาตาก ม. 5		105
กลุ่มร้านค้าชุมชน ม.2		76
กลุ่มกองทุนปื๊ย ม.1	จำหน่ายปื๊ยเคมี	70
กลุ่มร้านค้าอสมทพทย์ ม.3		109
กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ ม.9		67
กลุ่มโคนม		50
กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ม. 8		5
กลุ่มสหระพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ม.9		125
ร้านค้าอสมทพทย์เพื่อการผลิต ม.4	ออมเงินทุนซื้อสินค้าการเกษตร	6
กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อ ม.7	เลี้ยงโคเนื้อ	48
กลุ่มเกษตรกรรมเศรษฐกิจชุมชน ม.6	ซื้อปื๊ย / ยาการเกษตร	102
ชมรมอสม.	สนับสนุนการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน	21
ประชาคมสุขภาพตำบลท้ายน้ำ	วางแผนพัฒนาสุขภาพระดับตำบล	40
กลุ่มเยาวชนตำบลท้ายน้ำ	เยาวชนด้านยาเสพติด	110
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนยุค		740
กองทุนชุมชนหนึ่งตำบล ม.1-12	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	

องค์การบริหารส่วนตำบล	ลักษณะกิจกรรม	จำนวนสมาชิก
ท่าบั่ว		
กลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าช้าง ม.9	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
กลุ่มนาปนกิจสงเคราะห์ ม.9	ช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต	
กลุ่มแปรรูปน้ำพริก	สร้างงานให้กับกลุ่มสมาชิก	
กลุ่มออมทรัพย์บ้านบึงเหล็กไฟ ม.10	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
กลุ่มแม่บ้านตำบลท่าบั่ว	สนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนาสตรี	
กลุ่มเกษตรทำนาท่าบั่ว	สนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนาเกษตรกรทำนา	
กลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าบั่ว ม.4		
กลุ่มแม่บ้านทำไม้กวาดทางมะพร้าว	ส่งเสริมอาชีพเสริมแก่กลุ่มแม่บ้าน	
กลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านวัดหลวง ม.7	สนับสนุนเงินกู้พัฒนาอาชีพเสริม	
กลุ่มประปาหมู่บ้านยางแล ม.3	สนับสนุนการพัฒนาสาธารณูปโภค	
กองทุนร้านค้าชุมชนปึกและยา	จัดสรรเงินทุนหมุนเวียนเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต	
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะนาว	สนับสนุนการพัฒนาอาชีพ	
กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด	สนับสนุนการพัฒนาอาชีพ	
ชมรม อสม.ตำบลท่าบั่ว	สนับสนุนการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน	
ประชาคมสุขภาพตำบล	วางแผนพัฒนาระบบสุขภาพตำบล	
กองทุนชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งล้านบาท ม.1-12	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านทับทิม ม.1	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
ทับหมัน		
กลุ่มสมาชิกโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน(กขคจ.) หมู่ที่ 4,6	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	
กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ	กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกษตรปลอดสารพิษ	
กลุ่มสุราช หมู่ที่ 3	กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	
กลุ่มเงินแสน จาก อบต.	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	
กองทุนข้าวปลูก หมู่ที่ 6	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	
กลุ่มออมทรัพย์ ม. 1-6	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
กลุ่มประปา ม. 1-5	ให้ทุนกู้ยืมพัฒนาอาชีพเสริม	
กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท ม. 1-6	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	
ชมรม อสม.ตำบลทับหมัน	สนับสนุนการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน	

องค์การบริหารส่วนตำบล	ลักษณะกิจกรรม	จำนวนสมาชิก
วังห้ว		
ชมรม อสม.ตำบลวังห้ว	สนับสนุนการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน	97
กองทุนหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งหมู่บ้าน ม. 1-7	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	75
กลุ่มร้านค้าชุมชน	ระดมทุนเพื่อประกอบธุรกิจชุมชน	76
กลุ่มเกษตรกรทำนา	สนับสนุนการพัฒนาอาชีพ	119
กลุ่มโรงสีชุมชน	จัดการแปรรูปผลิตภัณฑ์	75
กลุ่มสมุนไพร	แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น	17
กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ	กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้	100
กลุ่มแม่บ้านตำบลวังห้ว	สนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนาสตรี	20
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	ส่งเสริมการออมเงินและเป็นแหล่งเงินทุนสมาชิก	189

รูปแบบการดำเนินงานกลุ่ม จะมีการยัดเยียดสมาชิกกลุ่มด้วยกิจกรรม หรือผลประโยชน์ ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมไปได้ แต่ขณะเดียวกันก็สามารถช่วยพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ ต่อกลุ่ม และขยายขอบเขตเป็นจิตสำนึกต่อส่วนรวม ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ และกระบวนการเรียนรู้ ของกลุ่ม

สภาพปัจจุบัน "ประชาชนเริ่มเข้าใจ และรับรู้บทบาทของ อบต.มากขึ้น เริ่มรู้ว่าตัวเอง ขอความช่วยเหลือจาก อบต.ได้อย่างไร เริ่มรู้มากขึ้นหลังจากที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ อบต. อบต.ก็ให้ข้อมูลมากขึ้น เพราะฉะนั้นการที่ประชาคมจะมาร่วมมือกับ อบต.ได้นั้น ฝ่าย อบต.พร้อมที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ถ้า อบต.ไม่พร้อม หรือไม่ให้ประชาคมมีส่วนร่วม ประชาคมก็จะมีเวทีพูดคุยกัน อบต.เปิดเวทีให้มีส่วนร่วมด้วยกัน ซึ่งเดี๋ยวนี้ทำให้ ประชาชนเองสามารถเขียนโครงการในนามกลุ่มขึ้นมาของบจาก อบต.ได้ จึงเป็นการพัฒนาไปอีก ขั้นว่าประชาชนรู้แหล่งทุน รู้กระบวนการของ อบต.มากขึ้นแล้ว"

5. รูปแบบการทำงานร่วมกัน

1. การเข้าสู่ตำแหน่ง และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ

การเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งของ สมาชิก อบต. เป็นไปตามวาระกำหนด ของ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่หมดวาระลง เมื่อเดือน ตุลาคม 2543 ทั้ง 4 ตำบล แกนนำภาคประชาคม เช่น อสม. กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ ที่ได้รับการฝึกอบรม เป็นวิทยากรกระบวนการ และหลักสูตรนักบริหารชุมชน จัดตั้งกันเป็นเครือข่ายเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มสมาชิกของตำบลได้เสนอตัวเองเข้ามาสู่

กระบวนการเลือกตั้งทำหน้าที่ใน อบต. เกิดเป็นเครือข่ายฐานเสียงสนับสนุน ทำให้เกิดการพัฒนา
ภาะผู้นำ

"เมื่อก่อนประชาชนเลือก โดยที่ไม่รู้ว่า อบต.มีหน้าที่คืออะไร และทำอะไร เลือกเข้าไป
เชื่อใจผู้นำ" (แกนนำประชาคม)

ซึ่งแต่เดิมประชาชนไม่รู้และเข้าใจหน้าที่ของ อบต. และบทบาทของตัวเอง เข้าใจเพียงแค
การไปเลือกตั้งตัวแทนเท่านั้น ทำให้ระบบการบริหารงานของ อบต.ขาดการยึดโยง และร่วม
รับผิดชอบจากประชาชน จนเมื่อผ่านสู่สมัยวาระที่ 2 ของการดำรงตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเริ่ม
รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่และผลจากการดำเนินงานของ อบต.สมัยที่ผ่านมา

2. การวางแผนพัฒนาตำบลพึ่งตนเอง

ตำบลวังหั่ว

เกิดจากแนวคิดของกำนันตำบลวังหั่ว กำนันสะอาด ชุ่มเจ้าเรือน ประกอบกับการเข้ามา
ของโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ หรือ "โครงการประชารัฐ" โดยมีการจัดสรรงบประมาณให้ตำบล
ละ 1 ล้านบาท เพื่อเป้าหมายในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งมี อบต. วังหั่ว เป็นหน่วยงานหลัก
ที่รับผิดชอบ โดยมีแนวคิดในการพัฒนาโครงการเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

- 1) การเสนอโครงการให้ องค์กรชุมชน หรือ องค์กรชุมชนร่วมกับองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ที่จะต้องมีความพร้อมทางด้านบุคลากร ทรัพยากรและความสามารถ
ในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย
- 2) เป็นโครงการที่ก่อให้เกิดการจ้างงานและเพิ่มรายได้ ตามความต้องการของชุมชน
โดยชุมชนดำเนินการเองหรือดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในรูปแบบคณะกรรมการร่วม
- 3) เป็นโครงการใหม่ หรือเป็นโครงการต่อยอดเพื่อขยายผลโครงการเดิม ให้มีความ
สมบูรณ์ เช่น โครงการต่อยอดกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โครงการ
ต่อยอดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และต้องมาจากเวทีพิจารณาร่วม
ระหว่างชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 4) เป็นโครงการที่ส่งผลประโยชน์ต่อประชาชนในวงกว้าง ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับ
ตำบล หรือเครือข่ายองค์กรชุมชน(ไม่เป็นโครงการที่ผลประโยชน์ตกเฉพาะบุคคลหรือ
กลุ่มบุคคล
- 5) โครงการจะต้องมีผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาในรูปแบบ
คณะกรรมการ/หน่วยงานอย่างชัดเจน

- 6) เน้นการ ใช้แรงงาน การใช้วัตถุดิบ/วัสดุอุปกรณ์ที่ผลิตได้ภายในประเทศและ การใช้เทคโนโลยีที่ง่ายและเหมาะสมเป็นหลัก
- 7) เป็นโครงการที่สามารถดำเนินการและสามารถเบิกจ่ายได้ในปีงบประมาณ 2545 และไม่ก่อภาระผูกพันงบประมาณในปีต่อไป
- 8) โครงการที่เสนอขอรับการสนับสนุนต้องไม่ซ้ำซ้อนกับงบประมาณแหล่งอื่น
- 9) เป็นโครงการที่สามารถวัดผลได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม(ผลประโยชน์ของโครงการ) เช่น การจ้างงาน การสร้างรายได้ การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ เกิดการมีส่วนร่วม เป็นต้น
- 10) กรอบวงเงินสำหรับพิจารณาจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ข้างต้นไม่ควรเกินวงเงิน 1 ล้านบาท ต่อตำบล/อบต.

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ของตำบลวังห้วมีดังนี้

ก. การเตรียมความพร้อมของกลุ่มแกนนำ

จัดหากลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน หมู่ละ 5 – 7 คน โดยคัดเลือกจากคนที่มีความพร้อมมีใจให้กับส่วนรวม มีเวลา เข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน เป็นวิทยากรกระบวนการ เพื่อจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานครอบครัว

ข. ทำความเข้าใจ และการดำเนินการเก็บข้อมูล

แกนที่ผ่านการอบรมจัดเวทีสาธารณะในหมู่บ้าน ร่วมกับ อบต. ประชาคม ผู้นำชุมชน จำนวน 5 เวทีประกอบด้วย

เวที 1 ทำความเข้าใจกับกลุ่ม องค์กรในหมู่บ้าน เพื่อให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ความจำเป็นและขอความร่วมมือให้ข้อมูล

เวที 2 กลุ่มแกนนำรวบรวมข้อมูลที่จัดเก็บได้ รวบรวมและนำเสนอต่อประชาคมตำบล เพื่อสร้างความตระหนักต่อสภาพปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหารายรับ-รายจ่าย ปัญหาหนี้สิน เป็นรายหมู่บ้าน ประชาคมเสนอแผนความต้องการของหมู่บ้าน

เวที 3 เป็นเวทีสังเคราะห์แผนของชุมชน ประชาคมเสนอแผนงานโครงการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญของแผน และหาอาสาสมัครเข้ารับผิดชอบ ติดตามประเมินผลงานและ กิจกรรม

เวที 4 เป็นเวที่ย่อยให้ แต่ละหมู่บ้านจัดทำรายละเอียดของโครงการเพื่อเสนอผ่าน อบต.

เวที 5 เวทีสรุปผลการวางแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง และพิจารณาอนุมัติแผน

3. การจัดเวทีสาธารณะประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบลประจำปี ตำบลห้วยน้ำ

เป็นการจัดทำแผนพัฒนาตำบลของประชาคมหมู่บ้านร่วมกับ อบต.ห้วยน้ำ มีขั้นตอน

สำคัญคือ

ขั้นที่ 1 วางแผนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลโดยแกนนำ ประชาคม ร่วมกับ อบต.

ขั้นที่ 2 จัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ร่วมกันระหว่าง กลุ่ม/องค์กรชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. เพื่อในประชาชนเสนอปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน

ขั้นที่ 3 ประชาคมและ แกนนำ อบต. ทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ ช่วยจัดกระบวนการพัฒนาแผนงานและโครงการให้กับประชาคม แล้วประชาคมเสนอแผนงานโครงการเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณโดยตรงในการประชุมสภา อบต. และสภา อบต.ลงมติอนุมัติแผนงาน โครงการ โดยมีตัวแทน จาก อบต.ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ

ขั้นที่ 4 สภาอบต.ประกาศนโยบายสาธารณะให้ ตัวแทนประชาคม หน่วยงานราชการ ผู้ชุมชน เข้าร่วมประชุมเสนอข้อคิดเห็น หรือเสนอแผนงานโครงการ รวมทั้งติดตามโครงการ และตรวจสอบผลงานของ อบต.ได้โดยตรง

การมีส่วนร่วมของประชาคม คือ การจัดทำแผนพัฒนาของตำบลที่เปิดโอกาสให้ประชาชน หรือ กลุ่มต่างๆ เสนอความต้องการหรือความเดือดร้อนได้ โดยนำไปจัดทำแผนการพัฒนาตำบล และแต่ละขั้นตอนในการจัดทำโครงการต่างจะให้ภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เช่น การประชุมแต่ละครั้งก็จะเชิญตัวแทนชุมชนของแต่ละชุมชนหรือแต่ละกลุ่มเข้าร่วมประชุมด้วย หรือโครงการก่อสร้างต่างๆก็จะแต่งตั้งตัวแทนจากชาวบ้านเข้าร่วมทุกขั้นตอน

ส่วนในเรื่องของศักยภาพของประชคมนั้น คือ เมื่อการจัดทำแผนงบประมาณไม่ตรงความต้องการของชุมชนๆ สามารถขอเปลี่ยนโครงการได้ อย่างเช่นหมู่ที่ 1 บ้านวังหินที่แรกเสนอโครงการก่อสร้างถนนแต่เกิดความเดือดร้อนในเรื่องการใช้น้ำ ทาง อบต. ก็ต้องเปลี่ยนโครงการให้และอีกอย่างกลุ่มสามารถขอข้อมูลหรือสอบถามข้อมูลจาก อบต.

ตำบลทับหมัน

แผนงานประจำปี 2545 – 2546 ของตำบลทับหมัน ดำเนินการโดยกำหนดวงเงินให้กับหมู่บ้าน โดยเฉลี่ย 1 แสนบ้านต่อหมู่ โดยสมาชิก อบต.ในหมู่นั้น ร่วมกับประชาคมหมู่บ้าน พิจารณาจัดทำเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน เสนอเข้าสู่สภา อบต.พิจารณา ส่วนโครงการที่เสนอ

นอกเหนือจากงบประมาณ สภา อบต.จะพิจารณาเป็นการเฉพาะ ได้แก่ โครงการลานกีฬาต้านยาเสพติด โครงการพัฒนาอาชีพเกษตรปลอดสารพิษ

โดยที่ อบต.จะดำเนินการบริหารจัดการเองตามแผนงานโครงการที่เสนอมา

จะพบว่าเดิม มี 3 ลักษณะ คือ 1) คณะกรรมการบริหาร กำหนดโครงการพัฒนาตามกรอบแนวทางของแผนพัฒนาตำบลที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อบต. นำมาจากกรอบการพัฒนาของหน่วยราชการเดิม เช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการจัดสร้าง จัดหาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งแต่เดิมรัฐเป็นผู้กำหนดแผนพัฒนางบประมาณ และกระบวนการบริหารจัดการ 2) สมาชิก อบต.เสนอโครงการพัฒนาตามที่เห็นว่าจำเป็นต่อการพัฒนาในขอบเขตของหมู่บ้าน หรือ อาจจะเอื้อประโยชน์ต่อตัวสมาชิกและครอบครัว เครือญาติของ สมาชิก อบต. 3) เป็นโครงการจากข้อเรียกร้องของประชาชนที่เสนอผ่านตัวแทน สมาชิก อบต. การดำเนินโครงการต่างๆ จะมี อบต.เป็นตัวแทนจัดการ หรือดำเนินการให้ตามคำร้องขอ หรือว่าจ้างเอกชนดำเนินการ เช่น การว่าจ้างก่อสร้าง การรับเหมาก่อสร้าง การจ้างเหมาบริการ

ขณะที่โครงการ หรือกิจกรรมของกลุ่ม องค์การชุมชน ที่เสนอขึ้นมาได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน สมาชิก นั้นก่อนหน้านี้ไม่มีการดำเนินการ จะเกิดขึ้นภายหลังที่ สมาชิกชุดปัจจุบันได้เข้าไปร่วมงานกับภาคประชาคม และเสนอทางเลือกใหม่ให้กับ กลุ่ม/องค์การชุมชน สามารถเสนอของบประมาณ และนำงบประมาณไปดำเนินการได้เอง ภายใต้การควบคุมกำกับของ องค์การบริหารส่วนตำบล หรือลักษณะที่ อบต.จัดซื้อครุภัณฑ์ตามข้อเสนอให้กับกลุ่มองค์กรเพื่อ กลุ่มจะได้ไปดำเนินการเอง โดยมีการประเมินผลจาก อบต.เป็นระยะต่อเนื่อง

"กิจกรรมที่ อบต.เข้าไปสนับสนุนการทำงานของประชาคม ก็เรื่อง ยาเสพติด กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มปลูกป่า กลุ่มโคนม อบต.เข้าไปส่งเสริม ให้งบฯ อุดหนุน บางครั้ง อบต.ก็เข้าร่วมกิจกรรมด้วย แล้วให้กลุ่มรายงานผลต่อ อบต.ว่าดี หรือไม่ดีอย่างไร อบต.ก็ลงไปตรวจสอบประเมินผล ถ้าเขามีความจำเป็นก็จะตั้งงบประมาณเพิ่มในปีถัดไป" (ประธานบริหาร อบต.)

"อบต.ประกาศเป็นนโยบายในการประชุมสภา ทุกครั้ง จะใช้ระบบสภาเปิด คือ ให้ตัวแทนประชาคม 2 คน ผู้นำหมู่บ้าน 1 คน ตัวแทนหน่วยราชการ 1 คน เข้าร่วมประชุมสภา อบต. สามารถเสนอความเห็น เสนอโครงการได้ แต่ไม่มีสิทธิลงมติ" (ประธานสภา อบต.)

"กลุ่มเย็บจักร ที่เข้ามาของงบประมาณอุดหนุน ก็ให้ทำมาเป็นโครงการ อบต.ก็ช่วยเขาพัฒนาโครงการ ตามความจำเป็นและความเป็นไปได้ แล้วเราก็จัดซื้อจักรเย็บผ้าให้ กลุ่มเขาก็เอา

ไปดำเนินการให้สมาชิกบริหารงาน อบต.จะเข้าไปประเมินดู โดยมีข้อตกลงว่า ถ้าทำไม่ได้ผลแล้ว จะเอาไปให้กลุ่มอื่นแทน กลุ่มเขาก็ทำกันได้ดี ไม่มีปัญหา" (ประธานบริหาร อบต.)

4. การบริหารจัดการองค์กรและกิจการ

สภาพปัญหาจากการบริหารงานจัดซื้อจัดจ้าง ของ อบต. ซึ่งแต่เดิมนั้นระบบการตรวจสอบจากภาคประชาชน ไม่มีเนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจของสมาชิก อบต. และประชาชน รวมทั้งการปกปิด หรือไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามารับรู้และติดตามการใช้จ่ายงบประมาณ และการดำเนินกิจกรรมของ อบต.ทำให้เกิดปัญหาด้านการทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้ประชาชนและท้องถิ่นเสียประโยชน์ การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ

"เรื่องการตรวจสอบ ผู้ใหญ่บ้านเลือกเอง การจัดซื้อจัดจ้าง มีการฮั้วกันรุนแรง จะเน้นการขายของประกวดราคา เงินเปอร์เซ็นต์ที่ได้ 10% จะแบ่งให้ทุกคนเท่าๆ กัน" (สมาชิกสภา อบต.)

อบต.ท้ายน้ำ ได้จัดให้มี ตัวแทนประชาคม เข้าไปเป็นคณะกรรมการในการตรวจรับงานจ้าง ตรวจรับพัสดุของ อบต.ด้วย รวมทั้งยังได้รับการแต่งตั้งผู้มีความรู้ด้านช่าง ในพื้นที่โครงการ เข้าไปเป็นผู้ควบคุมงาน โดยเบิกค่าตอบแทนได้จาก อบต.

ส่วนทางนิติบัญญัติ คือ การออกกฎระเบียบของ อบต.จะต้องผ่านสภา อบต. เป็น ระเบียบ ข้อบังคับ สภา อบต. ซึ่งมีการทำงานร่วมกันในหมู่บ้าน มีการเตรียมการกันล่วงหน้า ร่วมกับประชาคม ได้แก่ ข้อบังคับงบประมาณ ประจำปี ภาคประชาคม หน่วยงานราชการ จะสามารถเข้ามาตรวจสอบการออกข้อบังคับที่เสนอในสภาได้โดยตรง ที่เรียกว่า "สภาเปิด"

6. ศักยภาพของท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบล

จากข้อมูลประสบการณ์การเรียนรู้จากเวทีต่าง ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกัน พบว่าศักยภาพประกอบด้วย

1. ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น

1) สมาชิก อบต. มีส่วนสำคัญในการเข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนประชาคม ได้โดยตรง ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม ในการบริหารกิจการของ อบต. มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อชุมชน มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการสนับสนุนกระบวนการประชาคม ความสามารถในการเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังกรณี อบต.ท้ายน้ำ ซึ่งประธานสภา อบต. ผ่านการอบรมหลักสูตร วิทยาการกระบวนการระดับสูง และสมาชิกสภา อบต.ท้ายน้ำ ซึ่งสามารถเข้าไปช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้

ให้กับกลุ่ม องค์การชุมชนและประชาคมในระดับชุมชนและหมู่บ้าน เป็นการเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับปัญหาของชุมชนได้โดยตรง แต่ในทางกลับกัน หากสมาชิก อบต.ขาดความรู้ความสามารถ และขาดคุณธรรม จะทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนา อบต. และการทำงานร่วมกันกับประชาคม

2) ผู้นำชุมชน แกนนำประชาคม ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มี ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกภายในกลุ่ม ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้าน หรือสมาชิกภายในกลุ่มเกิดความเชื่อถือ ศรัทธา ให้ความเคารพ เป็นผู้นำที่จะต่อสู้ หรือทำกิจกรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาอาชีพ ร่วมกันพัฒนาชุมชน จะเป็นแกนหลักในการรวมตัว ช่วยสร้างให้เกิดความเข้มแข็งในกลุ่มประชาคมหมู่บ้าน และองค์กรท้องถิ่น และมีพลังในการ เข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต.ทำให้เกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพได้

3) พนักงานส่วนท้องถิ่น จะมีส่วนต่อความสัมพันธ์โดยตรงกับ สมาชิกสภา อบต. และคณะกรรมการบริหาร ความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ จิตสำนึกต่อชุมชน มนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยทำให้การบริหารกิจการของ อบต.เกิดเอกภาพ และช่วยเป็นผู้ให้คำแนะนำจากนโยบายของ อบต.แปลงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย หากไม่สามารถเป็นที่ปรึกษา และดำเนินการทางระเบียบ กฎหมายที่ถูกต้องได้ หรือปัญหาขัดแย้งกับ คณะกรรมการบริหาร หรือสภา อบต. การบริหารจัดการ และการเปิดโอกาส ให้ชุมชน

4) นักวิชาการ และข้าราชการในท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชน เป็นองค์กร จากภายนอกชุมชน แต่บางส่วนก็อยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์แนบแน่นอยู่กับชุมชน ทั้งในด้านการ พัฒนาชุมชน กิจกรรมการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนให้องค์กร ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง หน่วยงานสนับสนุนจากภายนอกนี้ สามารถเป็นภาคีร่วมในการประสาน การพัฒนา สนับสนุนความรู้ และเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับท้องถิ่น และ ภาคประชาคม จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น และภาคประชาคม และในกรณี โครงการวิจัยนี้ มีหลายพื้นที่ มีผู้ประสานงานโครงการวิจัยที่ผ่านการอบรมและมีประสบการณ์ใน การเป็นวิทยากรกระบวนการ ได้แก่ ประธานสภา อบต. , สมาชิก อบต. , นักวิชาการ สาธารณสุข องค์การพัฒนาเอกชน และบัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน

2. เวทีสาธารณะเพื่อการสื่อสารและจัดการเรียนรู้ภายในชุมชน

1) กระบวนการเวทีประชาคม การมีเวทีพบปะพูดคุยร่วมกันระหว่าง อบต.และ ประชาคม จะช่วยทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยตรง คือ ประชาคม สามารถเสนอข้อเรียกร้อง ความต้องการ หรือความสงสัย ถึงตัวแทน อบต.ได้โดยตรง

ขณะเดียวกัน อบต.ก็สามารถชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับประชาคม ทำให้การทำงานร่วมกันในลักษณะที่เท่าเทียมกันเกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการจัดเวทีสาธารณะนั้นจะต้องอาศัยวิทยากรกระบวนการจาก ภาคราชการ นักพัฒนาเอกชน มีความเป็นกลาง ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จะทำให้เกิดให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในเวทีระดับพื้นที่ ดังที่ อบต.ท้ายน้ำ อบต.วังหั่ว และ อบต.ทับหมัน มีการจัดเวทีประชาคม เรียกว่า เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน คือ เวที "อบต.พบประชาชน" เป็นประจำทุกเดือน

2) **เวทีสภาเปิด** ซึ่งประกาศเป็นนโยบายสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนประชาคม ตัวแทนผู้นำชุมชน ผู้แทนหน่วยงานราชการ ได้เข้าประชุมร่วมกับสมาชิกสภา อบต.ตามวาระปกติ สามารถแสดงความคิดเห็น ข้อเรียกร้อง รวมทั้งการตรวจสอบผลการดำเนินงานโครงการ และพฤติกรรมของสมาชิก อบต.ที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน ได้ แต่ยกเว้นการลงมติ คือ อบต.ท้ายน้ำ หรือ กรณีของ อบต.วังหั่วจัดในลักษณะเป็นเวทีการประชุมสภา อบต.สัญจร คือสัญจรไปประชุมในหมู่บ้าน หมุนเวียนกันไป โดยเปิดโอกาสให้ประชาคมหมู่บ้าน กลุ่ม องค์กรชุมชนเข้าร่วมประชุม รับฟัง และเสนอแนะการดำเนินงานของ อบต.ได้

3. ระบบงบประมาณและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

1) **แผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง** ที่เป็นแผนแม่บทผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพของชุมชน ผ่านเวทีประชาพิจารณ์ กำหนด วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และกิจกรรมการดำเนินงานและผู้รับผิดชอบ ติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะเป็นช่องทาง หรือกลไกหลักที่จะทำให้ปัญหาของกลุ่ม องค์กรภายในชุมชนได้รับการบูรณาการเข้าสู่สาธารณะและนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน จากฐานทรัพยากรภายในชุมชน โดยที่ชุมชนร่วมกันคิดวิเคราะห์และจัดทำขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จะเป็นกรอบงบประมาณ การเงินการคลังของท้องถิ่นที่จะมีทิศทางและอบต.สามารถจัดทำเป็นแผนงานโครงการและงบประมาณนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาของชุมชนได้ครอบคลุม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาคน หากชุมชนขาดการวางแผนแม่บทเพื่อการพึ่งตนเอง จะทำให้ชุมชนขาดทิศทาง การดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ จะขาดการประสานงานทำให้ลังในการแก้ไขปัญหาด้วยประสิทธิภาพ ในกรณีของ อบต.วังหั่ว และ อบต.ท้ายน้ำ สามารถจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนได้เอง

2) **การสนับสนุนโครงการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาคม** การจัดสรรงบประมาณ หรือเปิดโอกาสในกลุ่ม องค์กรชุมชนเสนอรับการอุดหนุนงบประมาณได้โดยตรง เป็นการส่งเสริมศักยภาพให้กลุ่มองค์กรต่างๆ สามารถจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง เช่น การต่อยอดอาชีพ การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม

การพัฒนาการยอมรับและเงินทุนกู้ยืม โดยมี ตัวแทน จาก อบต. นักวิชาการ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน เข้าไปช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือติดตามตรวจสอบประเมินโครงการ เป็นกลไกการพัฒนาความเข้มแข็งโดยตรงให้กับประชาคมตำบล

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์การทำงานร่วมกันของประชาคมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ช่วงที่ 1 ช่วงการเรียนรู้ระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบล เริ่มมีการจัดตั้งตาม พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ซึ่งช่วงแรกของการเข้าสู่ตำบล นั้นเป็นบทเฉพาะกาลที่กำหนดให้ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล เป็น "กำนัน" โดยตำแหน่ง ซึ่งเป็นระบบสืบทอดอำนาจจากสภาตำบล ซึ่งทำหน้าที่ทั้งทางการเมืองการปกครองและพัฒนาชุมชน และด้านการปกครองสมาชิกของชุมชน ดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน ทั้งสองด้านพร้อมกัน เป็นผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาชน ประชาคมและองค์กรชุมชน ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจในการะกิจ หน้าที่ ของ อบต. บทบาทหน้าที่ของ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปเป็นสมาชิก และได้รับการคัดเลือก เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง พนักงาณส่วนท้องถิ่น รวมถึงความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย และการเมืองภาคพลเมืองให้ประชาคม เพราะเป็นรูปแบบการกระจายอำนาจที่รัฐ เรงรับทำโดยขาดการเตรียมความพร้อมให้กับ อบต. และภาคประชาชนในการคัดเลือกคนเข้าสู่สภาและระบบบริหาร จัดการ อบต. ทำให้หน่วยงานราชการซึ่งมีอำนาจ ในระบบอุปถัมภ์ ในการจัดสรรทรัพยากรลงสู่ท้องถิ่น ยังคงใช้อำนาจหน้าที่ในการครอบงำทิศทางและระบบบริหารจัดการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมของท้องถิ่น ทำให้ อบต.ขาดอิสระและยึดโยงอยู่กับระบบราชการ และภาครัฐ ในบางกรณีมีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองหรือนักการเมืองระดับชาติ ทำให้เกิดการถ่ายทอด "วัฒนธรรมอุปถัมภ์" ถอดแบบมาจากการเมืองระดับชาติ การเมืองระดับจังหวัด การเมืองในภาคราชการ กิจกรรมของอบต. ส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อสนองวาระของภาครัฐมากกว่าความต้องการของชุมชน

2. เกิดผลกระทบจากการเรียกรับผลประโยชน์เงินงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล ในรูปของ "เงินเปอร์เซนต์" มีการเรียกรับกันตั้งแต่ 5-10% ของมูลค่ารวมทั้งสิ้นของโครงการ ที่ได้จาก "ผู้รับเหมา" ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กันอย่างแนบแน่น กับผู้บริหารท้องถิ่น หรือบางพื้นที่ ผู้มีตำแหน่งทางการเมืองและสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้รับเหมา กิจกรรมก่อสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลเสียเองเงินเปอร์เซนต์ที่ได้จะนำมาจัดแบ่งให้กับสมาชิก อบต. อย่างทั่วถึง หรือเฉพาะกลุ่มหรือพรรคพวก ตามลำดับความสำคัญของตำแหน่ง

ส่งผลทำให้ระบบการตรวจสอบจากประชาคม ถูกปิดกั้น หรือประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ในการดำเนินงาน หรือระบบงบประมาณจาก อบต.

3. เมื่อขาดความรู้ความเข้าใจกับระบบการเมืองท้องถิ่น การบริหารการพัฒนาชุมชนของ อบต.จึงเกิดความด้อยประสิทธิภาพ ทำให้แผนงานโครงการ หรือกิจกรรมของ อบต. ซึ่งจัดตั้งขึ้น ตามแรงจูงใจ หรืออิทธิพลของอำนาจผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้ง การเสนอให้ผลตอบแทน การเรียกรับผลประโยชน์ และการใช้อำนาจข่มขู่ หรือชี้หน้า ทำให้โครงการต่างๆ ไม่ได้รับการ ตรวจสอบ ติดตามประเมินผล และที่สำคัญ คือ ขาดการประเมินประสิทธิผล(Effectiveness) หรือ ผลได้(benefit) ว่าเกิดประโยชน์ขึ้นกับประชาชนกับชุมชนอย่างไรในระยะยาว มีเพียงการสรุป ผลการใช้จ่ายงบประมาณ และจำนวนโครงการที่ดำเนินการไป แต่ยังขาดข้อมูลผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ-สังคมที่ส่งถึงประชาชน

4. นโยบายและการบริหารงานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม การจัดบริการสาธารณะ ของ อบต.ขาดการสื่อสารให้กับชุมชนได้รับรู้รับทราบข้อมูลข่าวสาร และไม่เปิดโอกาสให้ชุมชน ประชาคม ได้เสนอความต้องการ จากกลุ่มที่หลากหลาย ทำให้ความสัมพันธ์ของ อบต.กับภาค ประชาคม ทำให้ภาคประชาคมขาดพลังที่จะสร้างสรรค์กลุ่ม องค์การให้เข้มแข็ง และเข้ามาตรวจสอบ ติดตามการบริหารของ อบต.ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ จากระยะเปลี่ยนผ่านรูปแบบการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ประชาชนสามารถรับรู้ และเรียนรู้ได้ถึง ผลกระทบจากการบริหารของ อบต.ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ประชาชนรับรู้ได้จาก จากการคัดเลือกตัวแทนเข้าสู่ตำแหน่ง การบริหารจัดการของ สมาชิกและ พนักงานส่วนท้องถิ่นของ อบต. สิ่งที่ประชาคมได้เรียนรู้ คือ

1. เกิดความเข้าใจว่า อบต.สามารถเป็นแหล่งทุน ทรัพยากร ในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม และสามารถกำหนดความเป็นอยู่เป็นไปของชุมชนท้องถิ่นได้ หาก อบต.บริหารจัดการ ทรัพยากรของท้องถิ่นด้อยประสิทธิภาพ หรือเป็นไปในทางทุจริตคอร์รัปชั่น ย่อมส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล

2. ผลกระทบของระบบการเมืองท้องถิ่นส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และ มองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น กรณีการก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน หรือจากแก้ปัญหาที่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ฯลฯ

ช่วงที่สอง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ(ปัจจุบัน)

แม้ในพื้นที่ที่มีความพยายามเปลี่ยนแปลงสถานะของชุมชน โดยการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเอื้ออาทรกันในชุมชน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการของ อบต. แต่ก็ยังไม่กว้างขวางมากเพียง แต่เริ่มชี้ให้เห็นถึงบทบาทของภาคประชาคมเพิ่มมากขึ้น เมื่อภาคประชาชนได้รับ “ประสบการณ์การเรียนรู้” จากการบริหารงานของ อบต. รวมทั้งพัฒนาการความเข้มแข็งของภาคประชาคม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ 3 ประการคือ

1. เวทีประชาคมเป็นกระบวนการผลิตและพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ให้กับชุมชน เป็นการหนุนเสริมพลังของกลุ่ม องค์การภาคประชาชน
2. แกนนำประชาคม เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่น เพราะเวทีประชาคมเป็นแหล่งผลิตผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นเข้าสู่ อบต. เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ให้กับการเมืองท้องถิ่นที่หลากหลาย ช่วยลดภาวะการสืบทอดอำนาจการเมืองเดิม
3. ภาคประชาคมมีความสนใจคัดเลือก ตัวแทนเข้าสู่อำนาจการบริหารของอบต. ที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับได้ ทำให้เกิดการคัดสรรบุคคลที่มีคุณภาพเข้าสู่ตำแหน่งในการเมืองท้องถิ่น
3. ปัจจัยที่ อบต.เปิดโอกาสให้ประชาคมเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากเพราะเป็นนโยบายตั้งแต่เริ่มก่อนการเลือกตั้ง นำไปสู่การปฏิบัติหลังจากได้รับการเลือกตั้งแล้ว เป็นพันธะผูกพันต่อประชาคม ที่ผู้ได้รับการเลือกตั้งและมีตำแหน่งทางการเมืองต้องรับผิดชอบต่อผลประโยชน์สาธารณะมากกว่าการจัดตั้งขึ้นมาตามวาระของภาครัฐ หรืออำนาจของกลุ่มผลประโยชน์
4. โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของสมาชิก อบต.ที่เข้าไปใหม่ ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในการบริหาร และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ทำให้ความสัมพันธ์ภายในองค์กร สมาชิก อบต. และความสัมพันธ์กับชาวบ้าน ดีขึ้นกว่าเดิม

2. รูปแบบการทำงานร่วมกันของ ประชาคม และ อบต.ประกอบด้วย

2.1 การเข้าสู่ตำแหน่ง

ภาคประชาคม มีส่วนตั้งแต่เริ่มต้นในการคัดสรรแกนนำของกลุ่มตนเอง ซึ่งจะถูกตรวจสอบจากสมาชิกประชาคม จนผ่านการยอมรับทั้งทางด้านความสามารถ คุณธรรม ภาคประชาคมจะมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของผู้สมัครนั้นมาจากความต้องการของชุมชน หรือมาจากภาคประชาคมที่หลากหลาย ซึ่งได้ทำงานร่วมกันมาจากภายนอกสภา อบต. อยู่แล้ว ทำให้การเลือกตั้งสมาชิก อบต.เกิดประสิทธิภาพได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารและเป็นตัวแทนประชาชนอย่างแท้จริง

2.2 กระบวนการวางแผนชุมชนพึ่งตนเอง

กระบวนการวางแผนชุมชน ประสบปัญหาร่วมกันที่ทำให้แผนงานไม่ประสบความสำเร็จ คือ การวางแผนที่ถูกลำหนดจากภายนอกชุมชน โดยนักวิชาการ และข้าราชการในพื้นที่ ทำให้เกิดการแยกส่วนของสาขาการพัฒนา ข้อมูลความเฉพาะเจาะจงของชุมชน ความต้องการของภาคประชาคมไม่ได้รับการพิจารณานำเข้าสู่กระบวนการทางนโยบาย

ตัวอย่างการจัดทำแผนการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง ที่ อบต.หลายแห่งได้ดำเนินงานอยู่ เป็นตัวอย่างของการนำเข้าสู่กระบวนการทำแผนที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง และราชการส่วนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะเป็นกระบวนการที่ผ่านการตรวจสอบมาแล้วว่าได้ผล แต่ชุมชนไม่มีโอกาสได้เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การทำแผนของ อบต.จึงยังคงลักษณะที่กำหนดขึ้นจากภายนอก

แต่ทั้งนี้ยังคงประโยชน์ในด้านของการเรียนรู้แนวทางเพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ชุมชนต้องคิดร่วมกันว่า จะเลือกใช้กระบวนการใดในการสร้างแผนแม่บทของชุมชน โดยที่ภาคประชาคมจะเป็นกลไกหลักในการรวบรวมข้อมูลของพื้นที่เพื่อนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง และกลไกในการพัฒนาของชุมชนได้เอง โดยอาศัยศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคล และภาควิชาการในพื้นที่เป็นผู้สนับสนุน โดยมี อบต.เป็นแกนหลักสำคัญในการ **ประสานความร่วมมือ** มากกว่าที่จะเป็นผู้กำหนดแบบแผนการพัฒนาเองทั้งหมด

รวมทั้ง การสนับสนุนให้ประชาคมเข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการระบบงบประมาณโดยตรง ได้แก่การจัดสรรเป็นเงินอุดหนุน หรือจัดสรรเป็นวงเงินรายหมู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว และเพิ่มศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรประชาชน ทำให้เกิดความเข้มแข็ง โดยที่ อบต.ต้องตราเป็นข้อบังคับว่า จะสนับสนุนทรัพยากรเข้าสู่กลไกภาคประชาคม ในอัตราส่วนเท่าใด เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของประชาคม

3. เวทีประชาคมสาธารณะ

เวทีสาธารณะ มีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นกระบวนการติดต่อสื่อสารกันโดยตรงของชุมชน หรือตัวแทนของชุมชนกับสมาชิก พบได้ใน อบต.ที่มีกระบวนการวางแผนพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการระดมพลัง และความคิดเห็นจากระดับพื้นที่เข้าสู่กลไกการแก้ปัญหา และเป็นการติดตามประเมินผลโครงการจากความเห็นของภาคประชาคม

ลักษณะของเวทีที่มีความหลากหลาย คือ เป็นเวทีในระดับหมู่บ้านที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน ร่วมกับ อบต.และแกนนำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ส่วนเวทีในระดับที่มีขอบเขตกว้าง

ขวางกว่าหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นเวทีเฉพาะประเด็นปัญหา หรือประเด็นความต้องการของ อบต. หรือส่วนราชการ เช่น ประชาคมตำบลด้านยาเสพติด ประชาคมสุขภาพ โครงการประชารัฐ การเสนอประเด็นสาธารณะของชุมชนยังไม่เห็นภาพที่ชัดเจนนัก แต่หากกระบวนการจัดสร้างแผนแม่บทชุมชนขึ้น การเชื่อมโยงประเด็นปัญหา การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ในภาพรวมของตำบลจะเกิดเวทีและกระบวนการเรียนรู้ได้ชัดเจนขึ้น

ในเวทีต่างจะพบว่า บางครั้งผู้จัดกระบวนการในเวทีประชาคม เป็นแกนนำในชุมชน หรือสมาชิก อบต. ทำให้เกิดภาพความไม่เป็นกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือความเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดของสมาชิกในการตัดสินใจ โดยเฉพาะประเด็นการพิจารณาเรื่อง การจัดสรรงบประมาณ การพิจารณาการกู้เงินของกองทุนต่างๆ

4. กระบวนการบริหารจัดการของ อบต.

การมีส่วนร่วมในกิจการของ อบต.ที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาคมเข้ามามีส่วนร่วม ใน 3 ส่วนคือ การเสนอแนะการให้บริการของ พนักงานและสำนักงาน อบต. ในการปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน และสมาชิก เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การทำนิติกรรมกับ อบต.

อบต. มีการจัดตั้งทีมงานร่วมกันระหว่าง ประชาคมและ สมาชิก อบต.เข้าไปตรวจสอบติดตาม หรือตรวจรับงานของ อบต.การบริหารงานมีความโปร่งใส และเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่าง อบต.และประชาคม

การสร้างนโยบายสภาเปิด ให้ประชาชน ประชาคมเข้าไปมีส่วนกับการตัดสินใจ และตรวจสอบกิจกรรมทางนิติบัญญัติของ อบต. เช่น การให้ความเห็นในการออกกฎหมายของ อบต. หรือการลงไปร่วมประชุมประชาคม ในหมู่บ้านร่วมกับประชาคมหมู่บ้าน ของ อบต. ทำให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างสมาชิกที่เป็นตัวแทน กับชุมชน และภาคประชาชนกับ องค์กร อบต.

กระบวนการทำงานร่วมกันของ อบต.และประชาคม นั้นจึงเป็นลักษณะของการสะท้อนกลับ ทำให้เกิดการหนุนเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน ระหว่าง อบต.และประชาคม กล่าวคือ

หากภาคประชาคมเข้มแข็ง จะทำให้สามารถเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองท้องถิ่นได้รวดเร็ว และสามารถคัดสรรแกนนำของตนเข้าสู่ อบต.เพื่อบริหารงานได้โดยตรง และในทางตรงข้าม หาก อบต.มีศักยภาพที่เข้มแข็ง จะสามารถเป็นกลไกในการสนับสนุนให้ อบต.เกิดความเข้มแข็ง และเข้ามาตรวจสอบระบบการบริหารของ อบต.ให้เกิดความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพได้

"เมื่อก่อนองค์กรชาวบ้าน กับ อบต.ต่างแยกกันทำงาน ไม่ได้ร่วมมือกัน ชาวบ้านขาดข้อมูลในเรื่องของ อบต. อบต.เองก็ไม่เปิดเผยข้อมูลให้ชาวบ้านรับรู้ด้วย พอมาถึง อบต.ยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกหน้าใหม่ นโยบาย และแนวทางการบริหารเปลี่ยน กระบวนการทำงานเปลี่ยน ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมกับ อบต.มากขึ้น อบต.มีศักยภาพมากขึ้นกว่าชุดเดิม มีกระบวนการทางสภา อบต. มีการเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงกันของสมาชิกภายในสภาอย่างเต็มที่ ไม่ใช่ประธาน พูดอยู่คนเดียว แล้วยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมานั่งประชุมด้วย ความสัมพันธ์สมาชิก อบต. กับฝ่ายบริหาร กับชาวบ้านก็ แนบแน่นขึ้น"(แกนนำประชาคมหมู่บ้าน)

บทบาทของเครือข่าย อบต.ภาคประชาชน

1. ทำหน้าที่เป็นกลไกการประสานงานของ โครงการวิจัย นักวิจัย
2. เป็นเวทีการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกันของ สมาชิก อบต. และ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ
3. เป็นเครือข่ายสนับสนุนการพัฒนา อบต.ในพื้นที่ การเสริมความรู้ในการบริหารงานจาก นักพัฒนาให้กับ สมาชิก อบต.
4. เป็นเวทีพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก อบต.

3. สถานการณ์ของการวิจัย

ในประเด็นงานวิจัย ชุมชนท้องถิ่นได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ เกิดประโยชน์ในพื้นที่ ดังนี้

ประโยชน์ต่อประชาคมในชุมชน

1. ได้ใช้เวทีประชาคมให้เกิดอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของ อบต.ให้มีทิศทางและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน
2. การจัดทำแผน และกิจกรรมการพัฒนาทำให้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น
3. เกิดการทำงานร่วมกันและลดปัญหาความขัดแย้งของประชาคม และ อบต.ในพื้นที่

ประโยชน์ต่อชุมชน

1. เกิดการพัฒนาที่มีทิศทาง และสอดคล้องกับปัญหาของประชาชน และชุมชน โดยใช้ศักยภาพของชุมชนได้อย่างเต็มที่

2. เกิดการรวมกลุ่ม และพัฒนาผู้นำเพื่อเข้าสู่กระบวนการบริหารงานพัฒนาชุมชน ร่วมกับ
ภาพครุฑในลักษณะพญาคี

ประโยชน์ต่อนักวิจัยและทีมวิจัย

1. ได้ประสบการณ์การเรียนรู้ในการทำงาน เก็บและใช้ข้อมูล การวิเคราะห์สภาพของ
ชุมชน และการหาเหตุผลในการแก้ปัญหาาร่วมกันโดยนักวิจัยท้องถิ่นและทีมวิจัย
2. เกิดการเรียนรู้นอกตำรา หรือจากการทำงานในระบบปกติของ สมาชิก อบต.ที่เป็น
ทีมวิจัย
3. เครือข่ายการพัฒนางานวิจัย เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการพัฒนา
งาน พัฒนาองค์กร ของ อบต.

4. ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. ควรมีการพัฒนาความรู้ ภาวะผู้นำ ของบุคลากรของ อบต. ให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และมีความ
เข้าใจในการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ
2. ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ประชาคมหมู่บ้าน รับรู้ข้อมูลข่าวสารของ อบต.
อย่างต่อเนื่อง ด้วยระบบการสื่อสารภายในท้องถิ่น มีส่วนร่วม และความเห็นชอบในการกำหนด
นโยบายสาธารณะของท้องถิ่น
3. ระบบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ มีการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลใน อบต.
4. อบต.จะต้องจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อให้กลุ่ม องค์กรประชาชน ได้จัดกิจกรรมของตนเอง
โดยกำหนดเงื่อนไขการตรวจสอบประเมินผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน และจัดสรรงบประมาณเพื่อให้มีการ
จัดกระบวนการรับฟังความต้องการและประเมินผลการบริหารของ อบต.อย่างต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่า
ปีละ ๒ ครั้ง
5. อบต.ต้องกำหนดให้ มีตัวแทนประชาคม เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตรวจสอบ
ตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้าง และประเมินผลการดำเนินงานของ อบต. และนำเสนอข้อมูลให้ประชา
ชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการวิจัย

1. การวางแผนโครงการประสานงาน ได้แก่ แกนนํา อบต. ผู้ประสานงานวิจัยและพัฒนาในชุมชน เช่น บัณฑิตกองทุน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย หรือสมาชิก อบต. เพื่อช่วยสนับสนุนกระบวนการทำงานวิจัย ให้คำปรึกษาแนะนำ หรือจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน
2. มีการสร้างนักวิจัยชุมชนเพิ่มมากขึ้น และมีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
3. กำหนดพื้นที่สำหรับการพัฒนางานวิจัยเชิงทดลองในการพัฒนา อบต.ไปสู่ความเป็นประจํารัฐ จากการประชุม เครือข่าย อบต.เห็นควรให้มีการจัดกระบวนการพัฒนาการทำงานร่วมกันในพื้นที่ อบต.ทับหมัน เพื่อศึกษาปัจจัยที่คั่นพบ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนา การทำงานร่วมกันระหว่าง อบต.และภาคประชาคม เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ก) แกนนํา อบต. มีความตั้งใจในการพัฒนาสูง ข) มีหน่วยงานภาคประชาคมที่เข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมและมีความพร้อมในการสนับสนุนองค์กรชุมชน ในการเป็นผู้จัดการเรียนรู้(วิทยากรกระบวนการ) ได้เองในชุมชน ค) ภาคประชาชนเสนอตัวขอเป็นพื้นที่ทดลองดำเนินการพัฒนาเนื่องจากเห็นว่าชุมชนมีศักยภาพ

ความเห็นต่อ สกว.

1. ควรมีการประสานงานการทำงานวิจัยให้เกิดความใกล้ชิดมากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยประสานงานกับทีมวิจัย
2. ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ทักษะในการวิจัย ให้กับทีมงานวิจัย นักวิจัยท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. สนับสนุนเอกสารทางวิชาการ หรือจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้งานวิจัยโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เครือข่ายงานวิจัยภายนอกพื้นที่ในโอกาสอันควร
4. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแต่ละพื้นที่ที่มีความละเอียด เป็นข้อมูลที่ต้องใช้เวลาในการศึกษามากทำให้การทำงานล่าช้า

บรรณานุกรม

- กองราชการส่วนตำบล. 2539. "คู่มือพนักงานส่วนตำบล" กรมการปกครอง,กระทรวงมหาดไทย.
กรมการปกครอง,2538. คู่มือปฏิบัติงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล.
กระทรวงมหาดไทย.โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น,กรุงเทพมหานคร.
โกมาตร จีงเสถียรทรัพย์.2544. "รวมข้อเขียนว่าด้วย ประชาสังคม กับสุขภาพ"
แผนงานวิจัยสังคมและสุขภาพ สำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข,
กระทรวงสาธารณสุข.
คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. 2544. "แนวคิดทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 :
ปัญหา อุปสรรค ทางออก" ใน "การมีส่วนร่วมของประชาชน ความยั่งยืน
ของประชาธิปไตย". การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า
สำนักวิจัยและพัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.นนทบุรี.สถาบันพระปกเกล้า.
จรัส สุวรรณมาลา,2541. "ปฏิรูประบบการคลังไทย : กระจายอำนาจสู่ภูมิภาค
และท้องถิ่น." สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
จิรวรรณ หัสโรค์ และคณะ. 2542. "ประชาคมสุขภาพตำบล : กรณีศึกษา ตำบลดอนหวาน
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม" ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนา
การสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น.
ชัยอนันท์ สมุทรวาณิช.2543. "พระราชรัฐกับการเปลี่ยนแปลง" สถาบันนโยบายศึกษา,
กรุงเทพ.
ชูชัย ศุภวงศ์,2542. แนวทางการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล. (บรรณาธิการ). มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล. 2540. "ประชาคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย"
สำนักพิมพ์มติชน, กรุงเทพฯ.
ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. 2540. "ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาของสภาตำบล
และองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด" วิทยานิพนธ์
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ธีรยุทธ บุญมี.2536. "สังคมเข้มแข็ง" สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, กรุงเทพฯ.

- นิติ เอียวศรีวงศ์, พีรพล ไตรทศวิทย์,คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม 2544 ใน "การมีส่วนร่วม
ของประชาชน ความยั่งยืนของประชาธิปไตย". การประชุมวิชาการ
สถาบันพระปกเกล้า สำนักวิจัยและพัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.นนทบุรี.
ประเวศ วะสี. 2541. "ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม
และสุขภาพ" สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ภาษา ศรีวิลาศ.2542. "กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของ
การช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน" วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2538 "กติกา เครื่องมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชน
เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม" การประชุมวิชาการประจำปี 2538, มูลนิธิสถาบันวิจัย
เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วันนี นนท์ศิริ. 2542. "การศึกษาความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล
ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี" วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิศรา รัตนสมัย.2542 "การรับข่าวสารเพื่อสร้างความตระหนักสำนึกของประชาชน
เกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
จังหวัดสงขลา". วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ,2538. ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล.
รายงานการวิจัย,กองวิชาการและแผนงาน.
- สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.
"สรุปรายงานผลการศึกษาโครงการศึกษารูปแบบและแนวทาง
การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล"
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ วิบูลย์ผลประเสริฐ,2540. ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ :
บทวิเคราะห์ทางวิชาการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข,นนทบุรี.
- สุทธิพงษ์ ภูเมืองปาน. 2542. "การศึกษาศักยภาพของคณะกรรมการบริหาร
องค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดเชียงราย" วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน,2543. ความเข้มแข็งของชุมชนและ

ประชาคมสุขภาพ. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข,นนทบุรี.

สุชาติดา ยงเกียรติตระกูล, 2544, "รวมมิตรประชาคมท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ในระดับฐานราก" ยุวดี คาคการณ์ไกล(บรรณาธิการ) โครงการตำรา

สำนักงานวิชาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.

อานันท์ ปันยารชุน,2544 "การมีส่วนร่วมของประชาชน ความยั่งยืนของประชาธิปไตย".

การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า สำนักวิจัยและพัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.

นนทบุรี.

เอนก นาคะบุตร,2545 "กอบบ้านกู้เมือง ด้วยพลังแผ่นดิน" เอกสารอัดสำเนา.

อรพินท์ สฟโชคชัย 2538. "การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน"

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อรพินท์ สฟโชคชัย และคณะ 2540. "โครงการศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริม

ความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล" มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา

ประเทศไทย.

อรพินท์ สฟโชคชัย และคณะ 2540. "โครงการศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริม

ความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล ระยะที่ 2" มูลนิธิสถาบันวิจัย

เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540. "ระบบการศึกษากับชุมชน :

กรอบแนวคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

รายชื่อวิทยุสมัครเล่น

ชื่อ - นามสกุล	สถานที่ย่างงาน	ตำแหน่ง	วุฒิการศึกษา	ประวัติการทำงานวิทยุ
1. นายสุระเดช เดชคุ้มวงศ์	สาธารณสุขจังหวัดพัลลจร อ. เมือง จ. พัลลจร	นักวิชาการสาธารณสุข 7	- ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยมหิดล - ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จาก มจร	- ระยะเวลาการร่วมร่วมนกับของพหุภาคี ในการร่วมปฏิบัติการเพื่อลด การให้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชในจังหวัดพัลลจร - การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานหอ กระดาษข้าวในหมู่บ้าน - การพัฒนางระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อการ บริหารงานสาธารณสุข
2. นางสาวอุบลรัตน์ สวามศรัษฐ	สาธารณสุขจังหวัดพัลลจร อ. เมือง จ. พัลลจร	นักวิชาการสาธารณสุข 6	- ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิต จาก วิทยาลัยพยาบาลสวราชศรี ประจักษ์	- ระยะเวลาการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนกับรัฐในการะบวนการ ปลูก ฝรั่งพัลลจร - บทบาทของ อบต. ต่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
3. นางสาวลำไย บัวดี	สาธารณสุขอำเภไทรบุรีระทับช้าง อ. ไทรบุรีระทับช้าง จ. พัลลจร	นักวิชาการสาธารณสุข / บัณฑิต	- ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิต จาก มจร	- ระยะเวลาการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนกับรัฐในการะบวนการ บทบาทของ อบต. ต่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม - การศึกษาพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพและวิถีชีวิตของครัว
4. นายชัยณรงค์ ตั้งจำเริญ	สาธารณสุขตำบลวังตะก อ. วังตะก จ. พัลลจร	นักวิชาการสาธารณสุข 5	- ปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิต (บริหารสาธารณสุขทั่วไป) จาก มจร - ปริญญาโท สาธารณสุขศาสตร์ มหาบัณฑิต จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	- ระยะเวลาการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนกับรัฐในการะบวนการ โครงการ อบต. ภาคพลเมือง ช่างการเลือกตั้ง อบต ปี 2544
5. นางสาวสุศิริ กลิ่นสุคนธ์	มูลนิธิร่วมพัฒนาพัลลจร 7/16 ถ. สะหลอง อ. เมือง จ. พัลลจร	ผู้ประสานงานโครงการ ฯ	- ปริญญาตรี เทคโนโลยีการ เกษตรบัณฑิต จาก มหาวิทยาลัยแม่โจ้	- ระยะเวลาการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ในการร่วมปฏิบัติการเพื่อลด การให้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชในจังหวัดพัลลจร - โครงการเวทีพลเมืองไทย ช่างการเลือกตั้ง สส ปี 2543 - โครงการ อบต. ภาคพลเมือง ช่างการเลือกตั้ง อบต ปี 2544
6. นางสาวสุนทร ศุภะพะ	มูลนิธิร่วมพัฒนาพัลลจร 7/16 ถ. สะหลอง อ. เมือง จ. พัลลจร	ผู้ประสานงานโครงการ ฯ	- ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยมหิดล	- ระยะเวลาการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ในการร่วมปฏิบัติการเพื่อลด การให้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชในจังหวัดพัลลจร - โครงการเวทีพลเมืองไทย ช่างการเลือกตั้ง สส ปี 2543 - โครงการ อบต. ภาคพลเมือง ช่างการเลือกตั้ง อบต ปี 2544